

Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΘΕΜΑ: <<ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΡΟΔΟΥ>>

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ: ΚΑΛΑΘΕΝΟΥ ΦΑΙΔΡΑ
ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ: ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ ΤΑΣΟΣ

ΠΑΤΡΑ 2005

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Γενικά χαρακτηριστικά	1
2. Ιστορική αναδρομή	3
3. Τουριστική υποδομή	7
4. Αξιοθέατα νησιού	9
5. Τουριστική κίνηση	24
6. Η κατάσταση του Ροδιακού τουρισμού σήμερα	32
7. Πολιτικές για την άμβλυνση του προβλήματος της τουριστικής εποχικότητας.....	36
8. Τουρισμός και περιβάλλον	41
9. Ειδικές μορφές τουρισμού	46
10. Έργα που γίνονται και πρόκειται να γίνουν	50
11. Τουριστικοί φορείς	52
12. Τουριστική ανάπτυξη και τοπική αυτοδιοίκηση	53
13. Επιπτώσεις τουριστικής ανάπτυξης	55
14. Οι διαγραφόμενες προοπτικές και το δέον γενέσθαι	57
15. Βιβλιογραφία	58

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Γενικά χαρακτηριστικά	1
2. Ιστορική αναδρομή	3
3. Τουριστική υποδομή	7
4. Αξιοθέατα νησιού	9
5. Τουριστική κίνηση	24
6. Η κατάσταση του Ροδιακού τουρισμού σήμερα	32
7. Πολιτικές για την άμβλυνση του προβλήματος της τουριστικής εποχικότητας.....	36
8. Τουρισμός και περιβάλλον	41
9. Ειδικές μορφές τουρισμού	46
10. Έργα που γίνονται και πρόκειται να γίνουν	50
11. Τουριστικοί φορείς	52
12. Τουριστική ανάπτυξη και τοπική αυτοδιοίκηση	53
13. Επιπτώσεις τουριστικής ανάπτυξης	55
14. Οι διαγραφόμενες προοπτικές και το δέον γενέσθαι	57
15. Βιβλιογραφία	58

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	6261
----------------------	------

1. ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΡΟΔΟΥ

1.1. Γεωγραφική θέση και κλίμα

Η Ρόδος είναι το μεγαλύτερο νησί της Δωδεκανήσου και το τέταρτο στην Ελλάδα μετά την Κρήτη, την Εύβοια και τη Μυτιλήνη (Λέσβο). Βρίσκεται στη νοτιοανατολική πλευρά του Αιγαίου, απέναντι από τις μικρασιατικές ακτές, από τις οποίες απέχει 11 μίλια. Έχει έκταση 1398 τ. χλμ., μήκος 79,7 χλμ. και πλάτος 38 περίπου χιλιόμετρα.

Διοικητικά η Ρόδος είναι πρωτεύουσα του νομού Δωδεκανήσου, ενός συμπλέγματος νησιών που παλαιότερα ονομαζόταν Νότιες Σποράδες. Το όνομα Δωδεκάνησος, παρ' ότι επεκράτησε τελικά, δεν ανταποκρίνεται στον αριθμό των νησιών που αποτελούν το νομό, τα οποία είναι πολύ περισσότερα. Στο νησί λειτουργούν, με βάση τον πρόσφατο νόμο για τη συνένωση Δήμων και Κοινοτήτων, εκτός από τον Δήμο Ροδίων, άλλοι εννέα Δήμοι και συγκεκριμένα, οι Δήμοι: Ιαλυσού, Καλλιθέας, Πεταλούδων, Καμείρου, Ατταβύρου, Νότιας Ρόδου, Αφάντου, Αρχαγγέλου και Λινδίων.

Το κλίμα της Ρόδου είναι ίδιο όπως όλων των μεσογειακών νησιών. Ήπιοι χειμώνες με αρκετή υγρασία και βροχές που διαρκούν συνήθως από τα μέσα Νοεμβρίου μέχρι και τα τέλη Φεβρουαρίου. Κατά τους μήνες Μάρτιο και Απρίλιο η άνοιξη στολίζει το νησί με τα πιο όμορφα χρώματα και η θερμοκρασία ανεβαίνει σε υψηλή για την εποχή επίπεδα. Τις νυχτερινές όμως ώρες η υγρασία ρίχνει το θερμομέτρο κατά πολύ. Από το Μάιο μέχρι και τον Οκτώβριο το κλίμα της Ρόδου είναι ζεστό με θερμοκρασίες που πολλές φορές υπερβαίνουν κατά 5-10 βαθμούς το μέσο όρο θερμοκρασίας της υπόλοιπης Ελλάδας. Τον Αύγουστο και το Σεπτέμβριο το νησί επισκέπτονται τα μελέμια. Αρκετά δυνατοί άνεμοι που δροσίζουν την ατμόσφαιρα και ταράσσουν τα πεντακάθαρα θαλάσσια νερά, γεγονός που χαίρονται ιδιαίτερα οι λάτρες του windsurf.

1.2. Πληθυσμός και απασχόληση

Σύμφωνα με την απογραφή του πληθυσμού του 2001 (Ε.Σ.Υ.Ε.), ο πληθυσμός της Ρόδου ήταν 117.007 άτομα και του Νομού Δωδεκανήσου 190.071. Ο πληθυσμός της νήσου είναι το 60% του πληθυσμού της Δωδεκανήσου και πλησιάζει το 1% του συνολικού πληθυσμού της Ελλάδας. Από την άποψη των δημογραφικών αλλαγών, μετά το 1951 παρατηρείται μια αξιόλογη αύξηση, δεδομένου ότι αυξήθηκε ο πληθυσμός της Δωδεκανήσου κατά 35% και της νήσου κατά 67%. Αυτοί οι ρυθμοί ανάπτυξης ήταν πολύ υψηλότεροι από άλλες περιοχές της χώρας με ανάλογο μέγεθος, αλλά και από το μέσο όρο του συνόλου της χώρας.

Πληθυσμιακή εξέλιξη από το 1951-2001

	1951	1961	1971	1981	1991	2001
Σύνολο χώρας	7.632.801	8.388.533	8.766.641	9.740.417	10.259.900	10.964.020
Νομός Δωδ/σου	121.480	123.021	121.017	145.071	163.476	190.071
Νήσος Ρόδου	59.087	63.954	66.609	87.833	98.181	117.007
Δήμος Ρόδου	24.280	28.119	33.100	41.425	43.558	54.802

Η οικονομία της Ρόδου στηρίζεται στον τουρισμό από τον οποίο προέρχεται το 80% του τοπικού εισοδήματος άμεσα ή έμμεσα από δραστηριότητες που εξυπηρετούν τις ανάγκες του τουριστικού κυκλώματος. Το νησί διαθέτει πάνω από 500 ξενοδοχειακές επιχειρήσεις με 72.000 κλίνες και πάνω από 8.000 καταστήματα κάθε κατηγορίας, που απασχολούν συνολικά 30.000 προσωπικό. Η Ρόδος παράλληλα έχει και αναπτυγμένη γεωργία με σημαντική παραγωγή οπωροκηπευτικών προϊόντων δενδρωδών καλλιεργειών (πορτοκάλια, μανταρίνια, λεμόνια, βερίκοκα) και σταφυλιών, από τα οποία παράγονται τα φημισμένα κρασιά και η σαμπάνια της Ρόδου. Το νησί έχει επίσης παράδοση στη λαϊκή τέχνη με πλούσια και ποικίλη παραγωγή κεραμικών, χαλιών, κεντημάτων και ειδών αργυροχρυσοχοίας. Επίσης πολλοί είναι οι κάτοικοι που ασχολούνται με την κτηνοτροφία και την αλιεία.

ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ ΑΝΑ ΔΗΜΟ

ΔΗΜΟΣ	ΚΛΙΝΕΣ	
	ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ	ΕΝΟΙΚΙΑΖΟΜΕΝΑ ΔΩΜΑΤΙΑ/ΔΙΑΜΕΡ.
ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ	952	800
ΑΤΤΑΒΥΡΟΥ	42	11
ΑΦΑΝΤΟΥ	7.710	1.333
ΙΑΛΥΣΟΥ	16.505	1.021
ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	17.429	5.276
ΚΑΜΕΙΡΟΥ	37	161
ΛΙΝΔΙΩΝ	6.441	3.638
ΝΟΤΙΑΣ ΡΟΔΟΥ	3.411	407
ΠΕΤΑΛΟΥΔΩΝ	3.359	729
ΡΟΔΙΩΝ	16.093	1.078
ΣΥΝΟΛΟ	71.979	14.454

2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

2.1. Κλασσική περίοδος

Πρώτοι κάτοικοι της Ρόδου ήταν οι Τελχίνες στη συνέχεια οι Ηλιάδες και αργότερα οι Αχαιοί, οι Κάρες και οι Φοίνικες, λαοί εμπορικοί. Στη Ρόδο εγκαταστάθηκαν μεταγενέστερα Αργείοι και Αθηναίοι. Οι λαοί αυτοί αποτέλεσαν τον πληθυσμό της Ρόδου κατά τη νεολιθική, μινωική και μυκηναϊκή εποχή, όπως μαρτυρούν και τα ευρήματα πρόσφατων ανασκαφών. Η συμμετοχή της Ρόδου και των άλλων νησιών της Δωδεκανήσου στον Τρωϊκό Πόλεμο, που κατέληξε στην άλωση της Τροίας (1200 π.χ.), είχε ως αποτέλεσμα την ναυτική επικράτησή της στον ευρύτερο χώρο της Μεσογείου και την επιβεβαίωση της ρήσης "δέκα Ρόδιοι, δέκα νήες". Η ναυτική της δύναμη της επέτρεψε να ιδρύσει τις γνωστές Ροδιακές πόλεις – αποικίες, στη Γέλα της Συκελίας, στην Παρθενόπη της Νάπολης και στη Ρόδη της Ισπανίας και να αναπτύξει έντονη πολιτική, εμπορική και ναυτική δραστηριότητα μέσω των γνωστών από τον 8^ο αιώνα π.Χ. Ροδιακών πόλεων – κρατών, Ιαλυσού, Καμίρου και Λίνδου, οι οποίες είχαν καταληφθεί στο μεταξύ από τους Δωριείς, όπως και η Κως και τα άλλα νησιά εκτός από τη Λέρο και Πάτμο, που δέχθηκαν Ίωνες αποίκους. Οι τρεις αυτές πόλεις της Ρόδου, συνενώθηκαν το 408 π.Χ. και απετέλεσαν την νέα πόλη, τη Ρόδο, στο βόρειο άκρο του νησιού, που σχεδιάστηκε από τον μεγάλο πολεοδόμο της αρχαιότητας, τον Ιππόδαμο.

2.2. Ελληνιστική περίοδος

Στους ελληνιστικούς χρόνους η Ρόδος θα φθάσει στο απόγειο της οικονομικής, πολιτικής και πνευματικής της δύναμης και θα κυριαρχήσει στην ανατολική Μεσόγειο. Είναι η εποχή που αναπτύσσονται στο νησί οι περίφημες ρητορικές και φιλοσοφικές σχολές, στις οποίες έρχονται να φοιτήσουν επιφανείς Ρωμαίοι, άνθρωποι των γραμμάτων, πολιτικοί και μετέπειτα αυτοκράτορες. Η Ρόδος ανέδειξε μεγάλους φιλοσόφους και καλλιτέχνες. Η φιλοσοφική ρήση του Κλεόβουλου της Λίνδου "παν μέτρον άριστον" εξακολουθεί μέχρι σήμερα να βρίσκει εφαρμογή στις πολιτικές επιλογές των σύγχρονων κοινωνιών. Λίνδιος ήταν και ο δημιουργός του "Κολοσσού της Ρόδου", ο Χάρης, μεγάλος ποιητής και δάσκαλος, στη ρητορική σχολή ο Απολλώνιος ο Ρόδιος και μέγας αστρονόμος της αρχαιότητας ο Ίππαρχος που έζησε και δίδαξε στη Ρόδο.

2.3. Ρωμαϊκή περίοδος

Η μετέπειτα ρωμαϊκή εποχή με την κατάληψη του νησιού από τον Κάσιο το 42 π.Χ. ο οποίος απογύμνωσε τη Ρόδο από τους καλλιτεχνικούς της θησαυρούς και επέβαλε αυταρχικό καθεστώς, είχε ως αποτέλεσμα να συρρικνωθεί η κυρίαρχη θέση του νησιού, την οποία επαναβρίσκει τον 3^ο μ.Χ. αιώνα, όταν γίνεται πρωτεύουσα της ρωμαϊκής "επαρχίας των νήσων" και αναλαμβάνει ηγετικό ρόλο στο Αιγαίο.

2.4. Περίοδος ιπποτών

Κατά τους μεταβυζαντινούς χρόνους και κυρίως την περίοδο των σταυροφοριών η Ρόδος ανακτά την κυρίαρχη θέση της ως σταυροδρόμι της Ευρώπης προς την Ανατολή. Η οικονομία του νησιού αναπτύσσεται και δημιουργούνται σημαντικά μνημεία στην πόλη και στο ύπαιθρο του νησιού. Η εγκατάσταση στη Ρόδο στις αρχές του 14^{ου} αιώνα των Ιπποτών του Αγίου Ιωάννη της Ιερουσαλήμ, απετέλεσε αφετηρία για μια νέα οικονομική, πολιτική και πολιτιστική ανάπτυξη του νησιού. Η Ρόδος συνδέθηκε με τη δυτική Ευρώπη και το λιμάνι της έγινε κέντρο διαμετακομιστικού εμπορίου ανάμεσα Δύσης και Ανατολής. Το "εμποροδικείο" που ίδρυσαν οι Ιππότες έλυne τις εμπορικές διαφορές, εφαρμόζοντας τον γνωστό "ναυτικό νόμο των Ροδίων". Οι

Ιππότες προσάρμοσαν τις οχυρώσεις της πόλης προς τα νέα δεδομένα της οχυρωματικής τεχνικής, κατασκεύασαν ή αναστύλωσαν κάστρα σε πολλά χωριά του νησιού για να προστατεύσουν τους κατοίκους από τις ξένες επιδρομές και δημιούργησαν "δημόσια" κτίρια και εκκλησίες εισάγοντας μια υστερογοτθική τεχνοτροπία, με στοιχεία της αστικής ροδιακής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Η Ρόδος αναπτύσσεται οικονομικά, δημιουργείται αστική τάξη πλουσίων και αναδεικνύεται ο ελληνικός πληθυσμός, ιδιαίτερα από τα μέσα του 15^{ου} αιώνα, που καλλιεργεί τα γράμματα και τις τέχνες.

2.5. Οθωμανική περίοδος

Η τουρκική κυριαρχία αποτέλεσε για τη Ρόδο, τη σκοτεινότερη περίοδο της ιστορίας της. Το νησί βρισκόταν στη δικαιοδοσία του Καπουδάν Πασά (αρχιναυάρχου), ενώ η πόλη είχε οριστεί πρωτεύουσα του Βιλαετιού του Αιγαίου και Έδρα Γενικού Διοικητή (Βάλη).

Οι Έλληνες κάτοικοι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την πόλη και να εγκατασταθούν έξω από αυτή, όπου σχημάτισαν νέες συνοικίες, που τις έλεγαν «μαράσια». Όμως ποτέ οι Τούρκοι δεν κυριάρχησαν τελείως στο νησί. Ο τουρκικός πληθυσμός ήταν πάντοτε μια μικρή μειονότητα.

Οι Έλληνες, πήραν στα χέρια τους το εμπόριο, φτάνοντας σε τόπους μακρινούς, με τα πολυάριθμα εμπορικά τους καράβια. Το εμπόριο των τροφίμων, των ενδυμάτων, του ασημιού, των οικιακών συσκευών και των σκευών και των αρωμάτων επέτρεψε σε πολλές κωμοπόλεις του νησιού, και ιδίως στη Λίνδο, μια σπάνια άνθηση στα σκοτεινά εκείνα χρόνια της ξένης. Η Λίνδος αναπτύχθηκε επίσης και ως ημιβιομηχανικό κέντρο.

2.6. Ιταλική κατοχή

Οι Τούρκοι έμειναν στη Ρόδο και στα υπόλοιπα Δωδεκάνησα μέχρι το 1912, όπου τα ιταλικά στρατεύματα κατέλαβαν το νησί και την υπόλοιπη Δωδεκάνησο. Το 1923 η Ιταλία ίδρυσε μια αποικία, τα ιταλικά νησιά του Αιγαίου (Isole Italiane del Egeo).

Οι Ιταλοί κατεδάφισαν τα σπίτια που είχαν κτιστεί πάνω και παραπλεύρως των τειχών κατά την Οθωμανική περίοδο και μετέτρεψαν το Εβραϊκό και το Οθωμανικό νεκροταφείο σε μια «πράσινη ζώνη» που περιελάμβανε την Μεσαιωνική πόλη. Διατήρησαν τα εναπομείναντα στοιχεία της περιόδου των Ιπποτών ενώ αφαίρεσαν όλες τις Οθωμανικές προσθήκες. Ταυτόχρονα, επανοικοδόμησαν το παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου. Τέλος, ίδρυσαν ένα ινστιτούτο για την μελέτη της Ιστορίας και του Πολιτισμού της περιοχής.

Οι Ιταλοί υλοποίησαν σημαντικά έργα υποδομής (δρόμους, παροχή ηλεκτρισμού, λιμάνι κ.α.) και μεταμόρφωσαν σε σημαντικό βαθμό την πόλη της Ρόδου, η οποία διέθετε πλέον ένα νέο πολεοδομικό σχέδιο, κανονισμούς δόμησης και πολλά νέα δημόσια και ιδιωτικά κτίρια.

2.7. Απελευθέρωση της Δωδεκανήσου

Στα πιεστικά μέτρα των Ιταλικών αρχών κατοχής οι Δωδεκανήσιοι απαντούσαν με αντιστασιακές πράξεις που εξαγριώναν τους κατακτητές και χαλύβδωναν τον πληθυσμό και ιδιαίτερα τους νέους γηγενείς και της διασποράς που με την κήρυξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου έτρεξαν να καταταγούν εθελοντές στο "Σύνταγμα Δωδεκανησίων" και στον συμμαχικό στρατό της Μέσης Ανατολής και να πολεμήσουν για την απελευθέρωση της Ελλάδας και ιδιαίτερης πατρίδας τους της Δωδεκανήσου. Η Δωδεκάνησος, όπως και η λοιπή Ελλάδα, πέρασε στη γερμανική κατοχή και μετά την κατάρρευση του Άξονα και τη συνθηκολόγηση (1945) στη μεταβατική διοίκηση των Άγγλων για να παραδοθεί στο ναύαρχο Ιωαννίδη, στις 31 Μαρτίου 1947 σε εκτέλεση της Συνθήκης

των Παρισίων, που τερμάτιζε τον πόλεμο με νίκη των συμμάχων. Η επίσημη ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου με την Ελλάδα έγινε στις 7 Μαρτίου 1948.

2.8. Περίοδος της ανασυγκρότησης

Η απελευθέρωση βρήκε τα Δωδεκάνησα σε μεγάλο ξεπεσμό, σε χειρότερη θέση και από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας, όπως διαπιστώνει τον Οκτώβριο του 1946 ο Αρχηγός της Ελληνικής Στρατιωτικής Αποστολής, ταξίαρχος Χρίστος Τσιγάντες. Το Ελληνικό Κράτος ανέλαβε αμέσως το ανορθωτικό του έργο στο νέο αυτό τμήμα της επικράτειας. Πρώτο μέλημα να μετρήσει τους νέους υπηκόους του. Ο πληθυσμός της Δωδεκανήσου σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ειδικής απογραφής που διεξήχθη τον Οκτώβριο του 1947 ήταν μόλις 115.000 ήτοι 32.000 λιγότεροι από όσους κατέγραψε η τελευταία απογραφή των Τούρκων (1910). Πρωταρχική φροντίδα του Ελληνικού Κράτους ήταν να συγκροτήσει τις δημόσιες υπηρεσίες και να τις υπαγάγει στη συσταθείσα Γενική Διοίκηση Δωδεκανήσου στην οποία παρεχώρησε αυξημένες αρμοδιότητες και να την στελεχώσει με διακεκριμένα στελέχη των Υπουργείων Οικονομικών, Εσωτερικών και Εξωτερικών και με Συμβούλους της Επικρατείας (Μιχ. Στασινόπουλος, πρώτος μεταπολιτευτικός Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Γ. Παπαχατζής κ.ά.). Απέδωσε στους αγρότες τη γη που τους δήμευσε ο κατακτητής. Διατήρησε το τοπικό δασμολογικό καθεστώς προς όφελος του πληθυσμού και της οικονομίας γενικότερα φρόντισε για τις κοινωνικές υποδομές (υγεία, παιδεία, πρόνοια, ασφάλιση). Δημιούργησε τα απαραίτητα έργα υποδομής (δρόμοι, λιμάνια, αεροδρόμια, ηλεκτροδότηση, ύδρευση κ.λ.π.) και έλαβε μια σειρά ευνοϊκών μέτρων, φορολογικών, πιστοδοτικών, χρηματοδοτικών κ.ά. για να ανακουφίσει και να ενισχύσει τον ντόπιο πληθυσμό και παράλληλα να βοηθήσει τη δημιουργία ιδιωτικού κεφαλαίου, αναγκαίου για την ανάπτυξη της περιοχής. Η μεταπελευθερωτική αυτή περίοδος που φθάνει μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 60 μπορεί να χαρακτηριστεί περίοδος της ανασυγκρότησης της Δωδεκανήσου.

2.9. Περίοδος της ανάπτυξης

Από τα μέσα της δεκαετίας του '60 αρχίζει η περίοδος της ανάπτυξης όπου διαφαίνεται πια ότι το μέλλον της Δωδεκανήσου θα στηριχθεί στον τουρισμό, που αποτελεί το συγκριτικό πλεονέκτημα για τη χάραξη της αναπτυξιακής της πορείας. Το Κράτος άρχισε να κατασκευάζει βασικά έργα τουριστικής υποδομής και να παραχωρεί ισχυρά φορολογικά και οικονομικά κίνητρα στους επιχειρηματίες που ήθελαν να επενδύσουν σε τουριστικές επιχειρήσεις. Οι εξελίξεις στην οικονομία και την κοινωνία της περιοχής ήταν εντυπωσιακές. Σήμερα ο πληθυσμός της Δωδεκανήσου ξεπέρασε τις 194.000 και το μέσο κατά κεφαλή εισόδημα των κατοίκων της είναι από τα υψηλότερα των επί μέρους περιφερειών της Χώρας. Η Ρόδος και η Κως έχουν αναδειχθεί σε πρώτα διεθνή τουριστικά κέντρα της Ανατολικής Μεσογείου, η Κάρπαθος, η Σύμη, η Πάτμος, η Λέρος και η Κάλυμνος ακολουθούν με σταθερά βήματα και τα άλλα μικρά νησιά αναπτύσσονται τουριστικά ως "δορυφόροι" των μεγάλων νησιών. Την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη ακολούθησε παράλληλα και η πολιτιστική ανάπτυξη ιδιαίτερα στα μεγάλα νησιά που διέθεταν το απαραίτητο πολιτιστικό υπόβαθρο. Αναδείχθηκαν και προβλήθηκαν οι αρχαιολογικοί θησαυροί και οι παραδοσιακοί οικισμοί των μικρών νησιών, η Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου ανακηρύχθηκε "μνημείο παγκόσμιας κληρονομιάς και δημιουργήθηκαν πολιτιστικοί θεσμοί (θέατρα, πινακοθήκες, μουσεία κ.λ.π.), που προβάλλουν τον πολιτισμό της Δωδεκανήσου. Στον τομέα της παιδείας η πρόοδος ήταν εντυπωσιακή. Από 5 Γυμνάσια παλιού τύπου με 80 καθηγητές, που λειτουργούσαν αμέσως μετά την απελευθέρωση στα μεγάλα νησιά, σήμερα ο αριθμός των Γυμνασίων και Λυκείων έφθασε τα 75 με πάνω από 1.500 καθηγητές, που καλύπτουν και το πιο μικρό νησί. Και ακόμη η Δωδεκάνησος απέκτησε Πανεπιστήμιο, που πέρα από το γνωστικό έργο που προσφέρει, συμμετέχει ενεργά στην πνευματική και πολιτιστική ζωή του τόπου.

2.10. Η πορεία στο νέο διεθνές περιβάλλον

Ο τουρισμός, στον οποίο στηρίζεται η οικονομία της Ρόδου, φαίνεται να περνά μία περίοδο παρατεταμένης στασιμότητας. Η κατάσταση αυτή αποδίδεται κατά ένα ποσοστό σε εξωγενείς παράγοντες, όπως είναι η συνεχιζόμενη οικονομική ύφεση στις παραδοσιακές μας αγορές, οι συνέπειες της τρομοκρατίας και το νέο διεθνές γενικά περιβάλλον που διαμορφώθηκε από τη λεγόμενη παγκοσμιοποίηση και την ένταξη μας στο ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα. Τους παράγοντες αυτούς δεν μπορούμε να τους επηρεάσουμε. Κατά ένα άλλο ποσοστό, που κατά τη γνώμη μας είναι και το μεγαλύτερο, η στασιμότητα οφείλεται σε εσωγενείς παράγοντες, που συνδέονται άμεσα με το τουριστικό προϊόν. Έχει υποστηριχθεί η άποψη ότι το τουριστικό μας προϊόν έχει εξαντλήσει την δυναμική του και επομένως για να διατηρήσει την ανταγωνιστικότητά του θα πρέπει να ανανεωθεί. Η ανανέωση δεν αφορά μόνο τον εκσυγχρονισμό των ξενοδοχείων, που αυτός σε κάποιο βαθμό γίνεται, αλλά σε όλο το τουριστικό κύκλωμα, από τις υποδομές μέχρι τις εξωξενοδοχειακές υπηρεσίες και ακόμα το θεσμικό πλαίσιο, που πρέπει να προσαρμοστεί στις απαιτήσεις της εποχής.

Η ανανέωση ασφαλώς θα αναβαθμίσει την ποιότητα του τουριστικού μας προϊόντος, όμως για να καταστεί ανταγωνιστικό, θα πρέπει να συμπεριστεί το σημερινό του κόστος ώστε ο τουρίστας να απολαμβάνει αυτό που πληρώνει. Ο ανταγωνισμός στις σημερινές συνθήκες της ελεύθερης αγοράς είναι το κυρίαρχο πρόβλημα του τουρισμού μας που φαίνεται να μην το έχουν συνειδητοποιήσει όσοι εμπλέκονται με τα τουριστικά πράγματα, διαφορετικά δεν εξηγείται ο εφησυχασμός που μας διακρίνει. Χρειάζεται μια γενική κινητοποίηση για να βγούμε από τη στασιμότητα και να συνεχίσουμε την πορεία μας στο νέο διεθνές περιβάλλον.

3. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ

3.1. Παράγοντες που ευνόησαν την τουριστική ανάπτυξη

Οι εντυπωσιακές εξελίξεις του Ροδιακού τουρισμού δεν ήταν τυχαίες, αλλά το αποτέλεσμα μιας σειράς ευνοϊκών παραγόντων, που αξιοποιήθηκαν από το κράτος και την ιδιωτική πρωτοβουλία κατά τον καλύτερο τρόπο. Η Ρόδος διαθέτει ένα πλούσιο πολιτιστικό παρελθόν και μια ιδιαίτερη φυσική ομορφιά, που έλκουν το ενδιαφέρον των επισκεπτών καθώς και μια τουριστική υποδομή, που την είχε καθιερώσει ως τουριστικό προορισμό από την προπολεμική περίοδο. Το κράτος αμέσως μετά την Ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου με τα ευνοϊκά φορολογικά, δασμολογικά και πιστωτικά μέτρα, που έλαβε, όχι μόνο ανακούφισε τον πληθυσμό των νησιών της, αλλά συνέβαλε και στη δημιουργία τοπικού κεφαλαίου, το οποίο στη συνέχεια επενδύθηκε στον τουρισμό. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι το 90% του σημερινού τουριστικού μας κεφαλαίου ανήκει σε Δωδεκανησίους, οι οποίοι πίστεψαν στις προοπτικές του τόπου τους και δημιούργησαν τουριστικές επιχειρήσεις, σε αντίθεση με άλλες περιοχές, που οι τουριστικές επενδύσεις ήλθαν "απ' έξω". Το κράτος, βέβαια, ήλθε αργώ με τη δημιουργία των απαραίτητων έργων υποδομής και με σειρά ευνοϊκών οικονομικών και φορολογικών κινήτρων, που προώθησαν ιδιαίτερα τις ξενοδοχειακές επενδύσεις.

3.2. Δίκτυο μεταφορών και συγκοινωνιών

Η Ρόδος διαθέτει ένα καλά οργανωμένο συγκοινωνιακό δίκτυο, τόσο για το εσωτερικό του νησιού όσο και για τις μετακινήσεις από και προς τα υπόλοιπα μέρη της Ελλάδας ή άλλες χώρες. Έχει δυο αεροδρόμια αλλά μόνο το ένα χρησιμοποιείται για εμπορικό σκοπό. Το διεθνές αεροδρόμιο 'Διαγόρας' βρίσκεται 17 χιλιόμετρα από την πόλη της Ρόδου, κοντά στο χωριό Παραδείσι. Το νησί συνδέεται αεροπορικώς καθημερινά με πολλές πτήσεις καθ' όλη τη διάρκεια του έτους με την Αθήνα και δύο-τρεις φορές την εβδομάδα με το Ηράκλειο της Κρήτης και τη Θεσσαλονίκη, τη θερινή περίοδο με τη Σαντορίνη, τη Μύκονο, τη Σητεία της Κρήτης, την Κύπρο και με τ' άλλα νησιά της Δωδεκανήσου όπως την Κω, την Κάρπαθο, την Κάσο και το Καστελόριζο. Επίσης συνδέεται με έκτακτες ναυλωμένες πτήσεις (charter flights) με περισσότερες από 50 προορισμούς-αεροδρόμια της Ευρώπης και της Μέσης Ανατολής μέσω των οποίων διακινούνται στο νησί περίπου 1.200.000 τουρίστες τον χρόνο.

Επίσης το νησί διαθέτει ένα εμπορικό λιμάνι που βρίσκεται στην πόλη της Ρόδου και συνδέεται καθημερινά με τον Πειραιά με ενδιάμεσες προσεγγίσεις στα νησιά της Δωδεκανήσου του άξονα Ρόδου-Πειραιά, στις Κυκλάδες και στην Κρήτη και τους θερινούς μήνες συνδέεται με τη Σάμο, τη Θεσσαλονίκη και την Κύπρο, καθώς με τα απέναντι παράλια της Τουρκίας, ενώ υπάρχει και γραμμή που συνδέει τη Ρόδο με το Ισραήλ.

Το οδικό δίκτυο της Ρόδου είναι αρκετά καλό και συνεχώς εκσυγχρονίζεται.

ΕΘΝΙΚΕΣ ΟΔΟΙ		ΕΠΑΡΧΙΑΚΕΣ ΟΔΟΙ
ΔΗΜΟΣ	ΜΗΚΟΣ (Χ.Λ.Μ.)	
ΡΟΔΙΩΝ	8,5	13,5
ΙΑΛΥΣΟΥ	0	23,5
ΠΕΤΑΛΟΥΔΩΝ	6,7	44,3
ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	14,5	46,5
ΑΦΑΝΤΟΥ	14,0	17,0
ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ	38,5	0
ΛΙΝΔΙΩΝ	6,5	54,0
ΝΟΤΙΑΣ ΡΟΔΟΥ	0	140,0
ΑΤΤΑΒΥΡΟΥ	0	64,0
ΚΑΜΕΙΡΟΥ	0	74,0
ΣΥΝΟΛΟ	88,7	467,8

Οι περιοχές με πορτοκαλί χρώμα εξυπηρετούνται από τη ΡΟΔΑ ενώ με κίτρινο χρώμα από το ΚΤΕΛ Ρόδου

Η Δημοτική Επιχείρηση Συγκοινωνιών «ΡΟΔΑ» έχει τη συγκοινωνιακή εκμετάλλευση της Αστικής περιοχής (πόλεως Ρόδου), της Περαστικής περιοχής (Κοσκινού – Καστρί – Ιαλυσός – Κρεμαστή – Παστίδα – Μαριτσά και Παραδείσι) και της Υπεραστικής Περιοχής της Δυτικής Πλευράς της νήσου Ρόδου (Δαματριά, Θεολόγος, Σορωνή, Διμυλιά, Ελεούσα, Αρχίπολη, Πλατάνια, Απόλλωνα, Φάνες, Καλαβάρδα, Μαντρικό, Κρητηνία, Σάλακος, Έμπωνα, Άγιος-Ισίδωρος, Σιάννα και Μονόλιθος). Επίσης, η «ΡΟΔΑ» εξυπηρετεί με ειδικά δρομολόγια το νέο Νοσοκομείο της Ρόδου, τους μαθητές όλων των περιοχών που ανήκουν στη συγκοινωνιακή αρμοδιότητα της επιχείρησης, καθώς επίσης και τους εργαζόμενους σε διάφορες επιχειρήσεις και υπηρεσίες.

4. ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ ΝΗΣΙΟΥ

ΔΗΜΟΣ ΡΟΔΙΩΝ:

Αρχαία πόλη (Ρόδος):

Το πολεοδομικό σχέδιο της αρχαίας πόλης της Ρόδου ακολούθησε τις πολεοδομικές και φιλοσοφικές ιδέες του διάσημου αρχαίου Έλληνα πολεοδόμου Ιππόδαμου. Τα **οικοδομικά τετράγωνα (insulae)** είχαν διαστάσεις 47,70 x 26,50 μ. και διέθεταν όλα το ίδιο μέγεθος. Καθένα από αυτά περιελάμβανε τρία σπίτια και περιτριγυριζόταν από δρόμους πλάτους 5-6 μέτρων. Γύρω από την πόλη βρέθηκαν ερείπια **αρχαίων δρόμων** και **ελληνιστικές οικίες** από τον 3^ο και 2^ο αιώνα π.Χ.

Ακρόπολη της Ρόδου (Μόντε Σμιθ ή Λόφο του Αγ. Στεφάνου):

Σώζονται ερείπια των μεγαλόπρεπων ναών της **Αθηνάς Πολιάδας** και του **Δία Πολιέα**. Σήμερα έχει αναστυλωθεί το παλιό στάδιο του 2^{ου} αιώνα π.Χ., το τετράγωνο στο σχήμα του Ωδείου, το **αρχαίο θέατρο** στη Λεωφόρο Διαγοριδών, και εν μέρει ο ναός του Πύθιου Απόλλωνα.

Τάφος των Πτολεμαίων :

Μεγάλο ταφικό μνημείο, λαξευμένο σε φυσικό σχηματισμό, με τη μορφή ελληνιστικού ανακτόρου. Στο ύψωμα βρίσκονται διάφορα Νυμφαία (σπηλαιώδη ιερά), μέρη του αρχαίου τείχους, λαξευτούς τάφους και τα ερείπια από ένα Ρωμαϊκό Υδραγωγείο.

Πάρκο Ροδίνι:

Μόλις 3 χλμ. από την Ρόδο βρίσκεται το καταπράσινο **Πάρκο** του **Ροδινιού** που συνέθεσαν οι Ιταλοί σε ιερή ρεματιά με τρεχούμενα νερά , οργιώδη βλάστηση, γραφικά μονοπάτια , γεφύρια και λιμνούλες.

Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου:

Αποτελεί σήμερα ένα από τα σπουδαιότερα ιστορικά και πολιτιστικά μνημειακά σύνολα της Ελλάδας . Συμπεριλαμβάνεται δε στα μνημεία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς από την Unesco. Είναι η πλέον πυκνοκατοικημένη «παλαιά πόλη» στην Ευρώπη.

Το 1309 το νησί της Ρόδου πουλήθηκε στο τάγμα των Ιπποτών του Αγίου Ιωάννη της Ιερουσαλήμ. Έχοντας οπισθοχωρήσει από την Ιερουσαλήμ μετά την επανάκτησή της από τους Άραβες , το τάγμα εγκατέστησε την έδρα του στη Ρόδο και έτσι διασφάλισε ηγετικό ρόλο στην ανατολική Μεσόγειο.

Καστέλλο ή ανάκτορο του Μεγάλου Μαγίστρου:

Το πιο εντυπωσιακό μνημείο της Παλιάς Πόλης. Η κατοικία του επικεφαλής των Ιπποτών περιβάλλεται από ιδιαίτερο φρούριο και περιλαμβάνει και την οδό των Ιπποτών

Το **κάστρο των Ιπποτών** είναι ένα ορθογώνιο κτίριο (80 x 75μ.) διαμορφωμένο γύρω από μια μεγάλη αυλή. Το οικοδόμημα του Μεγάλου Μαγίστρου Helion de Villeneuve (1319-1346) που δεσπόζει στη νότια πύλη του Παλατιού, αδιάψευστος μάρτυρας του ότι οι Ιπότες μετασκεύασαν την προϋπάρχουσα βυζαντινή ακρόπολη σε παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου Διαθέτουμε ελάχιστες πληροφορίες για τη διαμόρφωση των ορόφων, την όψη

των δαπέδων, των γύρω τειχών αλλά και για τον εσωτερικό διάκοσμο του παλατιού, γιατί ο όροφος είχε καταρρεύσει από τα μέσα του 19^{ου} αι.. Συνεπώς, ελάχιστα στοιχεία του διασώθηκαν έως το 1937, όταν άρχισε η δραστική έως και αλλιότικη αναστύλωση υπό την επίβλεψη Ιταλού αρχιτέκτονα και διακοσμήθηκε με τοιχογραφίες.

Η οδός των Ιπποτών:

Ένα αληθινό μουσείο, ανέπαφο από το χρόνο. Όλα τα επιβλητικά κτίρια εκατέρωθεν του δρόμου στέκονται ανυπότακτα. Ανάμεσά τους διακρίνονται τα **καταλύματα-«γλώσσες»** της Ισπανίας (1427-1437), Προβηγκίας (1318), Γαλλίας (16^{ος} αιώνα-αρχές 18^{ου}), Ιταλίας (1519) κλπ. Είναι στρωμένη με κροκάλες.

Πύργος του Ρολογιού

Χτίστηκε μετά το 1851 και χρησιμοποιείται ως παρατηρητήριο. Διαθέτει μικρή συλλογή από αρχαιολογικά ευρήματα που ανακαλύφθηκαν εκεί.

Λιμάνι Μανδράκι:

Το λιμάνι Μανδράκι είναι πολύ γραφικό καθώς περιβάλλεται από ένα σύνολο κτηρίων νεοαποικιακού και ιταλικού ρυθμού. Μερικά από αυτά είναι η νέα αγορά, τα δικαστήρια, το εθνικό θέατρο, το λιμεναρχείο, το ταχυδρομείο, το παλιό διοικητήριο των Ιταλών όπου στεγάζεται σήμερα η νομαρχία Δωδεκανήσου κ.ά.

Φάρος του Αγίου Νικολάου:

Ο φάρος του Αγίου Νικολάου στο ένα άκρο του ομώνυμου λιμενοβραχίονα με τα ελάφια υπάρχει ένα φρούριο και στο άλλο άκρο υπάρχουν τρεις ανεμόμυλοι. Ο πρώτος στεγάζει γραφείο της Υδρογραφικής Υπηρεσίας Στρατού, όπου πωλούνται ναυτικοί χάρτες, ο δεύτερος 15^{ου} αιώνα λειτουργεί ως μουσείο και ο τρίτος στεγάζει ταξιδιωτικό γραφείο.

Εκκλησία του Ευαγγελισμού:

Ο καθεδρικός ναός του Ευαγγελισμού είναι τρίκλιτη βασιλική με γοτθικά στοιχεία και αξιόλογες αγιογραφίες

Παναγία του Κάστρου (11^{ος} αιώνας):

Σταυροειδής εγγεγραμμένος, προφανώς ήταν ο μητροπολιτικός ναός των βυζαντινών χρόνων. Η στέγαση του ναού με γοτθικά με σταυροθόλια πρέπει να εφαρμόστηκε επί Μεγάλου Μαγίστρου Villeneuve, Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας μετετράπη σε μουσουλμανικό τέμενος. Έγιναν και κάποιες επεμβάσεις στην Ιταλοκρατία. Σήμερα χρησιμοποιείται ως μουσειακός χώρος. Εδώ εκτίθενται έργα μεταβυζαντινής ζωγραφικής, καθώς και αποτοιχισμένες τοιχογραφίες και εικόνες. Η Παναγία του Κάστρου λειτουργεί και ως γλυπτοθήκη και εξαιρετική έκθεση επιδαπέδιων ψηφιδωτών.

Ενυδρείο-Μουσειό:

Στην ευρύτερη περιοχή του Νιοχωρίου και στο βορειότερο σημείο της πόλης της Ρόδου λειτουργεί ο Πρώτος Υδροβιολογικός Σταθμός της Ρόδου, γνωστός και ως Ενυδρείο. Το Ενυδρείο, εκτός από επιστημονικός σταθμός, στον οποίο οι επιστήμονες εκπονούν διάφορες μελέτες, λειτουργεί και ως εκθετήριο. Εκεί μπορεί να δει κανείς σπάνια είδη ψαριών και άλλων ειδών της θαλάσσιας πανίδας, ενώ εντύπωση προκαλεί το υποθαλάσσιο μέρος του, όπου, σε ειδικές προσθήκες με θαλάσσιο νερό, μπορεί να δει κανείς όλο τον πλούτο της θαλάσσιας ζωής.

ΔΗΜΟΣ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ

Αρχαιολογικά ευρήματα (Αρχάγγελος, θέση Κεραμίδι):

Τα πιο πρώιμα ευρήματα ανάγονται στο 1100 π. η ευρύτερη περιοχή φημιζόταν για το κρασί και τη ναυπηγική τέχνη των κατοίκων της Χ. τουλάχιστον από τον 7^ο αι. π.Χ. Τα αρχαιολογικά κατάλοιπα μαρτυρούν οι κάτοικοι εγκατέλειψαν το γιαλό και μετοίκησαν στα ενδότερα για ασφάλεια. Ο αρχαίος Δήμος των Ποντορέων (ΔΑΜΟΣ ΠΟΝΤΩΡΕΙΩΝ) περιελάμβανε την Αρχάγγελο.

Φρούριο Φαρακλού (Χαράκι, Λόφος Φαρακλού):

Είναι η συνέχεια ελληνοιστικής φρουκτωρίας και στην Ιπποτοκρατία προφύλασσε τον πληθυσμό.

Αρχαιολογικά ευρήματα (Χαράκι, Λόφος Φαρακλού):

Στην περιοχή κατά τη αρχαϊκή περίοδο πρέπει να ήκμασε το εμπόριο. Έχουν βρεθεί ερείπια βασιλικών με προσκτίσματα, ψηφιδωτά δάπεδα και θεμελιώσεις διαφόρων κτηρίων.

Ιπποτικό κάστρο (Αρχάγγελος, 1455-1474):

Πρέπει να χτίστηκε ή να ανοικοδομήθηκε τον 5^ο αι. από το Μ. Μάγιστρο Ντεμιλύ, όπως αναφέρεται σε ιπποτικό διάταγμα. Κύματα πειρατικών επιδρομών τελικά ερήμωσαν το κάστρο.

Παναγία Τσαμπίκα:

Κάθε ελληνικός τόπος βρίσκει πνευματική θαλπωρή στο νοερό εναγκαλισμό ενός προστάτη –αγίου ή μιας Παναγίας παινεμένης. Για τους Ροδίους είναι η **Παναγία η Τσαμπίκα**. Η Παναγία διαθέτει δύο ενδιαιτήματα . Το σημαντικότερο βρίσκεται σε υψόμετρο 326 μέτρων, εκεί που στην κλασική περίοδο υψωνόταν ναός της Αρτέμιδος. Ο ναός ανήκει στο λεγόμενο δωδεκανησιακό τύπο, η ύψωσή του ανάγεται τουλάχιστον στο 1760 και το δάπεδό του είναι βοτσαλόστρωτο. Περίφημο το τέμπλο και οι δεσποτικές εικόνες. Γιορτάζει Η Παναγία και πάνδημο το προσκύνημα και μέγα το πανηγύρι στις 8 Σεπτέμβρη.

Επτά Πηγές:

Στις επτά πηγές ο επισκέπτης μπορεί να εξερευνήσει την καταπράσινη ρεματιά, όπου χειμώνα – καλοκαίρι αναβλύζουν νερά από τις πηγές σχηματίζοντας ρυάκια. Η πλούσια βλάστηση με τα ψηλά πλατάνια και τα τρεχούμενα νερά, οι μικροί καταρράκτες και η λιμνούλα συνθέτουν μια γραφική εικόνα και προβάλλουν μια διαφορετική όψη της Ρόδου.

ΔΗΜΟΣ ΑΤΤΑΒΥΡΟΥ

Ναός του Δία (Εμπωνα, βουνό Ατάβυρος, ύψος 1215 μ):

ο ναός του **Ατταβύριου Διός**, χτισμένος σε απροσδιόριστη χρονική περίοδο. Ο θρύλος τον αποδίδει στον Αλθαιμένη από την Κρήτη, γιο του Κατρέα. Αναφορές στο ναό κάνουν ο Διόδωρος ο Σικελιώτης και ο Πίνδαρος! Σήμερα σώζονται από το άλλοτε ανθηρό κτιριακό συγκρότημα ερείπια περικλειόμενα σε περιτείχισμα από ογκόλιθους.

Ιερό της Αρτέμιδος (4^{ος}- 3ος ΑΙ. Π.χ.):

Βρίσκεται κάτω από το βυζαντινό ναό του Αγ. Ιωάννη του Αρταμίτη (10^{ος} αι.).

Η εξάπλωση του μινωικού πολιτισμού δε θα μπορούσε να προσπεράσει τη Ρόδο. Η «μικρή Κρήτη», η **Κρητηνία**, από το 15^ο αι. π.Χ. αποδεικνύει του λόγου το αληθές. Η αρχαία Κρητηνία πρέπει να περιελάμβανε τη σημερινή Σκάλα Καμείρου και το Μανδρικό.

Κάστελλος-CASTEL NUOVO (Κρητηνία-15^{ος} αι.):

Ένα πολύ καλά διατηρημένο φρούριο με εποπτεία της θαλάσσιας περιοχής. Το κάστρο είναι ορθογώνιου σχήματος με δύο ημικυκλικούς πύργους, υπόγειες δεξαμενές, θαλαμωτές αίθουσες και ένα εκκλησάκι.

Κάστρο Μονολίθου:

Σε ένα βραχώδη σχηματισμό με καταπληκτική συμμετρία, ένα ογκώδη μονόλιθο οι Ιππότες έκτισαν ένα από τα πιο καλοδιατηρημένα κάστρα της Ρόδου, αξιοποιώντας και τη γεωφυσική ιδιαιτερότητα και τη γεωγραφική του θέση. Το ορόσημο του Μονολίθου πρέπει να ήταν οχυρωμένη τοποθεσία από την κλασική αρχαιότητα αδιάλειπτα μέχρι και την Ιπποτοκρατία (terminus post quem το 1476). Οι φθορές και οι καταρρεύσεις, κυρίως εκεί που υψώνονταν πύργοι είναι ορατές αλλά διατηρείται το γενικό περίγραμμα του κάστρου σε αρκετά καλή κατάσταση. Στον εσωτερικό του περίβολο ένα εκκλησάκι με λίγες τοιχογραφίες. Το χωριό υπήρξε κέντρο πατριωτικής αντίστασης με βάση το άριστα προφυλαγμένο κατασκοπικό λημέρι στο βουνό.

Αγ. Παντερεήμονας (Σιάννα-1890):

Μεγάλος και περιλαμπρος ναός με πλούσιο εξωτερικό και εσωτερικό διάκοσμο.

ΔΗΜΟΣ ΑΦΑΝΤΟΥ

Αρχαιολογικά ευρήματα (Αρχίπολη):

Η περιοχή γύρω από το σημερινό οικισμό φέρει πλήθος ερειπίων κα τάφων, αδιάψευστων μαρτύρων της αρχαίας ακμής του. Το όνομα του χωριού που πρέπει να κατοικείτο από τον 7^ο Αι π.Χ. ανάγεται πιθανώς μέσω επιγραφών σε διάσημο τέκνο της Νέας Ροδιακής Πολιτείας και πιθανό οικιστή Λίνδιο Αρχίπολη.

Αρχαιολογικά ευρήματα (Αφάντου):

Η ευρύτερη περιοχή γύρω από το χωριό είναι κατάσπαρτη από απομεινάρια ενός πληθούς ιστορικού παρελθόντος, όπως θεμέλια ναών, τάφοι, επιτύμβια ανάγλυφα κ.α., αφημένα δυστυχώς βορά στην αρχαιοκαπηλία από το 19^ο κιόλας αιώνα. Ο τόπος κατοικείται τουλάχιστον από το 10 ο αι. π.Χ. Ταυτίζεται με το αρχαίο Δήμο Βριγινδαρίων που ανήκε στο κράτος της Ιαλυσίας.

Ιπποτικός πύργος:

Σε μικρή απόσταση από τ' Αφάντου υπάρχουν ερείπια ιπποτικού πύργου.

Παναγία Καθολική:

Ιερός τόπος από την κλασσική αρχαιότητα φιλοξένησε σε απανωτά στρώματα παλαιοχριστιανική βασιλική, μεσοβυζαντινό ναό (12^{ος} αι.) και ιπποτική εκκλησία με καλοφτιαγμένους δόμους και αναγνωρίσιμα έως σήμερα γοτθικά τόξα, παρά τις ορατές φθορές. Η ευλάβεια σήμερα εκφράζεται στον ιερό ναό του προστάτη του χωριού **Αγ. Γεωργίου** που χτίστηκε στα 1839 με αρχική μορφή μονόκλιτης βασιλικής αλλά με προσθήκες στις μέρες μας είναι τρίκλιτη.

ΔΗΜΟΣ ΙΑΛΥΣΟΥ

Αρχαία πόλη της Ιαλυσού:

Μίας εκ των τριών ισχυρότερων πόλεων-κρατών της αρχαϊκής Ρόδου, εκτείνεται γύρω από το δασόφυτο λόφο Φιλήρημο σε στρατηγική θέση με προνομαϊκή θέα. Τα σημαντικότερα μνημεία του αρχαιολογικού χώρου είναι:

Ακρόπολη της Φιλήρημου:

Με μνημεία της αρχαίας, βυζαντινής και ιπποτικής περιόδου. Ανασκαφικές έρευνες στο χώρο διενήργησε η Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή (1914 και 1923-1926). Ο **αποθέτης** στη δυτική πλευρά έδωσε ευρήματα που χρονολογούνται από τον 9ο έως και τον 5ο αιώνα π.Χ.

Ναός της Αθηνάς Πολιάδας (3ο-2ο αιώνα π.Χ.):

Ένας δωρικός, αμφιπρόστυλος, τετράστυλος ή εξάστυλος ναός, με πρόδομο, σηκό και οπισθόδομο. Στο σηκό σώζεται και σήμερα η βάση του λατρευτικού αγάλματος. Πιθανώς να υπήρχε και εσωτερική κιονοστοιχία.

Δωρική κρήνη:

Δύο σήραγγες φέρνουν νερό από την κορυφή του λόφου σε μια δεξαμενή που είναι λαξευμένη στο βράχο που κλείνεται από πόρινο ισοδομικό τοίχο (4ος αιώνας π.Χ.). Δύο δωρικοί κίονες από την πρόσοψη της κρήνης σώζονται και σήμερα.

Βυζαντινές οχυρώσεις:

Στην ανατολική πλευρά του λόφου της Φιλήρημου χτισμένες με υλικό από τον αρχαίο ναό της Αθηνάς και επισκευασμένες από τους Ιππότες. Σε επιγραφές του 3^{ου}-2^{ου} αιώνα π.Χ. αναφέρεται και η λατρεία του Διός Πολιέως.

Εκκλησία Παναγίας Φιλήρημου:

Οικοδομήθηκε από τους Ιππότες του Τάγματος του Αγίου Ιωάννου.

Παλαιοχριστιανική βασιλική (6^{ος} αι.):

Τρίκλιτη βασιλική με αίθριο, κτισμένη πάνω στα ερείπια του ναού της Αθηνάς. Στο βόρειο κλίτος της κτίστηκε το 10οο αι. μονόχωρη εκκλησία με τρούλο. Σώζεται σταυρόσχημα βαπτιστήριο.

Μεσαιωνική μονή:

Οικοδομήθηκε από τους Ιππότες του Τάγματος του Αγίου Ιωάννη και αναστηλώθηκε την περίοδο της Ιταλοκρατίας. Γύρω από εσωτερική αυλή οργανώνονται οι χώροι ενός διώροφου κτηρίου με αφιδωτές στοές που οδηγούν στα κελιά των μοναχών στο ισόγειο και το Ηγουμενείο στον πρώτο όροφο.

Δρόμος προς Γολγοθά (VIA DOLOROSA):

Αναπαραγωγή του Δρόμου του Γολγοθά με χάλκινα γλυπτά «ιταλικού μοντερνισμού» που αναπαριστούν τις Στάσεις του Σταυρού και οδηγούν στον πανύψηλο λευκό Σταυρό με εσωτερική κλίμακα και ονειρώδη θέα. Φιλόδοξη και αρκετά πρωτοποριακή σύλληψη.

ΔΗΜΟΣ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ

Ερημόκαστρο (Καλυθιάς):

Ερειπωμένο ιπποτικό φρούριο- σε μικρή απόσταση από το χωριό.

Πύργος (Ψίνθος):

Διατηρούνται τμήματα τετράγωνου **αμυντικού πύργου**.

Ναός της Αγίας Τριάδας:

Λίγο έξω από το χωριό ο μικρός μονόχωρος ναός με την κεραμοσκεπή δίκλινη στέγη ιστορείται με πλούσιες τοιχογραφίες από τον 15 αι.

Θέρμες της Καλλιθέας:

Τα περίφημα ιαματικά λουτρά της Καλλιθέας με τα θολωτά ιταλικά κτήρια που θυμίζουν αραβική αρχιτεκτονική, υπέροχα βοτσαλωτά, καμάρες και άλλες με φοινικιές.

ΛΗΜΟΣ ΚΑΜΕΙΡΟΥ

Ο σημερινός αρχαιολογικός χώρος της Καμείρου περιλαμβάνει τον αρχαίο οικισμό, το μικρότερο και πιο «επαρχιακό» σε σχέση με την Ιαλυσό και τη Λίνδο, που είναι διαμορφωμένος σε τρία επίπεδα στο λόφο, με τα εξής μνημεία:

- ❖ **Ακρόπολη με το τέμενος της Αθηνάς Καμειράδος**
- ❖ **Δεξαμενή συλλογής όμβριων υδάτων**
- ❖ **Ελληνιστική στοά** : κάτω από το δάπεδό της διαπιστώθηκε η ύπαρξη αξιόλογου υδρευτικού συστήματος με πηγάδια, υπόγειες δεξαμενές και πήλινους υδρευτικούς σωλήνες.
- ❖ **Τετράπλευρο βωμός ελληνιστικής εποχής** : σώζεται μπροστά από τη δωρική στοά.
- ❖ **Οικισμός ελληνιστικής και ρωμαϊκής εποχής**
- ❖ **Ελληνιστικός ναός στο τρίτο άνοιγμα**
- ❖ **Ιωνικός ναός** : από πορρόλιθο ,με ένδυση κονιάματος. Ο ναός χρησίμευε για τη στέγαση αναθηματικού αγάλματος.
- ❖ **Κρήνη**
- ❖ **Τετράπλευρη πλατεία (αγορά)**
- ❖ **Περίβολος με βωμούς** : Ευρίσκεται στο πρώτο επίπεδο ένας επιμήκης βωμός μεγάλου μεγέθους αφιερωμένος στον Ήλιο.
- ❖ **Ημικυκλική εξέδρα** Ίσταται μπροστά από τον περίβολο των βωμών και έφερε αναθήματα. Επίσης, εντοπίστηκε μνημειώδης κλίμακα ανάμεσα στην αγορά και τον περίβολο των βωμών που οδηγεί στο κέντρο του οικισμού.

Μοναστήρι Αγίου Νικολάου Φουντουκλί (15^{ος} αι.):

Δίπλα σε μία από τις καθαρότερες και πλουσιότερες πηγές του νησιού με το όνομά Φουντουκλί. Σήμερα έχει διατηρηθεί ένα μονόχωρο εκκλησάκι με αρκετά καλής ποιότητας τοιχογραφίες επαρχιακού στυλ, για να θυμίζει τη μεγαλοπρέπεια του υστεροβυζαντινού μοναστηριού.

Καθεδρικός ναός του Τιμίου Σταυρού:

Δωδεκανησιακού ρυθμού με υπέροχες αγιογραφίες και βοτσαλωτή αυλή.

Άγιος Λουκάς:

Επιβλητικός καθεδρικός ναός του Αγ. Λουκά, εν μέρει ανακαινισμένος χαρίζει θέα μοναδική σε όσους ανέβουν τα πολλά σκαλιά του.

Μονή του Αγίου Σουλιά (Σύλλα):

Βρίσκεται σε απόσταση 3 χιλιομέτρων από το χωριό Σορωνή. Εκτιμάται ότι ιδρύθηκε στους πρώτους χριστιανικούς αιώνες. Χτισμένος , σε μαγευτικό ορεινό περιβάλλον με τη γνωστή κρύπτη.

ΔΗΜΟΣ ΛΙΝΔΙΩΝ

Ακρόπολη της Λίνδου:

Η ακρόπολη της αρχαίας Λίνδου, χτισμένη σε απότομο βράχο ύψους 116 μ. είναι ένας αληθινός εξώστης με θέα το πέλαγος. Στην κορυφή της σώζονται τα ερείπια του ναού της Αθηνάς Λινδίας, των προπυλαίων και της μεγάλης ελληνοιστικής στοάς, το βυζαντινό εκκλησάκι του Αγίου Ιωάννη και το Διοικητήριο της Ιπποτικής περιόδου.

Ναός Λινδίας Αθηνάς(β' μισό 4^{ου} αι. π.χ.):

Το σπουδαιότερο μνημείο της Ακρόπολης Λίνδου. Είναι δωρικός τετράστυλος, αμφιπρόστυλος και σώζεται σε αρκετά καλή κατάσταση. Ο ναός είναι χτισμένος στο υψηλότερο επίπεδο του βράχου (ύψος 116 μέτρα) και η θέα από εδώ προς τ' άλλα μνημεία της ακρόπολης και προς τους γύρω κολπίσκους είναι εκπληκτική. Οι αρχαιολόγοι πρεσβεύουν ότι και εδώ, όπως και στον Παρθενώνα της Αθήνας, υπήρχε χρυσελεφάντινο άγαλμα της θεάς, το οποίο δεν σώζεται σήμερα.

Θέατρο:

Βρίσκεται στη νοτιοδυτική πλευρά του λόφου, κάτω από το ναό της Αθηνάς. Η κυκλική ορχήστρα και το κοίλο για τους θεατές ήταν λαξευμένα στην πλαγιά του λόφου. Σώζονται οι *προεδρίες*, ειδικά δηλαδή καθίσματα γύρω από την ορχήστρα για τους επισήμους. Το *κοίλον* αποτελείτο από 19 σειρές καθισμάτων κάτω από το διάζωμα και επτά σειρές πάνω από το διάζωμα. Από τις εννέα κερκίδες σώζονται μόνο οι πέντε. Η χωρητικότητα του θεάτρου ανερχόταν στους 1800 θεατές.

Τετράστυο κτήριο:

Λείψανα τετράπλευρου κτηρίου σώζονται στην προέκταση της σκηνής του θεάτρου. Στο εσωτερικό του υπάρχουν κίονες στις τέσσερις πλευρές, που στήριζαν δίρριχτη στέγη, περιέβαλαν υπαίθρια αυλή. Η είσοδος στη βορειοδυτική πλευρά του κτηρίου συμπληρώνεται με πρόσταση (σειρά κίωνων) που έφεραν επιστύλιο. Η χωρητικότητά του ανερχόταν στους 1500-1700 θεατές. Θα πρέπει να προοριζόταν για θρησκευτικές τελετές. Αργότερα το χώρο του κτηρίου κατέλαβαν διαδοχικά τρεις χριστιανικές εκκλησίες.

Βουκόπιον:

Στο Βιγλί, βορειοανατολικά της ακρόπολης τοποθετείται το Βουκόπιον, μέρος θυσιών όπως δηλώνει το όνομά του. Στους γύρω βράχους σώζονται 38 επιγραφές, που ταυτίζουν το χώρο. Σημαντικός για την επακριβή γνώση του Γεωμετρικού παρελθόντος της Λίνδου είναι ο ναύσκος από μικρούς ακατέργαστους λίθους με πρόναο και είδος προθαλάμου που πιθανώς.

Αρχοκράτειο:

Στη θέση Καμπάνα της Κράνας, στο λόφο δυτικά της ακρόπολης, διατηρείται ταφικό μνημείο λαξευμένο στο βράχο. Στην πρόσοψη του ορόφου είχαν στηθεί επιτύμβιοι βωμοί με τα ονόματα των νεκρών στις βάσεις τους. Στο εσωτερικό διάδρομος οδηγούσε σε χώρο ταφικών τελετών. Στις πλευρές του θαλάμου αυτού είναι λαξευμένοι 19 συνολικά τάφοι. Η νεότερη ονομασία του ως "Φραγκοκλησιά" δημιουργεί την υπόθεση ότι στα χρόνια της Ιπποτοκρατίας είχε χρησιμοποιηθεί ως ναός.

Τάφος Κλεοβούλου:

Δεν έχει καμιά σχέση με τον τύραννο της Λίνδου. Αποτελεί ταφικό μνημείο πλούσιας οικογένειας. Πρόκειται για κυκλικό κτίσμα, με επιμελημένη τοιχοδομία και θολωτή στέγη (2ος-1ος αιώνας π.Χ.). Ίχνη τοιχογραφιών όπως και το όνομα «Άγιος Αιμιλιανός» μαρτυρούν τη μετατροπή του σε χριστιανικό ναό σε μεταγενέστερη εποχή.

Παναγία (Λίνδος):

Ενοριακός ναός, επιμήκης με εγκάρσιο κλίτος τύπου ελεύθερου σταυρού με τοιχογραφίες του 1779. Το 1489 ο Μεγάλος Μάγιστρος D' Aubusson επισκεύασε το ναό και χρηματοδότησε την κατασκευή σταυροθολιακού προστώου.

Μονή Θάρρι (12ος αι.):

Το σημαντικότερο μνημείο πολιτισμού της περιοχής. Το φυσικό κάλλος της περιβάλλουσας φύσης ισοσκελίζεται από την ιστορική, πνευματική και καλλιτεχνική αξία της Μονής. Το Θάρρι ονομάστηκε έτσι από το Μιχαήλ Θαρρηνό και είναι ένα μοναστικό κτιριακό συγκρότημα με αυτάρκεια. Ο καθεδρικός ναός είναι σταυροειδής εγγεγραμμένος, θολοσκεπής, χτισμένος από αργούς λίθους με πλούσια εικονογράφηση που χρονολογείται στο 13^ο αι.

Μονή Παναγίας Υψηλής:

Το προσκύνημα της και το δρώμενο της περιφοράς της εικόνας της αποτελεί το θρησκευτικό Κολοφώνα για τους κατοίκους της περιοχής αλλά και για όλη τη Ρόδο. Η Μονή με την τεράστια βοτσαλόστρωτη αυλή πρέπει να οικοδομήθηκε στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αι.

ΔΗΜΟΣ ΝΟΤΙΑΣ ΡΟΔΟΥ

Αρχαίος ναός (Αρνίθα):

Ο τόπος πήρε το όνομά του από τον Ιερέα του Απόλλωνα Άρνο, γεγονός που μαρτυρεί και την ύπαρξη ομώνυμου αρχαίου ναού στην τοποθεσία.

Αρχαιολογικά ευρήματα (Ασκληπιό):

Αρχαιολογικά ευρήματα στην ευρύτερη περιοχή μέχρι και το Πέδι που ανάγονται στον 7ο αι π.Χ. ισχυρή πιθανότητα ύπαρξης **Ασκληπιείου**.

Ιπποτικό φρούριο (Ασκληπιό, 1476-1503):

Ορθογώνιου σχήματος με πύργους, σήμερα υπό κατάρρευση αλλά ακόμα εντυπωσιακός. Κτίστηκε επί Μ. Μαγίστρου Ντωμπυσόν.

Αρχαιολογικά ευρήματα (Ιστριος):

Βρέθηκαν τάφοι με πολύτιμα κτερίσματα, ερείπια ελληνοιστικών κτισμάτων, αγγεία κ.α Ο οικισμός ανήκε πιθανώς κατά την κλασική περίοδο στο Δήμο Βρασιών. Κατοικείται αδιάλειπτα από τα κλασικά χρόνια μέχρι σήμερα.

Ιπποτικό φρούριο (Καταβιά):

Ιπποτικό διάταγμα του τέλους του 15^{ου} αι. μαρτυρεί την ύπαρξη σημαντικού **φρουρίου** στην είσοδο του σύγχρονου χωριού, στο οποίο καλούνταν να προφυλαχθούν και κάτοικοι γύρω χωριών.

Ταφικά μνημεία (Βάτι):

Η περιοχή κατοικείται από τα αρχαϊκά χρόνια. Υπήρξε στα κλασσικά χρόνια ως Δήμος Καμυνδίων που ανήκε στο κράτος τη Λίνδου. Η πανάρχαια οικίστρια Βάτιδα έδωσε πιθανώς στο χωριό το υποκοριστικό του ονόματός της (**BATION XAIPE**).

Ιπποτικό φρούριο (Γεννάδι):

Πρέπει στην πρώιμη Ιπποτοκρατία να υπήρχε μικρό φρούριο για την ασφάλεια των κατοίκων. Μαζί με το Ασκληπιό, τα Προφύλια και το Πέδι το Γεννάδι φαίνεται ότι συγκροτούσαν το Δήμο των Πεδιέων του αρχαϊκού κράτους της Λίνδου. Για το σημερινό χωριό δεν έχουμε επακριβή στοιχεία πότε χτίστηκε αλλά σίγουρα υπήρχε γύρω στο 1479 , όπως συνάγεται από ιπποτικό διάταγμα.

Ιπποτικά φρούρια (Λαχανιά):

Η εξαιρετική γεωγραφική θέση της προσέλκυσε τους Ιππότες να την οχυρώσουν με φρούρια, στα οποία κατέφευγαν και κάτοικοι άλλων χωριών. Γενικά, τα περίχωρα της Λαχανιάς είναι πλούσια από στοιχεία κατοίκησης που ανάγονται μέχρι και στο 1500 π.Χ.

Μοναστήρι Παναγίας Σκιαδενης:

Ένα από τα ιερότερα προσκυνήματα της Ρόδου, μοιάζει από μακριά με απολιθωμένο καράβι. Διαδραμάτισε σημαντικό εθνικό και θρησκευτικό ρόλο παρόλο που καταστράφηκε αρκετές φορές από πειρατικές επιδρομές.

Πρασονήσι:

Το Πρασονήσι βρίσκεται στο νότιο άκρο του νησιού. Είναι συνδεδεμένο με το υπόλοιπο νησί με μια στενή λωρίδα ξηράς δίνοντας την εντύπωση ότι είναι ξεχωριστό νησί. Αναλόγως με τον καιρό η θάλασσα από τη μια πλευρά είναι ταραγμένη και από την άλλη γαλήνια. Η θέα από το Πρασονήσι είναι μοναδική, ιδιαίτερα το ηλιοβασίλεμα.

ΔΗΜΟΣ ΠΕΤΑΛΟΥΔΩΝ

Αρχαιολογικά ευρήματα (Δαματριά):

Η ανασκαφική σκαπάνη στη γύρω περιοχή επιβεβαίωσε την τουλάχιστον τρισχιλιετή κατοίκησή της. Η ύπαρξη ιερού της Δήμητρας μέσα στο σημερινό χωριό θεωρείται δεδομένη. Ο ακμάζων Δήμος Δαματριέων ανήκε στο κράτος της Ιαλυσίας.

Ναός Απόλλωνα (Θεολόγος):

Στην είσοδό του βρίσκεται το κρηπίδωμα του ναού του Ερεθυμίου ή Ερεσυβίου Απόλλωνα.

Υπάρχει σίγουρα στην θέση αυτή από το 15^ο αι. , ενώ το όνομα του αναγράφεται σε Ιπποτικό διάταγμα για την ασφάλεια των κατοίκων της περιοχής.

Ιπποτικό φρούριο (Κρεμαστή):

Άλλοτε πανίσχυρο ιπποτικό φρούριο με τα οικόσημα του Μ. Μαγίστρου Καρέττι. Οι Ιππότες επέλεξαν την καταπράσινη παραθαλάσσια περιοχή της κρεμαστής, για να οικοδομήσουν τις εξοχικές τους βύλλες. Η ίδρυση του οικισμού τοποθετείται τουλάχιστον περίπου στα μέσα του 15^{ου} αι. Και στην Κρεμαστή τα ίχνη του κλασικού και ελληνιστικού παρελθόντος είναι παρόντα.

Ιπποτικό φρούριο (Παραδείσι):

Διασώζονται τμήματά του φρουρίου και των γύρω κτισμάτων και εκκλησιών. Χτίστηκε από το Μ. Μάγιστρο Ελιόν Βιλέβ (1319-1346) που ίδρυσε και το χωριό, σε τόπο διακεκριμένο για τη φυσική καλλονή και την άριστη τοποθεσία του.

Κοιλάδα Πεταλούδων:

Είναι ένα μοναδικό φυσικό πάρκο, όπου κάθε χρόνο από τον Ιούνιο έως το Σεπτέμβριο, συγκεντρώνονται χιλιάδες πολύχρωμες πεταλούδες, ζουν εδώ κολλημένες στους καρπούς των δέντρων, τρέφονται απομυζώντας τους χυμούς τους, εναποθέτουν τα αυγά και πολλαπλασιάζονται.

Μουσεία, Πινακοθήκες, βιβλιοθήκες, χώροι πολιτισμού

Δημόσια Βιβλιοθήκη:

Στεγάζεται στη Μεσαιωνική Πόλη στον ισόγειο χώρο της **Καστελλανίας** που κατά την Ιπποτοκρατία υπήρξε εμπορικός οίκος. Είναι δανειστική βιβλιοθήκη 50.000 βιβλίων που καλύπτουν πολλούς τομείς. Στη δημόσια βιβλιοθήκη λαμβάνουν χώρα παρουσιάσεις βιβλίων καθώς και εκθέσεις ζωγραφικής.

Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης:

Στεγάζεται στην Αίθουσα Παλιού Συσσιτίου και αποτελεί παράρτημα της Πινακοθήκης, στη Μεσαιωνική Πόλη, στην οδό Σωκράτους. Στεγάζει μόνιμα τη συλλογή με τους χάρτες και τις γκραβούρες της συλλογής της Δημοτικής Πινακοθήκης από το 1400. Τα τελευταία δυο χρόνια στεγάζει εκθέσεις και εκδηλώσεις στο πρόγραμμα **ΜΟ.ΤΕ.Ρ** (Μοντέρνα Τέχνη στη Ρόδο).

Νεοτορίδειον Μέλαθρον:

Είναι ίσως το κομψότερο νεοκλασικό κτήριο της Ρόδου. Αποτελεί το κεντρικό κτίριο της Δημοτικής Πινακοθήκης Ρόδου-Μουσείου Νεοελληνικής Τέχνης. Φιλοξενεί μία από τις πιο σημαντικές συλλογές ελληνικής τέχνης του 20^{ου} αιώνα. Οι 150 καλλιτέχνες που παρουσιάζονται στη Δημοτική Πινακοθήκη καλύπτουν σχεδόν όλους τους καλλιτέχνες που διακόνησαν τη σύγχρονη ελληνική τέχνη. Εδώ οργανώνονται και διαλέξεις, σεμινάρια κ.α..

Βιβλιοθήκη του Ιστορικού και Αρχαιολογικού Ινστιτούτου Ρόδου:

Στεγάζεται στη Μεσαιωνική πόλη στο κτίριο του πρώτου Νοσοκομείου των Ιπποτών. Όμως δεν είναι επισκέψιμη για το ευρύ κοινό.

Δημοτική Πινακοθήκη:

Φιλοξενούνται συλλογές χαρακτικών και πινάκων. Γίνονται επίσης περιοδικές εκθέσεις γνωστών ζωγράφων. Βρίσκεται στη Μεσαιωνική Πόλη (Πλατεία Σύμης).

Θέατρο Παλιάς Πόλης:

Φιλοξενούνται ποικίλες πολιτιστικές εκδηλώσεις με έμφαση στους παραδοσιακούς χορούς και τραγούδια από όλη την Ελλάδα. Το θέατρο έχει χωρητικότητα επτακοσίων θέσεων.

Αρχαιολογικό Μουσείο:

Ένα από τα πιο επιβλητικά κτήρια της Παλιάς Πόλης, άρχισε να κτίζεται το 1440 από τον Μεγάλο Μάγιστρο De Lastie και ολοκληρώθηκε το 1489 από τον Μεγάλο Μάγιστρο D' Aubusson. Λειτουργεί από το 1914 ως Μουσείο. Στο κέντρο του κτιρίου βρίσκεται η κεντρική είσοδος και ακριβώς από πάνω προβάλλει μια τρίπλευρη κόγχη με παράθυρα, που είναι μέρος του παρεκκλησίου του Νοσοκομείου των Ιπποτών που βρίσκεται στον πάνω όροφο. Στο Μουσείο στεγάζεται μια πλούσια συλλογή από το νησί της Ρόδου: υπάρχουν ευρήματα που εκτείνονται από τα μυκηναϊκά χρόνια μέχρι την πρωτοχριστιανική εποχή και, ακολούθως, φτάνουν μέχρι την Ιπποτοκρατία.: Ταφικά σύνολα από την αρχαία Ιαλυσό και αρχαία Κάμιρο, ψηφιδωτά, επιτύμβιες πλάκες, γλυπτά, αρχιτεκτονικά μέλη κ.ά.

Μουσείο Λαϊκής Κοσμητικής Τέχνης:

Βρίσκεται ομοίως στη Μεσαιωνική Πόλη και στεγάζεται σε κτήριο της Ιπποτοκρατίας. Το μουσείο είναι μικρό σε μέγεθος αλλά η συλλογή του είναι εύστοχα συγκροτημένη και αντιπροσωπευτική. Στο Μουσείο φιλοξενούνται πολλές τέχνες και τα αντικείμενά τους: Κεραμική, κεντήματα, κλίμακα και χαλιά, ξυλόγλυπτα χωρίσματα δωματίων, παραδοσιακές φορεσιές και παραδοσιακά σκεύη, εργαλεία, έπιπλα

Λαογραφικό Μουσείο(Απόλλωνα):

Στεγάζονται αρχαιολογικοί θησαυροί (σαρκοφάγοι, σπόνδυλοι κίωνων, κιονόκρανα κ.ά.), μολόπετρες, γεωργικά εργαλεία και σκεύη της καθημερινής ζωής, σχεδόν अपαράλλακτης από το Μεσαίωνα έως σήμερα.

Μουσείο Ασκληπιού:

Αποθησαυρίζει αρχαιολογικά κατάλοιπα, εκκλησιαστικά κειμήλια και λαογραφικές αναμνήσεις χρηστικών αντικειμένων της αγροτικής ζωής.

Παραδοσιακό ελαιοτριβείο (Διμυλιά):

Έχει μετατραπεί σε μικρό μουσείο.

Μουσείο Κωνσταντάκη (Εμπωνας):

Το πατρικό σπίτι ενός σημαντικού ντόπιου ποιητή.

Λαογραφικό μουσείο (Κοσκινού):

Παραδοσιακός μύλος, από τους πολλούς που ακόμα σώζονται, που μετετράπη σε αξιόλογο μουσείο.

Μουσείο Λαϊκής Τέχνης (Κρητηνία):

Εντυπωσιακό σε μέγεθος πολύ κοντά στο κάστρο.

Παραδοσιακό σπίτι Χατζηκωνσταντή (Λίνδος):

Συλλογή παραδοσιακών πιάτων, παραδοσιακών στολών και παλαιών φωτογραφιών καθώς και Λαογραφικό Κέντρο.

Λαογραφικό Μουσείο (Σορωνή):

Παλιό σπίτι που έχει μετατραπεί σε μουσείο. Με διακοσμητικά πιάτα στους τοίχους, παραδοσιακά έπιπλα και υφαντά.

Ο ΚΟΛΟΣΣΟΣ ΤΗΣ ΡΟΔΟΥ

Ο Κολοσσός της Ρόδου, ένα από τα επτά θαύματα του κόσμου, έργο του γλύπτη Χάρη του Λίνδιου μαθητή του Λύσιππου, ήταν ένα κολοσσιαίο άγαλμα του θεού Ήλιου (πολιούχου θεού της πόλεως), το οποίο κατασκευάστηκε προς τιμήν του θεού μετά την επιτυχή απόκρουση της πολιορκίας του Δημήτριου του Πολιορκητή. Οι αρχαίες πηγές αναφέρουν ότι είχε ύψος 32 περίπου μέτρα, δαπανήθηκαν για την κατασκευή του 30 τάλαντα και οι εργασίες διήρκεσαν 12 χρόνια.

Ο Κολοσσός έμεινε όρθιος για 66 χρόνια ώσπου το 226 π.χ. κατέρρευσε έπειτα από ένα φοβερό σεισμό. Παρά την οικονομική βοήθεια που έστειλαν όλες αρχαίες πόλεις και τα βασίλεια για την ανακατασκευή του, οι Ρόδιοι δεν ξανά έστησαν ποτέ το άγαλμα και το άφησαν να κείτεται. Έπειτα από εννέα αιώνες το 654 μ.Χ. όταν οι Άραβες κατέλαβαν για λίγο τη Ρόδο, φόρτωσαν σε 900 καμήλες τα σπασμένα μέλη του Κολοσσού και πούλησαν το μέταλλο του στις αγορές της Ανατολής.

Σύμφωνα με την παράδοση ο Κολοσσός στεκόταν στην είσοδο του λιμανιού της αρχαίας πόλης με τα πόδια σε διάσταση ώστε από κάτω τους να περνούν τα πλοία. Η ρομαντική αυτή άποψη μάλλον δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Το πιο πιθανό είναι ότι το άγαλμα στεκόταν στον περίβολο του ιερού του θεού Ήλιου. Η θέση του ιερού δεν έχει εντοπισθεί, αλλά εικάζεται ότι βρισκόταν στο λόφο που σήμερα είναι κτισμένο το Παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου.

Παραδοσιακά προϊόντα

Η Ρόδος, παρά την καταγεγραμμένη σε πρόσφατες μελέτες ραγδαία ανάπτυξη του τριτογενούς τομέα, δεν παύει να αξιοποιεί την ευλογημένη και γενναιόδωρη γη της αλλά και τις κληροδοτημένες από την παράδοση τέχνες της. Δε θα ήταν άστοχο να ειπωθεί πως ένας λόγος που η Ρόδος συνεχίζει να παράγει με σχεδόν αναλλοίωτο τρόπο συγκεκριμένα προϊόντα αλλοτινών εποχών είναι ο ακατάλυτος δεσμός των ντόπιων με τη έμπυχη «γη» τους και συγκεκριμένα με τα χωριά τους.

Πλάι, λοιπόν, σε σύγχρονες μονάδες παραγωγής και επεξεργασίας προϊόντων μικρές βιοτεχνίες, εργαστήρια ή οικοτεχνίες δίνουν τον τόνο μιας ποικιλόμορφης, σχεδόν οργιαστικής παραγωγής.

Προϊόντα της Ρόδιας γης που παραμένουν φημισμένα είναι :

- Η **σούμα**, ρακή από σύκα (Εμπωνας, Σιάννα, Μονόλιθος, Απόλλωνα κ.α.)
- Τα **μελεκούνια**, παραδοσιακά παστελωτά γλυκά του γάμου και των κοινωνικών εκδηλώσεων (**ΛΙΝΔΟΣ, ΠΥΛΩΝΑ**)
- Το **λικέρ** από 7 βότανα (Φυέρημος)
- Το **λάδι** (Σορωνή, Απόλλωνα κ.α.)
- Το **μέλι** (**ΠΥΛΩΝΑ, ΛΑΡΔΟΣ**)
- Το **κρασί**, η **σαμπάνια** και το **ούζο** (π.χ. τον οικισμό του Έμπωνα βρίσκονται το οινοποιείο **ΕΜΕΡΥ** από ντόπια κρασιά, όπως επίσης και μικρότερα "Κουνάκη", "Αλεξανδρή", "Μερκούρη", τα περίφημα οινοποιεία της **Καϊρ**, τα οινοποιεία Νίκου Τατάκη κ.α.).

Πολλές οι οικοτεχνίες και οι μικρές μονάδες παραγωγής **κεραμικών** (ιδίως στην ευρύτερη περιοχή Καμείρου)

5. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

ΑΦΙΞΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΑΝΑ ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ ΑΠΟ ΤΟ 1996-2004

α.α.	ΧΩΡΑ	ΕΠΙΒΑΤΕΣ		
		1996	1997	%
1	ΑΓΓΛΙΑ	197295	223219	13,14
2	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	257092	289473	12,60
3	ΣΟΥΗΔΙΑ	67105	66497	
4	ΝΟΡΒΗΓΙΑ	23324	19721	
5	ΔΑΝΙΑ	51705	56393	9,07
6	ΦΙΛΑΝΔΙΑ	47851	47513	
7	ΟΛΛΑΝΔΙΑ	37585	41779	11,16
8	ΒΕΛΓΙΟ	21173	24288	14,71
9	ΔΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	7500	7760	3,47
10	ΕΛΒΕΤΙΑ	26769	31887	19,12
11	ΑΥΣΤΡΙΑ	47777	54851	14,81
12	ΙΤΑΛΙΑ	53022	55494	4,66
13	ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ	2074	2166	4,44
14	ΓΑΛΛΙΑ	3786	6577	73,72
15	ΙΡΛΑΝΔΙΑ	3111	3141	0,96
16	ΙΣΡΑΗΛ	20992	36680	74,73
17	ΙΟΥΡΑΝΙΑ	587	640	9,03
18	ΚΥΠΡΟΣ	2877	3131	8,83
19	ΑΙΓΥΠΤΟΣ	129	1030	698,45
20	ΟΥΓΓΑΡΙΑ	6746	11397	68,94
21	ΛΙΒΑΝΟΣ	3087	2875	
22	ΤΣΕΧΙΑ	11322	20969	85,21
23	ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ			
24	ΟΥΚΡΑΝΙΑ	202	38	
25	ΤΟΥΡΚΙΑ		224	
26	ΖΑΜΠΙΑ			
27	ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ			
28	ΠΟΛΩΝΙΑ	987	5119	418,64
29	ΡΩΣΙΑ	4950	5543	11,98
30	ΚΡΟΑΤΙΑ	629		
31	ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ			
32	ΡΟΥΜΑΝΙΑ		22	
33	ΣΛΟΒΕΝΙΑ	2578	2468	
34	FYROM			
35	KENYA			
36	ΑΡΑΒ. ΕΜΙΡΑΤΑ		86	
37	ΣΛΟΒΑΚΙΑ	3016	7434	146,49
38	ΙΣΠΑΝΙΑ		85	
	ΣΥΝΟΛΟ	905271	1028500	13,61
	ΕΛΛΑΔΑ	262.579	280.853	6,96
	ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	1.167.850	1.309.353	12,12

α.α.	ΧΩΡΑ	ΕΠΙΒΑΤΕΣ		
		1997	1998	%
1	ΑΓΓΛΙΑ	223219	273346	22,46
2	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	289473	292412	1,02
3	ΣΟΥΗΔΙΑ	66497	60311	
4	ΝΟΡΒΗΓΙΑ	19721	21342	8,22
5	ΔΑΝΙΑ	56393	51153	
6	ΦΙΛΑΝΔΙΑ	47513	44980	
7	ΟΛΛΑΝΔΙΑ	41779	47764	14,33
8	ΒΕΛΓΙΟ	24288	30361	25,00
9	ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	7760	6979	
10	ΕΛΒΕΤΙΑ	31887	35094	10,06
11	ΑΥΣΤΡΙΑ	54851	64097	16,86
12	ΙΤΑΛΙΑ	55494	70823	27,62
13	ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ	2166	2725	25,81
14	ΓΑΛΛΙΑ	6577	6355	
15	ΙΡΛΑΝΔΙΑ	3141	3151	0,32
16	ΙΣΡΑΗΛ	36680	49347	34,53
17	ΙΟΡΔΑΝΙΑ	640	300	
18	ΚΥΠΡΟΣ	3131	4127	31,81
19	ΑΙΓΥΠΤΟΣ	1030	1222	18,64
20	ΟΥΓΓΑΡΙΑ	11397	12282	7,77
21	ΛΙΒΑΝΟΣ	2875	2261	
22	ΤΣΕΧΙΑ	20969	11773	
23	ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ			
24	ΟΥΚΡΑΝΙΑ	38		
25	ΤΟΥΡΚΙΑ	224		
26	Η.Π.Α.	86	90	4,65
27	ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ			
28	ΠΟΛΩΝΙΑ	5119	9437	84,35
29	ΡΩΣΙΑ	5543	2622	
30	ΚΡΟΑΤΙΑ			
31	ΣΥΡΙΑ			
32	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	22		
33	ΣΛΟΒΕΝΙΑ	2468	2465	
34	FYROM			
35	KENYA			
36	ΑΡΑΒ. ΕΜΙΡΑΤΑ			
37	ΣΛΟΒΑΚΙΑ	7434	8501	14,35
38	ΙΣΠΑΝΙΑ	85	170	100,00
ΣΥΝΟΛΟ				
		1028500	1115490	8,46
ΕΛΛΑΔΑ				
		280.853	268.628	
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ				
		1.309.353	1.384.118	5,71

α.α.	ΧΩΡΑ	ΕΠΙΒΑΤΕΣ		
		1998	1999	%
1	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	292.412	344.521	17,82
2	ΑΓΓΛΙΑ	273.346	342.688	25,37
3	ΓΕΡΑΝΗ	49.347	101.188	105,05
4	ΑΥΣΤΡΙΑ	64.097	68.423	6,75
5	ΙΤΑΛΙΑ	70.823	65.466	
6	ΟΛΛΑΝΔΙΑ	47.764	62.970	31,84
7	ΣΟΥΗΔΙΑ	60.311	61.295	1,63
8	ΔΑΝΙΑ	51.153	59.851	17,00
9	ΦΙΛΑΝΔΙΑ	44.980	53.820	19,65
10	ΒΕΛΓΙΟ	30.361	36.522	20,29
11	ΕΛΒΕΤΙΑ	35.094	29.605	
12	ΝΟΡΒΗΓΙΑ	21.342	27.408	28,42
13	ΣΛΟΒΑΚΙΑ	8.501	16.135	89,80
14	ΠΟΛΩΝΙΑ	9.437	13.008	37,84
15	ΤΣΕΧΙΑ	11.773	11.502	
16	ΓΑΛΛΙΑ	6.355	11.219	76,54
17	ΟΥΓΓΑΡΙΑ	12.282	10.949	
18	ΔΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	6.979	7.581	8,63
19	ΙΡΑΝΔΙΑ	3.151	3.888	23,39
20	ΚΥΠΡΟΣ	4.127	3.461	
21	ΛΙΒΑΝΟΣ	2.261	2.009	
22	ΣΛΟΒΕΝΙΑ	2.465	1.147	
23	ΑΙΓΥΠΤΟΣ	1.222	865	
24	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	0	200	
25	ΙΟΡΔΑΝΙΑ	300	96	
26	ΟΥΚΡΑΝΙΑ	0	83	
27	ΤΟΥΡΚΙΑ	0	36	
28	ΙΣΠΑΝΙΑ	170	13	
29	ΑΡΑΒ. ΕΜΙΡΑΤΑ	0	0	
30	ΑΛΒΑΝΙΑ	0	0	
31	ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ	2.725	0	
32	FYROM	0	0	
33	KENYA	0	0	
34	ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ	0	0	
35	ΡΩΣΙΑ	2.622	0	
36	Η.Π.Α.	90	0	
37	ΣΥΡΙΑ	0	0	
38	ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	0	0	
ΣΥΝΟΛΟ		1.115.490	1.335.949	19,76
ΕΛΛΑΔΑ		268.628	317.388	18,15
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		1.384.118	1.653.337	19,45

α.α.	ΧΩΡΑ	ΕΠΙΒΑΤΕΣ		
		1999	2000	%
1	ΑΙΤΑΙΑ	342.688	369.794	7,91
2	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	344.521	341.836	
3	ΙΤΑΛΙΑ	65.466	89.014	35,97
4	ΣΟΥΗΔΙΑ	61.295	74.687	21,85
5	ΑΥΣΤΡΙΑ	68.423	71.174	4,02
6	ΟΛΛΑΝΔΙΑ	62.970	71.096	12,90
7	ΔΑΝΙΑ	59.851	56.010	
8	ΙΣΡΑΗΛ	101.188	53.704	
9	ΒΕΛΓΙΟ	36.522	37.626	3,02
10	ΦΙΛΑΝΔΙΑ	53.820	36.159	
11	ΝΟΡΒΗΓΙΑ	27.408	34.086	24,37
12	ΕΛΒΕΤΙΑ	29.605	29.374	
13	ΣΛΟΒΑΚΙΑ	16.135	14.956	
14	ΓΑΛΛΙΑ	11.219	14.796	31,88
15	ΠΟΛΩΝΙΑ	13.008	11.125	
16	ΟΥΓΓΑΡΙΑ	10.949	9.615	
17	ΤΣΕΧΙΑ	11.502	7.295	
18	ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	7.581	4.563	
19	ΙΡΑΝΔΙΑ	3.888	3.883	
20	ΚΥΠΡΟΣ	3.461	3.089	
21	ΣΛΟΒΕΝΙΑ	1.147	2.193	91,19
22	ΛΙΒΑΝΟΣ	2.009	1.341	
23	ΑΙΓΥΠΤΟΣ	865	1.033	19,42
24	ΡΩΣΙΑ	0	914	
25	ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ	0	912	
26	ΙΣΠΑΝΙΑ	13	195	1.400,00
27	ΙΟΥΔΑΝΙΑ	96	17	
28	ΤΟΥΡΚΙΑ	36	7	
29	ΟΥΚΡΑΝΙΑ	83	0	
30	ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ	0	0	
31	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	200	0	
32	FYROM	0	0	
33	KENYA	0	0	
34	ΑΡΑΒ. ΕΜΙΡΑΤΑ	0	0	
35	ΑΛΒΑΝΙΑ	0	0	
	ΣΥΝΟΛΟ	1.335.949	1.340.494	0,34
	ΕΛΛΑΔΑ	317.388	356.323	12,27
	ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	1.653.337	1.696.817	2,63

α.α.	ΧΩΡΑ	ΕΠΙΒΑΤΕΣ		
		2000	2001	%
1	ΑΓΓΛΙΑ	369.794	429702	16,20
2	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	341.836	299867	
3	ΣΟΥΗΔΙΑ	74.687	76603	2,57
4	ΝΟΡΒΗΓΙΑ	34.086	33359	
5	ΔΑΝΙΑ	56.010	47708	
6	ΦΙΛΑΝΔΙΑ	36.159	38018	5,14
7	ΟΛΛΑΝΔΙΑ	71.096	68670	
8	ΒΕΛΓΙΟ	37.626	39515	5,02
9	ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	4.563	6761	48,17
10	ΕΛΒΕΤΙΑ	29.374	22705	
11	ΑΥΣΤΡΙΑ	71.174	66093	
12	ΙΤΑΛΙΑ	89.014	91472	2,76
13	ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ	912	1428	56,58
14	ΓΑΛΛΙΑ	14.796	11802	
15	ΙΡΑΝΔΙΑ	3.883	3831	
16	ΙΣΡΑΗΛ	53.704	73040	36,00
17	ΙΟΡΔΑΝΙΑ	17		
18	ΚΥΠΡΟΣ	3.089	4703	52,25
19	ΑΙΓΥΠΤΟΣ	1.033	549	
20	ΟΥΓΓΑΡΙΑ	9.615	8766	
21	ΛΙΒΑΝΟΣ	1.341	1644	22,60
22	ΤΣΕΧΙΑ	7.295	10302	41,22
23	ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ			
24	ΙΣΛΑΝΔΙΑ		1875	
25	ΤΟΥΡΚΙΑ	7	125	1.685,71
26	ΚΕΝΥΑ			
27	ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ		5	
28	ΠΟΛΩΝΙΑ	11.125	12061	8,41
29	ΡΩΣΙΑ	914	1013	10,83
30	ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ			
31	ΜΑΡΟΚΟ			
32	ΡΟΥΜΑΝΙΑ			
33	ΣΛΟΒΕΝΙΑ	2.193	2746	25,22
34	FYROM		293	
35	ΜΑΛΤΑ		210	
36	ΑΡΑΒ. ΕΜΙΡΑΤΑ			
37	ΣΛΟΒΑΚΙΑ	14.956	6680	
38	ΙΣΠΑΝΙΑ	195	405	107,69
ΣΥΝΟΛΟ		1340494	1361951	1,60
ΕΛΛΑΔΑ		356.323	338.459	
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		1.696.817	1.700.410	0,21

α.α.	ΧΩΡΑ	ΕΠΙΒΑΤΕΣ		
		2001	2002	%
1	ΑΓΓΛΙΑ	429702	431481	0,41
2	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	299867	262371	
3	ΙΤΑΛΙΑ	91472	85169	
4	ΣΟΥΗΔΙΑ	76603	67001	
5	ΟΛΛΑΝΔΙΑ	68670	65192	
6	ΑΥΣΤΡΙΑ	66093	62935	
7	ΙΣΡΑΗΛ	73040	54281	
8	ΒΕΛΓΙΟ	39515	43029	8,89
9	ΔΑΝΙΑ	47708	41620	
10	ΦΙΛΑΝΔΙΑ	38018	39398	3,63
11	ΝΟΡΒΗΓΙΑ	33359	33976	1,85
12	ΕΛΒΕΤΙΑ	22705	21983	
13	ΤΣΕΚΙΑ	10302	13979	35,69
14	ΠΟΛΩΝΙΑ	12061	13665	13,30
15	ΓΑΛΛΙΑ	11802	11193	
16	ΟΥΓΓΑΡΙΑ	8766	8025	
17	ΣΛΟΒΑΚΙΑ	6680	7278	8,95
18	ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	6761	6330	
19	ΚΥΠΡΟΣ	4703	4834	2,79
20	ΙΡΛΑΝΔΙΑ	3831	4537	18,43
21	ΣΛΟΒΕΝΙΑ	2746	3285	19,63
22	ΡΩΣΙΑ	1013	2411	138,01
23	ΛΙΒΑΝΟΣ	1644	1868	13,63
24	ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ	1428	1142	
25	ΙΣΠΑΝΙΑ	405	723	78,52
26	ΑΙΓΥΠΤΟΣ	549	712	29,69
27	ΡΟΥΜΑΝΙΑ		265	
28	ΟΥΚΡΑΝΙΑ		129	
29	ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ		70	
30	ΙΟΡΔΑΝΙΑ		7	
31	ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ	5	2	
32	ΤΟΥΡΚΙΑ	125		
33	ΑΡΑΒ. ΕΜΠΡΑΤΑ			
34	ΜΑΡΟΚΟ			
35	ΜΑΛΤΑ	210		
36	ΙΣΛΑΝΔΙΑ	1875		
37	KENYA			
38	ΕΣΘΟΝΙΑ			
39	FYROM	293		
ΣΥΝΟΛΟ		1361951	1288891	
ΕΛΛΑΔΑ		338.459	310.218	
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		1.700.410	1.599.109	

α.α.	ΧΩΡΑ	ΕΠΙΒΑΤΕΣ		
		2002	2003	%
1	ΑΓΓΛΙΑ	431.481	384.327	
2	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	262.371	261.536	
3	ΙΤΑΛΙΑ	85.169	90.032	5,71
4	ΑΥΣΤΡΙΑ	62.935	68.808	9,33
5	ΣΟΥΗΔΙΑ	67.001	65.114	
6	ΟΛΛΑΝΔΙΑ	65.192	56.213	
7	ΒΕΛΓΙΟ	43.029	44.046	2,36
8	ΦΙΛΑΝΔΙΑ	39.398	39.022	
9	ΝΟΡΒΗΓΙΑ	33.976	38.107	12,16
10	ΔΑΝΙΑ	41.620	37.776	
11	ΙΣΡΑΗΛ	54.281	29.343	
12	ΠΟΛΩΝΙΑ	13.665	18.263	33,65
13	ΓΑΛΛΙΑ	11.193	16.809	50,17
14	ΕΛΒΕΤΙΑ	21.983	15.951	
15	ΤΣΕΧΙΑ	13.979	14.653	4,82
16	ΣΛΟΒΑΚΙΑ	7.278	12.022	65,18
17	ΟΥΓΓΑΡΙΑ	8.025	7.771	
18	ΔΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	6.330	6.939	9,62
19	ΚΥΠΡΟΣ	4.834	4.718	
20	ΙΡΑΝΔΙΑ	4.537	4.416	
21	ΡΩΣΙΑ	2.411	3.023	25,38
22	ΣΛΟΒΕΝΙΑ	3.285	2.987	
23	ΛΙΒΑΝΟΣ	1.868	1.706	
24	ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ	1.142	677	
25	ΙΣΠΑΝΙΑ	723	341	
26	ΑΙΓΥΠΤΟΣ	712	219	
27	ΟΥΚΡΑΝΙΑ	129	115	
28	ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	70	96	37,14
29	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	265	40	
30	ΙΟΡΔΑΝΙΑ	7	29	314,29
31	ΜΑΡΟΚΟ		20	
32	ΑΡΑΒ. ΕΜΙΡΑΤΑ		1	
33	ΤΟΥΡΚΙΑ			
34	ΜΑΛΤΑ			
35	ΚΕΝΥΑ			
36	ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ	2		
	ΣΥΝΟΛΟ	1.288.891	1.225.120	
	ΕΛΛΑΔΑ	310.218	335.141	8,03
	ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	1.599.109	1.560.261	

α.α.	ΧΩΡΑ	ΕΠΙΒΑΤΕΣ		
		2003	2004	%
1	ΑΓΓΛΙΑ	384327	320834	
2	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	261536	245388	
3	ΙΤΑΛΙΑ	90032	113097	25,62
4	ΑΥΣΤΡΙΑ	68808	78590	14,22
5	ΣΟΥΗΔΙΑ	65114	60574	
6	ΟΛΛΑΝΔΙΑ	56213	52418	
7	ΦΙΛΑΝΔΙΑ	39022	42289	8,37
8	ΒΕΛΓΙΟ	44046	40483	
9	ΔΑΝΙΑ	37776	35084	
10	ΝΟΡΒΗΓΙΑ	38107	33689	
11	ΙΣΡΑΗΛ	29343	23091	
12	ΠΟΛΩΝΙΑ	18263	20653	13,09
13	ΕΛΒΕΤΙΑ	15951	20180	26,51
14	ΣΛΟΒΑΚΙΑ	12022	16066	33,64
15	ΤΣΕΧΙΑ	14653	14879	1,54
16	ΓΑΛΛΙΑ	16809	13733	
17	ΟΥΓΓΑΡΙΑ	7771	8318	7,04
18	ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	6939	5334	
19	ΡΩΣΙΑ	3023	4360	44,23
20	ΙΡΛΑΝΔΙΑ	4416	4062	
21	ΚΥΠΡΟΣ	4718	4059	
22	ΣΛΟΒΕΝΙΑ	2987	4019	34,55
23	ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ	677	2448	261,60
24	ΛΙΒΑΝΟΣ	1706	1512	
25	ΕΣΘΟΝΙΑ		615	
26	ΙΣΠΑΝΙΑ	341	403	18,18
27	ΛΕΤΟΝΙΑ		321	
28	ΜΑΛΤΑ		208	
29	ΟΥΚΡΑΝΙΑ	115	184	60,00
30	ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	96	148	54,17
31	ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ		97	
32	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	40	48	20,00
33	ΤΟΥΡΚΙΑ		34	
34	ΑΙΓΥΠΤΟΣ	219	24	
35	ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ		16	
36	ΑΡΑΒ. ΕΜΙΡΑΤΑ	1	10	900,00
37	ΙΟΡΔΑΝΙΑ	29		
38	ΜΑΡΟΚΟ	20		
39	ΚΕΝΥΑ			
	ΣΥΝΟΛΟ	1225120	1167268	
	ΕΛΛΑΔΑ	335141	358881	7,08
	ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	1560261	1526149	

Πηγή: Αεροδρόμιο 'Διαγόρας' Ρόδου

6. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΡΟΔΙΑΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΗΜΕΡΑ

6.1. Χαρακτηριστικά της τουριστικής ύφεσης

Ο Τουρισμός της Ρόδου και γενικότερα της Δωδεκανήσου, με εξαίρεση το 1994, που σημείωσε μια εντυπωσιακή αύξηση, βρίσκεται τα τελευταία πέντε χρόνια (1992-1996) σε κατάσταση συνεχιζόμενης ύφεσης, της οποίας χαρακτηριστικά γνωρίσματα είναι:

1. Η μείωση της τουριστικής κίνησης που οδήγησε και στη μείωση της απασχόλησης των εργαζομένων στις τουριστικές επιχειρήσεις.
2. Η μείωση του κύκλου εργασιών των τουριστικών επιχειρήσεων με παράλληλη αύξηση του κόστους εκμεταλλεύσεως, που οδήγησε σε συρρίκνωση των κερδών.
3. Η μείωση της ζήτησης με αποτέλεσμα την πτώση των τιμών του πακέτου των προσφερόμενων διακοπών.
4. Η αύξηση της ανεργίας των απασχολούμενων στον τομέα του τουρισμού.
5. Η αδυναμία των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων να εξοφλήσουν τα δάνειά τους, με αποτέλεσμα πολλές ξενοδοχειακές μονάδες να οδηγούνται σε αναγκαστικούς πλειστηριασμούς από το τραπεζικό σύστημα.
6. Το κλίμα απαισιοδοξίας που επικρατεί μεταξύ του επιχειρηματικού κόσμου για τις εξελίξεις και τις διαγραφόμενες προοπτικές του τουρισμού.

6.2. Αίτια της τουριστικής ύφεσης

Το ερώτημα τώρα που μπαίνει είναι ποιά είναι τα αίτια που μας οδήγησαν στη τουριστική ύφεση με τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που αναφέραμε παραπάνω. Έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς διάφορες απόψεις σύμφωνα με τις οποίες η συνεχιζόμενη τουριστική ύφεση αποδίδεται:

1. Στην υπερπροσφορά ξενοδοχειακών καταλυμάτων σε αριθμό που ξεπερνά κατά πολύ τη ζήτηση.
2. Στο ίδιο το τουριστικό μας προϊόν, που φαίνεται να μην ανταποκρίνεται πια στις απαιτήσεις του σύγχρονου τουρίστα. Υποστηρίζεται μάλιστα ότι το σημερινό προϊόν έχει κλείσει τον κύκλο της ζωής του και συνεπώς χρειάζεται αναβάθμιση και διαφοροποίηση.
3. Στις τιμές του προϊόντος μας, που όσο και αν φαίνεται παράξενο, είναι υψηλές αφού δεν μπορούν να ανταποκριθούν στα επίπεδα του ανταγωνισμού.
4. Στις πιέσεις που ασκεί στο τομέα των πωλήσεων το ολιγοπωλιακό καθεστώς των οργανωτών ταξιδιών (Τ.Ο.).
5. Στις οικονομικές συνθήκες που επικρατούν στις παραδοσιακές μας αγορές (Γερμανία, Αγγλία κ.τ.λ.) λόγω των μέτρων λιτότητας που έλαβαν οι χώρες αυτές με αποτέλεσμα να περιορισθούν τα ταξίδια στο εξωτερικό.
6. Στην έλλειψη συνεχούς και συστηματικής διαφήμισης και προβολής.

6.3. Δυνατότητες αναστροφής των δυσμενών παραγόντων

Από τους δυσμενείς αυτούς παράγοντες ορισμένοι είναι αναστρέψιμοι με μέτρα και πολιτικές που μπορούμε να λάβουμε, άλλοι όμως, που δεν ελέγχονται από εμάς, δεν μπορούν να αντιμετωπισθούν.

1. Δεν μπορούμε για παράδειγμα να βελτιώσουμε τις οικονομικές συνθήκες των παραδοσιακών μας αγορών, ώστε οι καταναλωτές τουριστικών υπηρεσιών να ανακτήσουν την αγοραστική τους ικανότητα.

2. Δεν μπορούμε επίσης να επηρεάσουμε το σύστημα πωλήσεων που μας έχει επιβάλλει το ολιγοπωλιακό καθεστώς των οργανωτών ταξιδιών, που ουσιαστικά ρυθμίζει και επιβάλλει την τιμολογιακή πολιτική. Το σύστημα υπηρετεί τα συμφέροντα των Τ.Ο., τα οποία ταυτίζονται και με τα συμφέροντα των καταναλωτών, χωρίς να διαθέτουμε κάποιο μηχανισμό αντίδρασης. Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ προστατεύεται ο τουρίστας καταναλωτής, κανένα μέτρο δεν έχει ληφθεί για την προστασία και του παραγωγού τουριστικών υπηρεσιών. Και αυτό δεν είναι άσχετο με τους διαταγμούς που υπάρχουν για αναγνώριση του τουρισμού ως τομέα δράσεων της Ε.Ε. Η πρόταση για ίδρυση εθνικού αερομεταφορέα charter δεν πρόκειται να επηρεάσει το ολιγοπωλιακό καθεστώς των ξένων εταιριών λόγω μεγέθους. Μπορεί όμως να παρέμβει εκεί που η Ο.Α. διστάζει και αυτό είναι θετικό.

6.4. Πολιτικές και μέτρα εξόδου από την ύφεση

Ωστόσο μπορούμε να επηρεάσουμε με πολιτικές και μέτρα τους άλλους παράγοντες ώστε ο τουρισμός μας να ξεπεράσει την ύφεση και να καταστεί ανταγωνιστικός, που είναι και το κυρίαρχο πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε.

1. Το πρόβλημα της υπερπροσφοράς ξενοδοχειακών καταλυμάτων δεν φαίνεται να είναι συγκυριακό ώστε με την ανάκαμψη να αποκατασταθεί η ισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης. Ο κλάδος έχει δομικές αδυναμίες που συνδέονται με την παλαιότητα και τη χωροταξική κατανομή των μονάδων. Χρειάζεται επομένως εκσυγχρονισμός των παλιών μονάδων και επαναπροσδιορισμός της χρήσης ορισμένων που βρέθηκαν σε λάθος θέση ή η θέση τους άλλαξε λειτουργίες. Ο εκσυγχρονισμός σήμερα με το υπάρχον καθεστώς των κινήτρων γίνεται είτε με χρήση των αφορολόγητων εκπτώσεων είτε με χρηματικές επιχορηγήσεις. Οι αφορολόγητες εκπτώσεις προϋποθέτουν κέρδη και τις επιλέγουν οι κερδοφόρες επιχειρήσεις. Οι άλλες που είναι οι περισσότερες και δεν έχουν κέρδη ή έχουν ελάχιστα καταφεύγουν στις επιχορηγήσεις, τις οποίες, εάν τις λάβουν γιατί υπάρχει σοβαρό πρόβλημα πιστώσεων του ΥΠΕΘΟ, δεν μπορούν να τις αξιοποιήσουν γιατί δεν διαθέτουν την ίδια συμμετοχή, ούτε μπορούν να δανειστούν το σύνολο του απαιτούμενου κεφαλαίου αφού δεν το επιτρέπει ο νόμος. Η πρόταση που είδε το φως της δημοσιότητας για αντικατάσταση των χρηματικών επιχορηγήσεων με αύξηση της επιχορήγησης του επιτοκίου με παράλληλα άρση της υποχρεωτικής ίδιας συμμετοχής, κινείται προς τη σωστή κατεύθυνση. Το πρόβλημα της υπερπροσφοράς αντιμετωπίζεται και με την αλλαγή χρήσης, χρειάζεται όμως να θεσπισθούν ορισμένα κίνητρα, ιδιαίτερα για τις παλιές μονάδες, οι οποίες επιτέλεσαν τον προορισμό τους.

2. Το τουριστικό μας προϊόν χρειάζεται βελτίωση και διαφοροποίηση για να επανακτήσει την ανταγωνιστικότητά του. Η βελτίωση και αναβάθμιση του προσφερόμενου σήμερα προϊόντος δεν θα γίνει μόνο με τον εκσυγχρονισμό των καταλυμάτων, αλλά κυρίως με την βελτίωση και των άλλων τμημάτων που συνθέτουν το τουριστικό προϊόν. Οι υπηρεσίες υποδομής (αεροδρόμια, λιμάνια, οδικό δίκτυο, συγκοινωνίες, επικοινωνίες), η προστασία και ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, η αναβάθμιση των εξωξενοδοχειακών υπηρεσιών και ο εκσυγχρονισμός και η αναβάθμιση της τουριστικής μας εκπαίδευσης, πρέπει να τύχουν, ιδιαίτερης φροντίδας από όλες τις πλευρές, το κράτος, τους ΟΤΑ, τους επιχειρηματίες, αν θέλουμε να αλλάξουμε την εικόνα του τουρισμού μας.

Σε ότι αφορά τη διαφοροποίηση του προϊόντος για να καταστεί ελκυστικότερο, αυτή μπορεί να γίνει με την ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού, οι οποίες, πρέπει να το τονίσουμε, δεν πρόκειται να αντικαταστήσουν τον σημερινό μαζικό τουρισμό των διακοπών, που έχει ως κριτήριο επιλογής τον ήλιο και τη θάλασσα, αλλά θα τον συμπληρώσουν καθιστώντας τον περισσότερο ανταγωνιστικό, πιο ομαλά κατανομημένο στον χρόνο (επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου) και ανθεκτικότερο στις τουριστικές συγκυρίες. Η προώθηση νέων μορφών τουρισμού, όπως είναι ο συνεδριακός, ο θαλάσσιος, ο αθλητικός, ο θεραπευτικός, ο οικολογικός, ο πολιτιστικός κ.τ.λ., απαιτεί μια σειρά από ειδικά έργα τουριστικής υποδομής (συνεδριακά κέντρα, μαρίνες, γήπεδα γκολφ, υδροθεραπευτήρια, περιπατητικές διαδρομές κ.τ.λ.), τα οποία πρέπει να εκτελεσθούν, που σημαίνει ότι βραχυπρόθεσμα δεν αναμένονται εντυπωσιακά αποτελέσματα. Στις «νέες» μορφές τουρισμού μπορούμε να εντάξουμε και τον τουρισμό τρίτης ηλικίας, τον μαθητικό τουρισμό και

τον χειμερινό τουρισμό, μορφές που προωθεί η Ρόδος, αλλά χρειάζεται και τη συμπαράσταση του εθνικού μας αερομεταφορέα, ιδιαίτερα για τον χειμερινό τουρισμό, την οποία όμως δεν μπορούμε να εξασφαλίσουμε. Σε ότι αφορά τον εσωτερικό τουρισμό, οι παράγοντες του τουρισμού μας, έστω και καθυστερημένα συνειδητοποιήσαν τη σπουδαιότητα που έχει για την οικονομία της περιοχής και ενεργοποιήθηκαν με ικανοποιητικά αποτελέσματα. Όμως, η απομακρυσμένη θέση των νησιών μας από την υπόλοιπη Ελλάδα, αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για τα οικονομικά της ελληνικής οικογένειας. Τα πακέτα για τον εσωτερικό τουρισμό θα ήταν ελκυστικότερα αν οι μεταφορικές εταιρείες (αεροπορικές και ακτοπλοΐας) καθόριζαν μειωμένους ναύλους.

Η διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος της περιοχής μπορεί και πρέπει να προέλθει και από την προβολή και ανάδειξη των ιδιαιτεροτήτων των μικρών νησιών του Δωδεκανησιακού συμπλέγματος, που αποτελούν ένα προϊόν ιδιαίτερα δημοφιλές στους σύγχρονους τουρίστες, που αναζητούν ένα ήσυχο και «πρωτόγονο» τόπο να περάσουν τις διακοπές τους. Είναι αυτονόητο ότι απαραίτητη προϋπόθεση για την τουριστική τους αξιοποίηση είναι η λύση βασικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα "άγωνα" νησιά, όπως είναι η ύδρευση και οι συγκοινωνίες και προπάντων η διατήρηση της φυσικής και πολιτιστικής τους κληρονομιάς.

3. Το προσφερόμενο σήμερα τουριστικό προϊόν είναι ακριβό, παρά τη συμπίεση που έχει δεχθεί το πιο σημαντικό του τμήμα που είναι το "ξενοδοχειακό πακέτο". Οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, ενώ δεν μπορούν να αναπροσαρμόσουν τις τιμές τους, είναι υποχρεωμένες κάθε χρόνο να επιβαρύνουν τη διαχείρισή τους με τις δαπάνες του προσωπικού και τα λοιπά λειτουργικά τους έξοδα, που αυξάνονται σε ποσοστό πολλές φορές μεγαλύτερο και του πληθωρισμού. Αποτέλεσμα να έχουν φθάσει σε οριακά επίπεδα, που οδηγούν σε προβληματικές καταστάσεις. Χρειάζεται επομένως στη φάση αυτή συγκράτηση του ξενοδοχειακού κόστους με κατάλληλα μέτρα και πολιτικές, για να διατηρήσουν την περιορισμένη άλλωστε ανταγωνιστικότητά τους οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις.

Εκεί όμως που η κατάσταση είναι σχεδόν ανεξέλεγκτη είναι το εξωξενοδοχειακό κόστος, το οποίο είναι «εκτός πακέτου» και λειτουργεί αυτόνομα με όλες τις δυσμενείς επιπτώσεις στη διαμόρφωση του συνολικού κόστους των διακοπών. Η τάση που παρατηρείται τελευταία για διεύρυνση των πακέτων "all inclusive" αποτελεί ένα τρόπο άμυνας του οικογενειακού ιδιαίτερα τουρισμού στην αντιμετώπιση του αυξημένου εξωξενοδοχειακού κόστους, το οποίο πρέπει να τεθεί υπό τον έλεγχο της Πολιτείας, αφού η επίκληση για αυτοσυγκράτηση και αυτοέλεγχο δεν βρίσκουν απήχηση.

4. Η διαφήμιση και προβολή, αν είναι έγκαιρη και συνεχής, μπορεί να επηρεάσει τα πράγματα προς το καλύτερο. Χρειάζεται όμως παράλληλα με τη γενική διαφήμιση που κάνει ο ΕΟΤ να ενισχυθεί και η περιφερειακή, που γίνεται σήμερα από τις ΝΕΤΠΙ και άλλες πρωτοβουλίες των ΟΤΑ και των επιχειρηματικών τάξεων. Η Ρόδος έχει μια παράδοση σε τέτοιες πρωτοβουλίες στον τομέα προβολής και διαφήμισης, που πρόσφατα θεσμοθετήθηκε με την ίδρυση του «Οργανισμού Προώθησης Ροδιακού Τουρισμού», στον οποίο συμμετέχουν οι ΟΤΑ και οι παραγωγικές τάξεις του νησιού. Ο φορέας αυτός υλοποιεί το πρόγραμμα προβολής και διαφήμισης της Ρόδου ύψους 150 εκ. το οποίο χρηματοδοτείται από τις ενδιαφερόμενες τάξεις (ΟΤΑ, ΕΒΕΔ, ΕΞΡ) και από τον ΕΟΤ ο οποίος όμως ακόμα δεν έχει ανακοινώσει το ποσό που θα συνεισφέρει σύμφωνα με τον Ν. 2160/93 (άρθρο 1, παραγρ.13) παρά το γεγονός ότι το πρόγραμμα βρίσκεται στο τελευταίο στάδιο της υλοποίησής του.

6.4. Επίλογος

Από την ανάλυση που προηγήθηκε μπορεί να καταλήξει κανείς στο συμπέρασμα ότι στην παρούσα φάση της τουριστικής συγκυρίας η ανταγωνιστικότητα του τουρισμού μας, όπως διαμορφώνεται από τις τιμές του προσφερόμενου πακέτου διακοπών, έφθασε στα κατώτατα όρια, που σημαίνει ότι ο μηχανισμός των τιμών δεν μπορεί να επηρεάσει τη ζήτηση. Επομένως τα περιθώρια των επιλογών μας και οι δυνατότητες που έχουμε είναι:

α) Να περιορίσουμε την τουριστική προσφορά, πράγμα πολύ δύσκολο όταν πρέπει να αλλάξεις για παράδειγμα τη χρήση των τουριστικών καταλυμάτων εκτός εάν την αλλαγή την επιβάλλει η συνεχιζόμενη ύφεση.

β) Να αναβαθμίσουμε το "παραδοσιακό" μας τουριστικό προϊόν και να το εμπλουτίσουμε με νέα συμπληρωματικά προϊόντα, που θα καταστήσουν περισσότερο ελκυστικό τον τουρισμό μας και θα τον αποδεσμεύουν σε κάποιο βαθμό από την αποκλειστική εξάρτησή του από τις τιμές.

γ) Να εντατικοποιήσουμε την τουριστική προβολή και διάφήμιση τόσο στις παραδοσιακές μας αγορές, όσο και στις νέες, που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την περιοχή μας.

Νομίζω ότι με τα όσα παραπάνω περιεκτικά ανέφερα, έγινε κατανοητή η σοβαρότητα των προβλημάτων που αντιμετωπίζει σήμερα ο τουρισμός της περιοχής. Και μπορούμε να είμαστε αισιόδοξοι για το μέλλον του τουρισμού μας μόνο αν συνειδητοποιήσουν τη σοβαρότητα της κατάστασης όλες οι πλευρές και αναλάβει η καθεμία το μερίδιο της ευθύνης της.

7. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΜΒΛΥΝΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΟΧΙΚΟΤΗΤΑΣ

7.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Η εποχικότητα στον τουρισμό είναι ένα σχετικά πρόσφατο φαινόμενο, που εντείνεται από έτος σε έτος με αποτέλεσμα να προβληματίζει τους διεθνείς τουριστικούς οργανισμούς, τις εθνικές κυβερνήσεις και τις επιχειρήσεις του τουριστικού κυκλώματος για το τι μέλλει γενέσθαι. Το φαινόμενο της εποχικότητας στην περίπτωση του Μεσογειακού τουρισμού στον οποίο ανήκει και η Ελλάδα, που προσφέρει το πρότυπο των "θερινών διακοπών", βασισμένων στον ήλιο, τη θάλασσα και τις παραλίες (sun, sea, sand), μπορεί να προσδιοριστεί εννοιολογικά ως «οι χρονικές αποκλίσεις που παρουσιάζει ένας τουριστικός προορισμός από τα χρονικά συμβατικά όρια της τουριστικής περιόδου» η οποία αρχίζει την 1^η Απριλίου και τελειώνει την 31^η Οκτωβρίου (214 ημέρες).

Στα πλαίσια της σύντομης αυτής εισήγησης θα καταβληθεί προσπάθεια να εντοπισθεί το πρόβλημα της τουριστικής εποχικότητας, να αναζητηθούν οι παράγοντες που επηρεάζουν την εποχικότητα, να επισημανθούν οι επιπτώσεις που προκαλεί η εποχικότητα στους προορισμούς, στις επιχειρήσεις και στους ίδιους τους τουρίστες και να προταθούν ορισμένα μέτρα και πολιτικές για την αντιμετώπιση του προβλήματος με βάση τις εμπειρίες της Ρόδου, η οποία τα τελευταία χρόνια με μια σειρά ενεργειών, που αποσκοπούσαν την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, την ανάπτυξη χειμερινού τουρισμού και την προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού, προσπάθησε να αμβλύνει το σοβαρό αυτό πρόβλημα.

7.2. Το πρόβλημα της τουριστικής εποχικότητας

Η εποχικότητα του τουρισμού στους προορισμούς των "θερινών διακοπών" της Μεσογείου, όπου επικρατούν οι ίδιες περίπου κλιματολογικές συνθήκες και η ζήτηση προέρχεται κατά κανόνα από τις ίδιες τουριστικές αγορές και συνεπώς συμπεριφέρεται ομοιόμορφα, παρουσιάζει έξαρση που εκδηλώνεται με μια βαθμιαία συρρίκνωση της τουριστικής περιόδου. Η Ελλάδα ως ένας από τους πιο σημαντικούς προορισμούς της Μεσογείου, δεν μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστη από αυτή τη διεργασία. Κατά την τελευταία πενταετία ένα ποσοστό του αλλοδαπού τουρισμού που σταθερά ξεπερνά το 50% συγκεντρώνεται στο τρίμηνο, της τουριστικής αιχμής (Ιούλιος - Σεπτέμβριος). Στους αμιγείς τουριστικούς προορισμούς όπως της Κρήτης, της Κέρκυρας και της Ρόδου, το ποσοστό αυτό είναι ακόμα μεγαλύτερο και συνοδεύεται μάλιστα με μια παράλληλη μείωση του μέσου όρου ημερών διαμονής. Συγκεκριμένα στην περίπτωση της Ρόδου με βάση τα στοιχεία των αφίξεων του οργανωμένου τουρισμού της περιόδου 1998-2001, οι μήνες της τουριστικής αιχμής συγκεντρώνουν μέσο ετήσιο ποσοστό 55,6% με αυξητικές τάσεις αφού το 2001 συγκέντρωσε το 56,50%, ενώ οι υπόλοιποι μήνες (Απρίλιος, Μάιος, Ιούνιος και Οκτώβριος) συγκεντρώνουν το 43,8%, από το οποίο ο Απρίλιος συμμετέχει με ποσοστό κάτω του 5%. Ο Απρίλιος έχει σχεδόν χαθεί για τη Ρόδο και η όποια κίνηση παρουσιάζει οφείλεται στον μαθητικό τουρισμό και στον τουρισμό των εορτών του Πάσχα των καθολικών, αφού τα τελευταία χρόνια τα θερινά προγράμματα των οργανωτών ταξιδιών (tour operators) αρχίζουν μια βδομάδα πριν το Πάσχα, ενώ μεγάλοι αγγλικοί οργανισμοί θεωρούν τον Απρίλιο ότι ανήκει στους χειμερινούς μήνες από πλευράς κατάρτισης προγραμμάτων. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι πέντε μήνες της χειμερινής περιόδου (Νοέμβριος - Μάρτιος) συγκεντρώνουν οργανωμένο τουρισμό σε ποσοστό που δεν ξεπερνά το 0,5%.

Η συρρίκνωση της τουριστικής δραστηριότητας, που όπως θα δούμε στη συνέχεια, δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στους τουριστικούς προορισμούς καθώς και στις τουριστικές επιχειρήσεις προβλημάτισε την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία από τα μέσα του 1992 είχε θεσπίσει κοινοτικές δράσεις για τον χρονικό κατακερματισμό των διακοπών με σκοπό την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και μέτρα προσέλκυσης τουριστικής ζήτησης κατά τη χειμερινή περίοδο. Αλλά και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού με τον "Κώδικα Δεοντολογίας για τον Τουρισμό" (Σαντιάγο της Χιλής 1999), προτρέπει τις κυβερνήσεις και τις τουριστικές επιχειρήσεις στα πλαίσια της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης να επιδιώκουν την χρονική και χωρική κλιμάκωση της κίνησης των τουριστών και την όσο το δυνατόν καλύτερη κατανομή των διακοπών, ώστε να περιορίζεται η πίεση των τουριστικών δραστηριοτήτων στο περιβάλλον και να επαυξάνονται οι ευεργετικές τους επιδράσεις στην τουριστική βιομηχανία και την τοπική οικονομία. Στο πρόγραμμα του Υπουργείου Ανάπτυξης "Τουρισμός – Στόχοι και προτεραιότητες" (Οκτώβριος 2000) που καταρτίστηκε στα πλαίσια του Γ' ΚΠΣ, προβλέπονται ενέργειες και δράσεις για τη μείωση της εποχικότητας της τουριστικής δραστηριότητας, όπως ολοκληρωμένες δράσεις εναλλακτικού τουρισμού, μέτρα προσέλκυσης χειμερινής τουριστικής ζήτησης, μέτρα ενίσχυσης εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής (μαρίνες, συνεδριακά κέντρα, γήπεδα γκολφ, κέντρα θαλασσοθεραπείας, υδροθεραπευτήρια κτλ.) καθώς και ενισχύσεις για ανάλογες ιδιωτικές επενδύσεις.

7.3. Παράγοντες που επηρεάζουν την εποχικότητα

Το πρόβλημα της εποχικότητας στους προορισμούς θερινών διακοπών δεν απασχολεί μόνο τις κυβερνήσεις και τους φορείς γενικά του τουρισμού, αλλά και τους ερευνητές και μελετητές του τουριστικού φαινομένου που προσπαθούν να αναζητήσουν τους παράγοντες που έχουν επηρεάσει αρνητικά την εποχικότητα τα τελευταία χρόνια. Μια πρώτη προσέγγιση του προβλήματος μας οδηγεί στον εντοπισμό των παρακάτω παραγόντων που φαίνεται να επηρεάζουν την τουριστική εποχικότητα.

1 Οι διακινούμενοι με τον οργανωμένο μαζικό τουρισμό στους προορισμούς της Μεσογείου, έχουν κατά κανόνα ως κίνητρο τον ήλιο, τη θάλασσα και την παραλία (sun, sea, sand), για να επιλέξουν τον τόπο των διακοπών τους. Είναι επόμενο λοιπόν να προτιμούν τους μήνες εκείνους με τις ευνοϊκότερες κλιματολογικές συνθήκες, που τους επιτρέπουν να απολαύσουν τα στοιχεία της προτίμησής τους. Η συρρίκνωση του Απριλίου δεν αποκλείεται να οφείλεται σε κάποιο βαθμό σε αλλαγή του κλίματος που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια και εκδηλώνεται στην περίπτωση τουλάχιστον της Ρόδου με συχνότερες βροχοπτώσεις και πτώση της θερμοκρασίας του αέρα και της θάλασσας.

2. Η τουριστική προσφορά στους νησιώτικους και παράκτιους προορισμούς έχει δημιουργηθεί χωρικά και λειτουργικά κατά τέτοιο τρόπο και με προδιαγραφές που ανταποκρίνονται σχεδόν αποκλειστικά στις ανάγκες και τις επιθυμίες του τουρισμού των θερινών διακοπών. Παραλιακά ξενοδοχεία με εξωστρεφείς και κατά κανόνα υπαίθριες συμπληρωματικές λειτουργίες (facilities) είναι η κυρίαρχη μορφή καταλύματος. Ελάχιστα ξενοδοχεία διαθέτουν εσωτερικούς χώρους και εγκαταστάσεις που να μπορούν να φιλοξενήσουν τους πελάτες τους όταν οι καιρικές συνθήκες δεν τους επιτρέπουν να απολαύσουν τον ήλιο και τη θάλασσα. Το μεγάλο μας πρόβλημα είναι να βρούμε εναλλακτικές λύσεις απασχόλησης και ψυχαγωγίας των επισκεπτών μας για τις ημέρες που επικρατούν δυσμενείς καιρικές συνθήκες με ειδικά ενδεχομένως προγράμματα «βροχερών ημερών».

3. Η δημιουργία νέων προορισμών τουρισμού θερινών διακοπών και η αύξηση της τουριστικής προσφοράς σε καταλύματα που ξεπερνά κατά πολύ την τουριστική ζήτηση. Έτσι οι καταναλωτές τουρίστες έχουν την ευχέρεια να εξασφαλίσουν διαμονή στους δημοφιλείς μήνες της αιχμής, σε αντίθεση με τις παλαιότερες εποχές, όπου η περιορισμένη προσφορά οδηγούσε σ' ένα καλύτερο χρονικό καταμερισμό της ζήτησης και συνεπώς αποσυμφόρηση της αιχμής. Η περίπτωση της Ελλάδας είναι χαρακτηριστική. Πριν μερικά χρόνια μοναδικοί σχεδόν προορισμοί οργανωμένου μαζικού τουρισμού ήταν η Αθήνα, η Κρήτη, η Ρόδος και η Κέρκυρα. Σήμερα αν ανατρέξει κανείς στα θερινά προγράμματα των μεγάλων οργανωτών ταξιδιών (TUI, NEKERMANN, THOMSON,

AIR TOUR κτλ.) θα διαπιστώσει ότι έχουν προστεθεί σ' αυτούς η Κως, η Κάρπαθος, η Μύκονος, η Σαντορίνη, η Σάμος, η Χίος, η Μυτιλήνη, η Κεφαλονιά, η Σκιάθος, η Καβάλα - Θάσος κ.α. Η Ρόδος ήταν η «αποικία» των Σκανδιναβών. Σήμερα Σκανδιναβούς θα συναντήσετε σ' όλους τους νησιώτικους προορισμούς της Ελλάδας.

4. Η κοινωνική οργάνωση από άποψη κυρίως των πληρωμένων διακοπών είναι τέτοια ώστε οι μεγάλες μάζες του πληθυσμού που συγκροτούν τον οργανωμένο τουρισμό, όπως είναι οι εργαζόμενοι με σχέση εξαρτημένης εργασίας, οι μαθητές και φοιτητές και οι λουτές επαγγελματικές ομάδες εποχιακής απασχόλησης, σχεδόν υποχρεωτικά κατευθύνονται στους μήνες της αιχμής, αφού τότε χορηγούνται οι άδειες, τότε κλείνουν τα σχολεία και τα Πανεπιστήμια, με αποτέλεσμα οι κοινωνικές αυτές ομάδες να «παρασύρουν» και άλλες που σε κάποιο βαθμό συνδέονται ή εξαρτώνται από αυτές. Τον Αύγουστο για παράδειγμα κλείνουν κατά παράδοση τα εργοστάσια και οι μεγάλες επιχειρήσεις και οι δημόσιες υπηρεσίες διατηρούν θα έλεγε κανείς ένα ελάχιστο «προσωπικό ασφαλείας». Δεν είναι τυχαίο ότι στη Γαλλία και την Ισπανία έχει διαμορφωθεί μια ειδική μορφή τουρισμού ο "Αυγουστιάτικος τουρισμός".

5. Η αδιάφορη στάση των οργανωτών ταξιδιών στο πρόβλημα της εποχικότητας, ιδιαίτερα σε ότι αφορά την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, γιατί τα ειδικά προγράμματα χειμερινού τουρισμού στην Ελλάδα, δεν φαίνεται να είναι στις άμεσες προτεραιότητες τους. Τα κίνητρα που ζητούν οι tour operators από το κράτος και τις επιχειρήσεις τόσο για την επιμήκυνση της θερινής περιόδου, όσο και για τον χειμερινό τουρισμό και ιδιαίτερα οι χαμηλές τιμές των ξενοδοχείων, είναι τέτοια, που ξεπερνούν τις δυνατότητες του κρατικού τομέα και των επιχειρήσεων που καλούνται στην ουσία να επιδοτήσουν τον τουρισμό της εποχής αυτής, χωρίς προοπτική μελλοντικής κερδοφορίας, όπως επιβεβαιώνει η εμπειρία από τα κατά καιρούς πειραματικά προγράμματα της Ρόδου. Έτσι όχι μόνο περιορίζονται στα θερινά προγράμματα αλλά με τις πιέσεις που ασκούν για "ειδικές προσφορές" αποδυναμώνουν τους ακραίους μήνες, αφού στην πραγματικότητα αξιώνουν τιμές από τα ξενοδοχεία κάτω του κόστους.

7.4. Επιπτώσεις από την εποχικότητα στον τουριστικό τομέα

Η εποχικότητα έχει προκαλέσει μια σειρά από σοβαρές αρνητικές παρενέργειες σ' όλο το φάσμα του τουριστικού κυκλώματος. Οι επιπτώσεις από τη συσσώρευση της τουριστικής κίνησης στους μήνες της αιχμής είναι εμφανείς στο περιβάλλον, στις τουριστικές επιχειρήσεις, στις ενδιάμεσες επιχειρήσεις καθώς και στους ίδιους τους επισκέπτες, όπως θα αναλύσουμε στη συνέχεια.

1. Το περιβάλλον σ' όλες του τις εκφάνσεις φυσικό, πολιτιστικό, δομημένο και ανθρωπογενές, είναι εκείνο που δέχεται τις μεγαλύτερες πιέσεις στους μήνες της αιχμής κατά τους οποίους παραβιάζονται τα όρια της φέρουσας ικανότητας του τόπου. Μπορεί να μην έχουν γίνει μετρήσεις για τον καθορισμό των ορίων αντοχής του τόπου για φιλοξενία επισκεπτών όμως από ορισμένα φαινόμενα ιδιαίτερα αυτά που παρουσιάζονται στον τομέα των υποδομών και τις καθιστούν αδύναμες ν' ανταποκριθούν στις ανάγκες της ζήτησης, καταφαίνεται ότι ο τόπος εξάντλησε τα όρια της αντοχής του. Οι συχνές διακοπές του ηλεκτρικού ρεύματος, η υπερφόρτωση του αποχετευτικού δικτύου, η κυκλοφοριακή συμφόρηση, οι ατελείωτες ουρές στις στάσεις των ταξί και των λεωφορείων και στις θυρίδες των ταχυδρομείων και των τραπεζών και ακόμα το "στοίβαγμα" στις παραλίες και στα νυχτερινά κέντρα, αποδεικνύουν ότι ο τόπος στους μήνες της αιχμής έχει ξεπεράσει τα όρια της φέρουσας ικανότητάς του. Ανάλογα φαινόμενα παρατηρούνται και στον τομέα του πολιτισμού από τη μαζική παρουσία επισκεπτών στους αρχαιολογικούς χώρους καθώς επίσης και στον κοινωνικό τομέα, όπου τον τελευταίο καιρό έχει πάρει διαστάσεις το φαινόμενο του "clubbing", αποτέλεσμα της υπερσυγκέντρωσης νεαρών τουριστών σε περιοχές μεγάλης πυκνότητας καταλυμάτων και ψυχαγωγικών κέντρων. Είναι φανερό ότι στις περιοχές αυτές η τουριστική ανάπτυξη ξεπέρασε τα όρια της φέρουσας ικανότητας υποδοχής τουριστών.

2. Οι τουριστικές επιχειρήσεις και ιδιαίτερα οι ξενοδοχειακές είναι εκείνες που πλήττονται περισσότερο από το φαινόμενο της εποχικότητας. Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων δραστηριοποίησης των ξενοδοχείων της Ρόδου, αποδεικνύεται ότι σε ετήσια βάση δραστηριοποιείται μόλις το 48% - 49% του παραγωγικού τους δυναμικού και ότι πάνω από το 50%

της συνολικής τους δραστηριοποίησης πραγματοποιείται το τρίμηνο Ιουλίου - Σεπτεμβρίου με πληρότητες που ξεπερνούν το 100% ενώ στους υπόλοιπους μήνες της τουριστικής περιόδου οι πληρότητες κυμαίνονται από 35% - 65%. Η αδρανοποίηση του επενδυμένου κεφαλαίου για ένα διάστημα πάνω από 6 μήνες, τα υψηλά σταθερά έξοδα που επιβαρύνεται η επιχείρηση για να αντιμετωπίσει τις λειτουργικές ανάγκες της περιόδου αιχμής και οι χαμηλές τιμές που επιβάλλουν οι οργανωτές ταξιδιών, έχουν περιορίσει την κερδοφορία του κλάδου σε οριακά επίπεδα, ενώ αρκετές επιχειρήσεις που έχουν μεγάλες δανειακές υποχρεώσεις αντιμετωπίζουν προβλήματα βιωσιμότητας. Η χαμηλή κερδοφορία δεν ευνοεί τις νέες επενδύσεις, απόδειξη ότι όσες ξενοδοχειακές επενδύσεις έγιναν τα τελευταία χρόνια στη Ρόδο, πραγματοποιήθηκαν από υφιστάμενες επιχειρήσεις, που έκαναν χρήση των αφορολόγητων εκπτώσεων του αναπτυξιακού νόμου και από επιχειρήσεις στις οποίες συμμετέχουν και οργανωτές ταξιδιών που εξασφαλίζουν την πελατεία τους.

3. Η εποχικότητα επηρεάζει αρνητικά και τις ενδιάμεσες επιχειρήσεις, από τις οποίες οι πιο αντιπροσωπευτικές είναι οι αεροπορικές εταιρείες ναυλωμένων πτήσεων (charter flights) με τις οποίες διακινείται πάνω από το 85% του διεθνούς τουρισμού στους νησιώτικους προορισμούς. Οι εταιρείες αυτές αλλά και τα λοιπά συμβατικά μεταφορικά μέσα δεν είναι δυνατόν να δεσμεύουν τα μέσα τους για να ανταποκριθούν στην αυξημένη ζήτηση της αιχμής και τους άλλους μήνες να μη πραγματοποιούν το μεταφορικό έργο που θα τους εξασφαλίζει τη βιωσιμότητα τους. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που για τη διατήρηση των πτήσεων στους ακραίους μήνες, οι εταιρείες ζητούν από τους φορείς του προορισμού να τους εξασφαλίσουν ένα ποσοστό θέσεων στα αεροπλάνα τους. Οι περιορισμοί αυτοί ισχύουν και για τον εθνικό μας αερομεταφορέα ο οποίος έτσι και αλλιώς καλύπτει ένα ελάχιστο μέρος της ζήτησης.

4. Η εποχικότητα ασφαλώς επηρεάζει και τους ίδιους τους τουρίστες, αφού στην περίοδο της αιχμής υφίστανται όλες τις συνέπειες από την έξαρση των περιβαλλοντικών προβλημάτων τα οποία αναφέραμε παραπάνω (διακοπές ρεύματος, κυκλοφοριακή συμφόρηση, ουρές στις στάσεις και στις θυρίδες, στοίβαγμα στις παραλίες και στα κέντρα κτλ.). Η μεγάλη πλειοψηφία των τουριστών αναζητούν στις διακοπές τους τις συνθήκες εκείνες που θα τους ηρεμήσουν και θα τους αναζωογονήσουν, συνθήκες που δεν συναντούν στους μήνες της αιχμής. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι τα περισσότερα παράπονα που φθάνουν στα Γραφεία του ΕΟΤ προέρχονται κατά κανόνα από τους καλοκαιρινούς τουρίστες. Οι όποιες "ταλαιπωρίες" υφίστανται οι επισκέπτες της αιχμής φαίνεται να εξουδετερώνονται από τα άλλα θέλητρα που τους προσφέρει το "κατακαλόκαιρο" διαφορετικά δεν δικαιολογείται γιατί επιμένουν να επισκέπτονται τη Ρόδο αυτή την περίοδο.

7.5. Πολιτικές και μέτρα για την αντιμετώπιση του προβλήματος της εποχικότητας

Το πρόβλημα της τουριστικής εποχικότητας είναι υπαρκτό και γίνεται πολυσύνθετο με τις επιπτώσεις που προκαλεί σ' ολόκληρο το φάσμα του τουριστικού κυκλώματος. Αυτός είναι και ο λόγος που η αντιμετώπιση του προϋποθέτει συνειδητοποίηση από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς της σοβαρότητάς του και γενική κινητοποίηση των παραγόντων του τουρισμού για τον προγραμματισμό της υλοποίησης των κατάλληλων πολιτικών και δράσεων που σταδιακά θα αμβλύνουν την εποχικότητα και θα επιμηκύνουν την τουριστική περίοδο με μελλοντικό στόχο την ανάπτυξη τουρισμού όλων των εποχών όπου εντάσσεται και ο χειμερινός τουρισμός.

Το πρόβλημα της εποχικότητας έχει μελετηθεί από το Ινστιτούτο Τουριστικών και Ξενοδοχειακών Ερευνών στα πλαίσια δύο ερευνών - μελετών, που πραγματοποίησε τη μια για λογαριασμό της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Δωδεκανήσου με τίτλο "Ανάπτυξη χειμερινού τουρισμού, επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και νέες μορφές τουρισμού στη Ρόδο" (1997) και την άλλη για λογαριασμό του ΕΟΤ με τίτλο "Μελέτη σχεδιασμού δράσεων για την ανάπτυξη χειμερινού τουρισμού σε ανεπτυγμένες τουριστικές περιοχές" (2001).

Από τις μελέτες αυτές προκύπτει ότι είναι δυνατή η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και η ανάπτυξη χειμερινού τουρισμού του ήλιου αυτό που οι αγγλοσάξονες ονομάζουν «winter holiday in the sun» σε ορισμένες ανεπτυγμένες τουριστικές περιοχές της Χώρας όπως στη Ρόδο και την Κρήτη και ακόμα προκύπτει ότι υπάρχουν μεγάλες κοινωνικές ομάδες στην Ευρώπη που

ταξιδεύουν σήμερα τον χειμώνα σε άλλους προορισμούς (Μαγιόρκα, Μάλτα, Κύπρος, Τουρκία) και που κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις θα μπορούσαν να επισκεφθούν και περιοχές της Ελλάδας (Ρόδο, Κρήτη) όπου επικρατούν ευνοϊκές κλιματολογικές συνθήκες, υπάρχει ένα σημαντικότερο πολιτιστικό υπόβαθρο και μια συγκεντρωμένη στις πόλεις υψηλού επιπέδου ξενοδοχειακή υποδομή. Βασική στρατηγική για την άμβλυση του προβλήματος της εποχικότητας προτείνεται η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Οι προτάσεις για επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και την ανάπτυξη χειμερινού τουρισμού, που στην περίπτωση της Ρόδου είναι εξειδικευμένες σε γενικές γραμμές συνοψίζονται παρακάτω:

1. Δημιουργία των αναγκαίων ειδικών τουριστικών υποδομών, όπως γηπέδων γκολφ, αθλητικών εγκαταστάσεων, κέντρων ψυχικής αποκατάστασης – υδροθεραπευτηρίων, συνεδριακών κέντρων, θεματικών πάρκων, πολιτιστικών – οικολογικών διαδρομών κτλ., που θα υποστηρίξουν την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού (συνεδριακού, αθλητικού, θεραπευτικού, οικοτουρισμού κτλ.).

2. Παροχή οικονομικών και φορολογικών κινήτρων στις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις για τον εκσυγχρονισμό τους και κυρίως για τη δημιουργία των αναγκαίων εγκαταστάσεων, που θα καλύπτουν τις ανάγκες και των εκτός αιχμής πελατών τους (κλειστές θερμαινόμενες πισίνες, αίθουσες παιχνιδιών, χώρους πολλαπλών χρήσεων κτλ.). Κίνητρα πρέπει να δοθούν και για την ανακούφιση του υψηλού λειτουργικού τους κόστους του χειμώνα ώστε να διατηρήσουν την ανταγωνιστικότητά τους.

3. Εξασφάλιση κινήτρων στους οργανωτές ταξιδιών (tour operators), ανάλογων με εκείνα που προσφέρουν οι ανταγωνίστριες χώρες, ώστε να πεισθούν να επιμηκύνουν τα θερινά τους προγράμματα και γιατί όχι να συμπεριλάβουν και την Ελλάδα στα χειμερινά τους. Η απόφαση του ΕΟΤ να επιχορηγήσει με 40 ευρώ κατά άτομο τους οργανωτές ταξιδιών για ομαδικές αφίξεις τον Νοέμβριο και Μάρτιο, ήταν ένα μέτρο προς τη σωστή κατεύθυνση, αλλά δεν φαίνεται να προκαλεί τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, πέρα από το γεγονός ότι καθυστερεί η υλοποίηση του μέτρου με παρέμβαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και πρόσφατα της δικής μας Επιτροπής Ανταγωνισμού, που υποστηρίζουν ότι το μέτρο αντιβαίνει στις αρχές του ελεύθερου ανταγωνισμού. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι τα μόνα ουσιαστικά κίνητρα που δόθηκαν στους οργανωτές ταξιδιών στις ελάχιστες περιπτώσεις που επεχείρησαν να προωθήσουν χειμερινό τουρισμό είναι οι ειδικές τιμές που πρόσφεραν τα ξενοδοχεία.

4. Οργάνωση εκδηλώσεων πολιτιστικών, καλλιτεχνικών, αθλητικών κτλ., οι οποίες πρέπει να εξελιχθούν σε θεσμούς ώστε να περιληφθούν στα χειμερινά προγράμματα και να λειτουργήσουν όχι μόνο ως μέσα ψυχαγωγίας των επισκεπτών του χειμώνα, αλλά και ως στοιχεία τουριστικής έλξης. Ο ρόλος των ΟΤΑ και των πολιτιστικών και αθλητικών οργανώσεων στον τομέα αυτό, όπως αποδεικνύεται από την εμπειρία της Ρόδου, είναι αποφασιστικός.

5. Όλες αυτές οι πολιτικές και οι ενέργειες θα διαμορφώσουν νέα τουριστικά προϊόντα, τα οποία πρέπει να προβληθούν και να διαφημιστούν με τα κατάλληλα για κάθε αγορά διαφημιστικά μέσα. Και επειδή εμπλέκονται πολλοί παράγοντες και φορείς στη διαμόρφωση και προώθηση των νέων προϊόντων – μορφών τουρισμού, που αμβλύνουν το πρόβλημα της τουριστικής εποχικότητας, είναι ανάγκη να δημιουργηθεί από τους εμπλεκόμενους φορείς του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα ένα αντιπροσωπευτικό όργανο νομαρχιακού επιπέδου που θα κατευθύνει και θα συντονίζει όλες τις σχετικές ενέργειες και δράσεις.

8. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

8.1. Συστατικά στοιχεία του τουρισμού

Το περιβάλλον στις βασικότερες του εκφάνσεις, φυσικό, πολιτιστικό, και δομημένο, αποτελεί κύριο συστατικό του τουρισμού, αφού συνδέεται άμεσα με τη διαμόρφωση των ποιοτικών του προδιαγραφών και επομένως προσδιορίζει τις μορφές του και επηρεάζει την ανταγωνιστικότητά του. Περιοχές με ευνοϊκές κλιματολογικές συνθήκες, εκτεταμένες παραλίες, καθαρές θάλασσες, έντονα ιστορικά και αρχαιολογικά ενδιαφέροντα, με πλούσια χλωρίδα και πανίδα με τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλους και με ένα δομημένο περιβάλλον, που σέβεται την αισθητική και την ιστορία του τόπου και ανταποκρίνεται στις λειτουργικές και πολιτιστικές ανάγκες των ανθρώπων, βρίσκονται στις πρώτες προτιμήσεις των σύγχρονων τουριστών. Έρευνες για τα κίνητρα επιλογής προορισμών της Μεσογείου, στους οποίους συγκαταλέγεται και η Ελλάδα, καταδεικνύουν ότι τα περιβαλλοντικά στοιχεία, όπως το κλίμα, ο ήλιος, η θάλασσα, η παραλίες και βεβαίως το επίπεδο των υπηρεσιών κατέχουν κυρίαρχη θέση μεταξύ των προτιμήσεων των υποψηφίων επισκεπτών του τόπου.

8.2. Περιβαλλοντικά προβλήματα και τουρισμός

Τα περιβαλλοντικά προβλήματα κυριαρχούν σήμερα στους προορισμούς της Μεσογείου που δέχονται μαζικό τουρισμό. Πολλοί από τους επισκέπτες τους στο τέλος των διακοπών τους στον τόπο που επέλεξαν με περιβαλλοντικά κριτήρια, διαπίστωσαν πως οι προσδοκίες τους είχαν διαψευσθεί από μια σειρά περιβαλλοντικών προβλημάτων, που έχουν να κάμουν με την κυκλοφοριακή συμφόρηση, το «στοίβαγμα» των λουόμενων στις παραλίες, τις ελλείψεις νερού, τις διακοπές του ρεύματος, τους θορύβους, τα φαινόμενα της αισθητικής ρύπανσης, την καθαριότητα των ακτών, την ποιότητα του νερού κολύμβησης, τις ουρές στις θυρίδες των τραπεζών και των ταχυδρομείων, τις αλόγιστες επεμβάσεις στο τοπίο, τις αυθαίρετες δομήσεις και με τόσα άλλα. Η πραγματικότητα αναίρεσε τις προσδοκίες τους και επιβεβαίωσε τη διατάραξη της σχέσης ισορροπίας μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος, ως αποτέλεσμα της υπερμεγέθυνσης της τουριστικής ανάπτυξης πέραν των ορίων της φέρουσας ικανότητας του τουριστικού τόπου. Η υπερμεγέθυνση και η φέρουσα ικανότητα είναι δύο έννοιες κλειδιά στη μελέτη των σχέσεων τουρισμού και περιβάλλοντος.

8.3. Συνάφεια τουρισμού και περιβάλλοντος

Πριν μερικά χρόνια οι μελετητές του τουριστικού φαινομένου ήταν υποχρεωμένοι να αποδείξουν ότι υπάρχουν δεσμοί ανάμεσα στον τουρισμό και το περιβάλλον. Σήμερα ύστερα από τη Διακήρυξη της Μανίλας για τον Παγκόσμιο Τουρισμό (1980), τη Διάσκεψή του Ρίο για το Περιβάλλον (1992), την Agenda 21, που ενσωματώθηκε στη Συνθήκη του Μάαστριχ και πρόσφατα τον Παγκόσμιο Κώδικα Δεοντολογίας για τον Τουρισμό (1999), όπου σε όλα αυτά τα κείμενα, τα οποία δεσμεύουν και την Ελλάδα, θεσπίζονται οι αρχές της "βιώσιμης ανάπτυξης" και ταυτόχρονα η υποχρέωση της παγκόσμιας κοινότητας που εμπλέκεται με την τουριστική ανάπτυξη να προστατεύει το περιβάλλον, οι ασχολούμενοι με τον τουρισμό πολιτικοί και επιχειρηματίες του κλάδου αναγνωρίζουν ότι μια υγιής τουριστική βιομηχανία εξαρτάται από ένα υγιές περιβάλλον και συζητούν για τουριστική ανάπτυξη, που προωθεί μορφές «περιβαλλοντικά συνετού τουρισμού».

Έτσι κυβερνήσεις και επιχειρηματίες, προωθούν την ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού ή εναλλακτικών, συμβατών με το περιβάλλον, όπως είναι ο συνεδριακός, ο πολιτιστικός ο αθλητικός, ο οικολογικός, ο θρησκευτικός και άλλες μορφές σε μια προσπάθεια να αμβλύνουν τις επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού, να διευρύνουν την τουριστική περίοδο και να δημιουργήσουν νέα τουριστικά προϊόντα, που ανταποκρίνονται στην τουριστική ζήτηση και επηρεάζονται λιγότερο από τις διεθνείς συγκυρίες.

8.4. Η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη

Η αποκατάσταση της ισορροπίας στις διαταραγμένες σχέσεις τουρισμού και περιβάλλοντος, περνά μέσα από τη βιώσιμη ανάπτυξη, οι αρχές της οποίας για τον τομέα του τουρισμού έχουν εξειδικευθεί με ένα κείμενο σχεδίου δράσης, με τίτλο "Agenda 21 για την ταξιδιωτική και τουριστική βιομηχανία – Προς μια περιβαλλοντικά βιώσιμη ανάπτυξη", το οποίο διατύπωσαν από κοινού και συνυπέγραψαν το 1996 ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (WTO), το Παγκόσμιο Συμβούλιο Ταξιδιών και Τουρισμού (WTTC) και το Συμβούλιο της Γης (EC). Το σημαντικό αυτό κείμενο απευθύνεται στις ταξιδιωτικές και τουριστικές επιχειρήσεις, στις κυβερνήσεις, στους εθνικούς οργανισμούς τουρισμού, καθώς και στο ταξιδιωτικό και τουριστικό κοινό, για να μεταφέρει το μήνυμα ότι η ταξιδιωτική και τουριστική βιομηχανία έχει βασικό ενδιαφέρον για την προστασία των φυσικών και πολιτιστικών πόρων που αποτελούν το υπόβαθρο των επιχειρήσεων τους και για να τους προτείνει τα μέτρα που πρέπει να λάβουν. Ανάμεσα στ' άλλα το κείμενο καθιερώνει ορισμένες αρχές στα πλαίσια της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης που πρέπει να ακολουθεί η ταξιδιωτική και τουριστική βιομηχανία όπως:

1. Να βοηθήσει τους ανθρώπους ώστε να ακολουθήσουν μια υγιή και παραγωγική ζωή σε αρμονία με τη φύση.
2. Να συνεισφέρει στη διατήρηση, προστασία και αποκατάσταση των φυσικών οικοσυστημάτων.
3. Να βασίζεται σε βιώσιμα παραγωγικά και καταναλωτικά πρότυπα.
4. Να συνιστά η περιβαλλοντική προστασία ένα ολοκληρωμένο τμήμα των σχεδίων τουριστικής ανάπτυξης.
5. Να αντιμετωπίζονται τα ζητήματα της τουριστικής ανάπτυξης με τη συμμετοχή των ενδιαφερομένων πολιτών στις αποφάσεις σχεδιασμού, προσαρμοσμένες στα τοπικά δεδομένα.
6. Να αναγνωρίζει και να υποστηρίζει η τουριστική ανάπτυξη, την ταυτότητα, τον πολιτισμό και τα ενδιαφέροντα του ντόπιου πληθυσμού.

Οι αρχές αυτές δεν συνιστούν βέβαια υποχρεωτικούς νομικούς κανόνες για τα μέλη που ανήκουν στις οργανώσεις που τις διατύπωσαν. Όμως δεδομένου ότι τα μέλη αυτά ασκούν επιχειρηματικές δραστηριότητες, που αναφέρονται σε συναλλαγές με παραγωγούς ταξιδιών, μεταφορείς και καταναλωτές τουριστικών υπηρεσιών, έχουν τη δυνατότητα να ενσωματώσουν τις αρχές αυτές στις επιμέρους συμφωνίες και να τις καθιερώσουν ως σταθερούς όρους στις τουριστικές συναλλαγές. Ήδη ορισμένοι μεγάλοι τουριστικοί οργανισμοί (tour operators) έχουν συμπεριλάβει στα ξενοδοχειακά συμβόλαια και όρους που αναφέρονται σε περιβαλλοντικά θέματα. Την ίδια δυνατότητα έχουν και οι κυβερνήσεις στις περιπτώσεις που συνάπτουν συμφωνίες τουριστικής συνεργασίας.

8.5. Νομικό πλαίσιο προστασία του περιβάλλοντος

Οι ισορροπημένες σχέσεις τουριστικής ανάπτυξης και περιβάλλοντος πέρα από τις παραπάνω διακηρύξεις και τις άτυπες συμφωνίες, που δεσμεύουν και την Ελλάδα, εξασφαλίζονται και από ένα ευρύ νομικό πλαίσιο κανόνων, που ρυθμίζουν σε εθνικό επίπεδο τα θέματα του περιβάλλοντος σε όλες τις εκφάνσεις με επικέντρωση στο ιδιαίτερο κρίσιμο θέμα της προστασίας του. Ο θεμελιώδης νόμος το Σύνταγμα στο άρθρο 24 αναφέρει ότι η προστασία του φυσικού και

πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του κράτους, το οποίο πρέπει να παίρνει τα αναγκαία προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα. Ειδική μνεία γίνεται για την προστασία των δασών, για τα μνημεία, τις παραδοσιακές περιοχές, τα θέματα της χωροταξίας και της πολεοδομίας. Για την εφαρμογή της συνταγματικής αυτής επιταγής έχουν εκδοθεί ειδικοί νόμοι, όπως ο νόμος για την προστασία του περιβάλλοντος (Ν1650/86), ο νόμος για την προστασία των δασών και δασικών εκτάσεων (Ν998/79), ο οικιστικός νόμος (Ν1337/83), ο νόμος περί αιγιαλού και παραλίας (Ν1540/30) και ο αρχαιολογικός νόμος (Ν5351/32 και Ν1469/50), που βρίσκονται στο στάδιο της αναθεώρησης με νομοσχέδια που κατατέθηκαν στη Βουλή, ο νόμος για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος (Π.Δ. 55/98), ο νόμος για τον χωροταξικό σχεδιασμό και την αιεφόρο ανάπτυξη (Ν.2742/99) και άλλοι. Το νομικό αυτό πλαίσιο συμπληρώνεται και από το πρωτογενές δίκαιο των καταστατικών Συνθηκών της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και από το παράγωγο δίκαιο των κοινοτικών οδηγιών που ρυθμίζουν τα θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και τις πολιτικές και δράσεις για την προώθηση της αιεφόρου ανάπτυξης.

Όλο το νομικό αυτό πλέγμα καλύπτει και τον τουρισμό στον βαθμό που οι τουριστικές δραστηριότητες σχετίζονται με το περιβάλλον. Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι υπάρχουν και ειδικές ρυθμίσεις που αναφέρονται αποκλειστικά στις τουριστικές δραστηριότητες, όπως οι εγκρίσεις περιβαλλοντικών όρων για την ίδρυση τουριστικών εγκαταστάσεων, οι εγκρίσεις χωροθέτησης των τουριστικών δραστηριοτήτων οι άδειες λειτουργίας καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος τα συστήματα βιολογικού καθαρισμού και διάθεσης στέρεων αποβλήτων των ξενοδοχείων, οι όροι πυρασφάλειας των τουριστικών εγκαταστάσεων κ.τ.λ. Πάντως εκείνο που διαπιστώνει κανείς είναι ότι ενώ το υφιστάμενο νομικό καθεστώς παρέχει την δυνατότητα ρύθμισης των σχέσεων τουρισμού και περιβάλλοντος προς την κατεύθυνση μιας βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, η κατάσταση είναι εκτός ελέγχου γιατί σε μεγάλο βαθμό δεν εφαρμόζονται οι νόμοι τόσο σε επίπεδο πρόληψης όσο και σε επίπεδο καταστολής.

8.6. Τουριστική χωρητικότητα

Η διατάραξη των σχέσεων ισορροπίας τουρισμού και περιβάλλοντος συνδέεται άμεσα με τη μεγέθυνση της τουριστικής δραστηριότητας, η οποία με τον μαζικό τουρισμό παραβίασε τα όρια αντοχής του τόπου και δημιουργήθηκε το γνωστό πρόβλημα της τουριστικής χωρητικότητας ή της φέρουσας ικανότητας ενός συγκεκριμένου τουριστικού τόπου. Η τουριστική χωρητικότητα εκφράζεται κατά ένα υπεραπλοποιημένο τρόπο με "τον λόγο του αριθμού των αφίξεων, του επιπέδου (ποσοτικού και ποιοτικού) των κάθε μορφής προσφερόμενων υπηρεσιών στο τουριστικό κοινό, του βαθμού διατήρησης της ποιότητας ζωής και της ανοχής του ντόπιου πληθυσμού στις τουριστικές πιέσεις, και όλα αυτά σε συνάρτηση με την διατήρηση σε επίπεδο βιωσιμότητας των φυσικών πολιτιστικών και δομημένων στοιχείων του τόπου". Το θέμα αυτό έχει απασχολήσει κατά καιρούς τους θεωρητικούς του τουρισμού, οι οποίοι προσπαθούν να το προσεγγίσουν με μια σειρά δεικτών, που εκφράζουν την "τουριστικότητα" του τόπου σε σχέση με τον πληθυσμό του, και τους επισκέπτες που δέχεται χωρίς ωστόσο να καταλήξουν σε μία συγκεκριμένη μέθοδο μέτρησης της τουριστικής χωρητικότητας.

8.7. Σχέση πληθυσμού και δυναμικότητας φιλοξενίας

Η άποψη ότι ένας τόπος μπορεί να δεχθεί χωρίς προβλήματα τόσους επισκέπτες, όσος είναι ο πληθυσμός του, δεν φαίνεται να επιβεβαιώνεται από τα πράγματα. Η Ρόδος για παράδειγμα, με πληθυσμό 110.000, ίσο περίπου με τις διαθέσιμες θέσεις φιλοξενίας (κλίνες) δεν θα έπρεπε ν' αντιμετωπίζει περιβαλλοντικά προβλήματα, όμως στην περίοδο της αιχμής ιδιαίτερα είναι πολλά, τα προβλήματα που αντιμετωπίζει. Μια πρώτη εξήγηση που μπορεί να δοθεί είναι ότι δεν είναι ισοκατανομημένες στον χώρο οι τουριστικές δραστηριότητες όχι μόνο της διαμονής (ξενοδοχεία) αλλά και των άλλων δραστηριοτήτων (πολιτισμού, ψυχαγωγίας, αγορές κ.λ.π). Η ανισοκατανομή δεν είναι το μόνο πρόβλημα, υπάρχουν κι άλλα πολλά. Και το περίεργο είναι ότι ενώ έχουμε

υπερπροσφορά ξενοδοχείων, που επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι σε ετήσια βάση το ξενοδοχειακό δυναμικό απασχολείται κάτω του 50% της δυναμικότητάς του, διατυπώνονται προτάσεις για δημιουργία νέων ξενοδοχείων υψηλών κατηγοριών. Δεδομένου ότι δεν προβλέπεται ανάλογη αύξηση της ζήτησης, αυτό που μπορεί να συμβεί είναι να κλείσουν κάποια άλλα ξενοδοχεία που δεν είναι ανταγωνιστικά ή να αλλάξουν χρήση, όταν μάλιστα δεν υπάρχει αντιστοιχία ποιότητας και τιμών στις επί μέρους κατηγορίες. Οι μικρομεσαίοι ξενοδόχοι διαμαρτύρονται ότι οι μεγαλοξενοδόχοι πουλάνε φθηνά. Στη λογική αυτή εντάσσεται και το αίτημα για παροχή κινήτρων "απόσυρσης" των μικρών κυρίως προβληματικών ξενοδοχείων, που πρώτοι το έθεσαν οι Ισπανοί στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

8.8. Μέτρα εξισορρόπησης τουρισμού και περιβάλλοντος

Για να υπάρξει μία σχέση ισορροπίας μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος, που θα εξυπηρετεί και τις αρχές της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, θα πρέπει να θεσπισθούν ειδικές πολιτικές και να παρθούν ορισμένα μέτρα, από τα οποία ενδεικτικά αναφέρουμε τα παρακάτω:

1. Πρέπει κάθε τουριστική περιοχή να προσδιορίσει την τουριστική φέρουσα ικανότητα (ΤΦΙ) ή τουριστική χωρητικότητα. Ο προσδιορισμός αυτός αποτελεί βασικό εργαλείο για την τουριστική της ανάπτυξη κατά τρόπο που η ανάπτυξη να είναι συμβατή με τα στοιχεία του περιβάλλοντος και να μην τα αναλίσκει. Να σημειώσουμε εδώ ότι το Τμήμα Περιβάλλοντος του Πανεπιστημίου Αιγαίου σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Ένωση μελετά το θέμα "Προσδιορισμός, εκτίμηση και εφαρμογή της φέρουσας ικανότητας σε ευρωπαϊκούς τουριστικούς προορισμούς". Ζητήσαμε να συμπράξουμε στη μελέτη αυτή για να καταθέσουμε τις εμπειρίες μας από την περίπτωση της Ρόδου.

2. Πρέπει κατά την εκπόνηση των χωροταξικών σχεδίων και ιδιαίτερα κατά τη διαδικασία καθορισμού των χρήσεων γης, και την κατανομή των τουριστικών και λοιπών δραστηριοτήτων στον χώρο, να τηρούνται οι αναγκαίες ισορροπίες ανάμεσα στον τουρισμό και το περιβάλλον στα όρια της τουριστικής φέρουσας ικανότητας του τόπου.

3. Πρέπει να δημιουργηθούν οι ειδικές τουριστικές υποδομές, όπως συνεδριακά κέντρα, μαρίνες, αθλητικές εγκαταστάσεις, γήπεδα γκολφ, πολιτιστικές διαδρομές κ.α και να αναδειχθούν και να προβληθούν τα φυσικά πολιτιστικά και οικολογικά στοιχεία κάθε τόπου που αποτελούν προϋπόθεση για την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού συμβατών με το περιβάλλον.

4. Πρέπει τα αναπτυξιακά κίνητρα, οικονομικά, φορολογικά, πολεοδομικά κ.α που θεσπίζονται για την ανάπτυξη του τουρισμού και των άλλων παραγωγικών δραστηριοτήτων, να λαμβάνουν υπόψη τους τις ενδεχόμενες επιπτώσεις από την ίδρυση ή επέκταση των αντίστοιχων εγκαταστάσεων. Οι προβλεπόμενες μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΜΠΕ) πρέπει να αποκτήσουν ουσιαστικό περιεχόμενο και προπάντων πρέπει να εφαρμόζονται. Η εφαρμογή τους έχει βέβαια ένα κόστος που όμως πρέπει να πληρωθεί σύμφωνα με την αρχή "ο ρυπαίνων πληρώνει".

5. Πρέπει να δημιουργηθεί σε κάθε νομό Συμβούλιο Περιβάλλοντος, που θα συντονίζει τις ενέργειες όλων των φορέων και οργανώσεων που εμπλέκονται στα θέματα του περιβάλλοντος και να καθορίζει μια ενιαία πολιτική που θα βασίζεται στις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης. Σήμερα με τα θέματα του περιβάλλοντος ασχολούνται η Υπηρεσία Περιβάλλοντος του ΥΠΕΧΩΔΕ, το Πολεοδομικό Γραφείο, η Αρχαιολογική Υπηρεσία, το Λιμεναρχείο, η Δασική Υπηρεσία, η Υπηρεσία Υγείας, η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση, οι ΟΤΑ, οι ελεύθερες οργανώσεις προστασίας του περιβάλλοντος. Το Συμβούλιο αυτό δεν θα συντονίζει μόνο, αλλά θα πρέπει και να ελέγχει αν οι φορείς αναλαμβάνουν τις ευθύνες που τους ανήκουν.

6. Πρέπει η περιβαλλοντική αγωγή να αποκτήσει ουσιαστικό περιεχόμενο και να καλύψει ολόκληρο τον πληθυσμό, ιδιαίτερα στις τουριστικές περιοχές, όπου τα στοιχεία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, αποτελούν την "πρώτη ύλη" του προϊόντος που παράγουν και διαθέτουν. Πρέπει να γίνει συνείδηση σ' αυτούς που εμπλέκονται άμεσα στις δραστηριότητες του τουριστικού τομέα, τους επιχειρηματίες και του εργαζομένους ότι η διατήρηση της ισορροπίας ανάμεσα στο περιβάλλον και την τουριστική ανάπτυξη, δεν είναι εύρημα των ρομαντικών, αλλά ανάγκη επιβίωσης των τουριστικών επιχειρήσεων και των εργαζομένων σ' αυτές. Για τη συνάφεια

Ρόδο, όταν ο ξένος τύπος δημοσιεύει πληροφορίες για την ποιότητα των νερών κολύμβησης για τους τουρίστες και για τις ουρές στους σταθμούς των μεταφορικών μέσων, μειώνονται οι πωλήσεις ταξιδιών για τη Ρόδο στις αγορές του Λονδίνου και της Φραγκφούρτης. Σεβασμό στο περιβάλλον πρέπει να έχουν και οι χρήστες των στοιχείων του, οι επισκέπτες μας, αλλά αυτό είναι μια άλλη ιστορία που θέλει ειδική προσέγγιση.

7. Τέλος, πρέπει και αυτό είναι αυτονόητο να εφαρμόζονται οι νόμοι για την προστασία του περιβάλλοντος. Το νομικό μας πλαίσιο που κατοχυρώνεται και συνταγματικά, καθώς και το παράγωγο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προσφέρουν πλήρη προστατευτική κάλυψη. Το ερώτημα, είναι αν ενεργοποιείται στον βαθμό που πρέπει η κάλυψη αυτή. Ο ιδιώτης παρανομεί κτίζοντας στην παραλία, γιατί προσδοκά στη νομιμοποίηση του αυθαίρετου για το οποίο μάλιστα έχει συνταχθεί και πρωτόκολλο κατεδάφισης. Και το περίεργο είναι ότι παρανομεί και το κράτος, που είναι ταγμένο να εφαρμόζει τους νόμους, όταν πράξεις του για επέκταση σχεδίων πόλεων ή για ίδρυση τουριστικών εγκαταστάσεων σε ευαίσθητες περιοχές, ακυρώνονται από το Συμβούλιο της Επικρατείας ως αντιβαίνουσες στο άρθρο 24 του Συντάγματος περί προστασίας του φυσικού πολιτιστικού και δομημένου περιβάλλοντος. Η επίκληση της νομιμότητας σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος είναι υποχρέωση και των ΟΤΑ, αλλά και συνταγματικό δικαίωμα του πολίτη.

8.9. Επίλογος

Τελειώνοντας θα ήθελα να τονίσω ότι η τουριστική ανάπτυξη και η προστασία του περιβάλλοντος πρέπει να βρίσκονται σε σχέση ισορροπίας, γιατί όπως διακήρυξε και ο ΟΗΕ, "η οικονομία, στην οποία ανήκει και ο τουρισμός, δεν πρέπει να στοχεύει μόνο στην παραγωγή ευημερίας και η οικολογία μόνο στην προστασία της φύσης, αλλά και οι δύο μαζί πρέπει να στοχεύουν στη βελτίωση της μοίρας της ανθρωπότητας και να βρίσκονται σε απόλυτη αρμονία στις διαδικασίες νομοθέτησης και λήψης αποφάσεων". Πρόκειται για επιβεβαίωση της θεωρίας του μέτρου, που 2500 χρόνια πριν διατύπωσε ο σοφός Κλεόβουλος ο Ρόδιος με το «μέτρον άριστον».

Για να διατηρηθούν οι ισορροπίες ανάμεσα στον τουρισμό και το περιβάλλον δεν αρκούν οι διακηρύξεις, οι θεωρητικές αναλύσεις και οι διαμαρτυρίες των οικολογικών οργανώσεων, χρειάζεται κάτι πιο ουσιαστικό: Να συνειδητοποιήσει ο πολίτης που ζει και δραστηριοποιείται σε μία τουριστική περιοχή, ότι η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί βασική προϋπόθεση όχι μόνο για να καλυτερεύσει την ποιότητα της ζωής του, αλλά κυρίως για να λύσει το πρόβλημα της οικονομικής του επιβίωσης.

9. ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

9.1. Η κυριαρχία του μαζικού τουρισμού

Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι η συντριπτική πλειοψηφία των 180 εκατομμυρίων τουριστών που τα τελευταία χρόνια κατακλύζουν τις ακτές της Μεσογείου, ανήκουν στον οργανωμένο μαζικό τουρισμό των διακοπών. Ο μαζικός αυτός τουρισμός παρά το γεγονός ότι κατά τη 10ετία του '80 σημείωσε μέση ετήσια αύξηση μόλις 4,6%, έναντι 20% της 10ετίας του '50, εξακολουθεί να αποτελεί την κυρίαρχη μορφή των Μεσογειακών προορισμών, ανάμεσα στους οποίους συγκαταλέγεται και η Χώρα μας και κυρίως οι νησιωτικοί της προορισμοί που είναι ιδιαίτερα δημοφιλείς.

Ωστόσο πρέπει να σημειώσουμε ότι ορισμένα φαινόμενα που εκδηλώνονται όλο και πιο έντονα στους παραδοσιακούς προορισμούς διακοπών, προβληματίζουν τους παράγοντες του διεθνούς τουρισμού, οι οποίοι διερωτώνται μήπως μπαίνουμε σε μια νέα περίοδο, που οι τουρίστες ζητούν κάτι περισσότερο από ήλιο και θάλασσα ή για να θέσω το ερώτημα και από την πλευρά της προσφοράς, μήπως ο ήλιος και η θάλασσα δεν αρκούν για να ανταποκριθούμε στις απαιτήσεις της ζήτησης. Ο σύγχρονος τουρίστας είναι απαιτητικός και ζητά κάτι διαφορετικό από το τυποποιημένο πακέτο, που τα ποιοτικά του χαρακτηριστικά είναι σχεδόν τα ίδια σ' όλους τους προορισμούς και ταυτόχρονα αρνείται να πληρώσει κάτι παραπάνω. Θέλει για να χρησιμοποιήσουμε και την λαϊκή παροιμία και το «σκύλο χορτάτο και την πίτα γερή».

Οι τιμές των τυποποιημένων αυτών πακέτων, όπως είναι γνωστό, διαμορφώνονται κάθε Φεβρουάριο στο Διεθνές Χρηματιστήριο Τουρισμού (ITB), -αυτός είναι και ο επίσημος τίτλος της Έκθεσης του Βερολίνου-, κατά τρόπο ομοιόμορφο, με αποτέλεσμα να εξουδετερώνονται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά πλεονεκτήματα των επί μέρους προορισμών, που θα μπορούσαν, διαφοροποιώντας το τουριστικό τους προϊόν, να πετύχουν καλύτερες τιμές. Ίσως να βρισκόμαστε μπροστά σε μια ιδιόμορφη ολιγοπωλιακή κατάσταση χωρίς να το έχουμε αντιληφθεί.

Τα ανησυχητικά φαινόμενα για τα οποία έγινε λόγος παραπάνω είναι: Η μαζικοποίηση του τουρισμού που σε πολλούς προορισμούς ξεπέρασε τα όρια της αντοχής τους. Η συρρίκνωση της τουριστικής περιόδου, σε σημείο που γίνεται λόγος για "Αυγουστιάτικο τουρισμό". Η συνεχώς μειούμενη από χρόνο σε χρόνο κατά κεφαλή τουριστική δαπάνη, όπως αποδεικνύεται από τις συγκρίσεις σε σταθερές τιμές. Ο περιορισμός της απασχόλησης και η μείωση της αποδοτικότητας των τουριστικών επιχειρήσεων. Η ένταση των περιβαλλοντικών προβλημάτων, που απειλεί με υποβάθμιση πολλούς προορισμούς.

9.2. Η αναζήτηση νέων μορφών τουρισμού

Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες οι παράγοντες του διεθνούς τουρισμού, προσπαθούν να εξουδετερώσουν τις αδυναμίες του μαζικού τουρισμού με την προώθηση νέων μορφών, που αντέχουν περισσότερο στις μεταβολές της διεθνούς συγκυρίας, που προβάλλουν και αξιοποιούν την πολιτιστική κληρονομιά κάθε τόπου, που διευρύνουν την τουριστική περίοδο, που προστατεύουν το περιβάλλον σε μια σχέση αειφόρου ανάπτυξης, που ευνοούν τον ανθρωποκεντρισμό και που εξασφαλίζουν στις τοπικές οικονομίες περισσότερα οικονομικά οφέλη, για να μη θεωρηθεί ότι προωθούμε μορφές τουρισμού με ιδεολογικό μόνο περιεχόμενο. Δεν είναι τυχαίο ότι οι πολιτικές για τον τουρισμό και οι δράσεις που ενισχύει σήμερα η Ευρωπαϊκή Ένωση, εντάσσονται μέσα σ' αυτό το πλαίσιο. Αλλά και τα δικά μας προγράμματα, εθνικά και περιφερειακά, τον τελευταίο καιρό κατά κόρο επαναλαμβάνουν την ανάγκη για ανάπτυξη εναλλακτικών ή νέων μορφών τουρισμού.

Ποιες όμως είναι οι σύγχρονες αυτές μορφές τουρισμού, που είναι η δυναμική τους και κάτω από ποιες προϋποθέσεις θα μπορούσαν ν' αναπτυχθούν στη συγκεκριμένη περιοχή μας, τη Ρόδο. Κατ' αρχή θα πρέπει να διευκρινισθεί ότι οι μορφές αυτές δεν πρόκειται να υποκαταστήσουν τον σημερινό μαζικό τουρισμό των διακοπών, αφού κι αυτές θα διακινούνται με το ίδιο και μέσα από το ίδιο σύστημα του οργανωμένου τουρισμού. Απλώς θα τον πλαισιώσουν, θα τον βελτιώσουν και μακροχρόνια ίσως αντικαταστήσουν ένα τμήμα του. Ακόμα πρέπει να τονισθεί ότι η ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού για τις οποίες θα γίνει λόγος στη συνέχεια είναι μια δύσκολη και χρονοβόρα διαδικασία, που απαιτεί προγραμματισμό, μεθοδικότητα και προπάντων σημαντικές επενδύσεις σε έργα υποδομής και ανωδομής.

Η δυναμική των ειδικών αυτών μορφών τουρισμού οφείλεται στις δυνατότητες που έχουν ν' αντιμετωπίσουν πιο αποτελεσματικά τις αδυναμίες του μαζικού τουρισμού, γιατί είναι περισσότερο ανθεκτικές στις διεθνείς κρίσεις, δραστηριοποιούνται και σε εκτός αιχμής περιόδους, αναπτύσσονται και τους χειμερινούς μήνες και εξασφαλίζουν συγκριτικά περισσότερα οικονομικά οφέλη.

Οι πιο χαρακτηριστικές μορφές που συγκεντρώνουν σημαντικά πλεονεκτήματα και που ορισμένες απ' αυτές έχουν και κάποιο παρελθόν και παρόν, είναι:

Α) Συνεδριακός τουρισμός

Η Ρόδος διαθέτει μια σοβαρή υποδομή για την ανάπτυξη συνεδριακού τουρισμού, γιατί και φήμη έχει σαν ιδανικού τόπου διεθνών και εθνικών συναντήσεων και τις απαραίτητες εγκαταστάσεις, που ήδη συμπληρώνονται με πρωτοβουλίες του ιδιωτικού τομέα. Εκείνο που χρειάζεται και αποτελεί και αίτημα εντασσόμενο στις προσπάθειες για αναβάθμιση του τουρισμού της Πόλης, είναι να δημιουργηθεί σ' αυτήν ένα συνεδριακό κέντρο και σαν τέτοιο προτείνεται το Εθνικό Θέατρο και να οργανωθεί και να προβληθεί καλύτερα η προώθηση και στήριξη των συνεδρίων, που πρέπει να το τονίσουμε, θα συμβάλουν και στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, αφού κατά κανόνα οργανώνονται εκτός αιχμής.

Β) Θαλάσσιος τουρισμός

Η μορφή αυτή συνδέεται άμεσα με τη δημιουργία της απαραίτητης υποδομής, που είναι οι μαρίνα της Ρόδου, η οποία θα προωθήσει τον τουρισμό των θαλαμηγών, ένας τουρισμός υψηλής απόδοσης και ακόμα συνδέεται με την κατασκευή των κατάλληλων χειρσαίων εγκαταστάσεων υποδοχής και εξυπηρέτησης του λιμανιού της Ρόδου, για τα κρουαζιερόπλοια, που αποτελούν εξίσου δυναμικό τομέα του τουρισμού, αν αξιοποιηθεί ο κλάδος αυτός και ενταχθεί σε μια ευρύτερη συνεργασία με άλλες παράκτιες και νησιωτικές πόλεις της Μεσογείου, σύμφωνα με ένα ειδικό σχέδιο που μελετά το ΕΒΕΔ.

Γ) Θεραπευτικός τουρισμός

Αποτελεί δυναμικό κλάδο που σήμερα βρίσκεται σε αδράνεια, γιατί δεν έχει αξιοποιηθεί το τόσο σημαντικό θεραπευτικό κέντρο, που διαθέτει η περιοχή μας, το Υδροθεραπευτήριο της Καλλιθέας, γνωστό από τη 10ετία του '30. Είναι ανάγκη επιτέλους ν' αξιοποιηθεί από τους φορείς στους οποίους ανήκει. Ήδη έχει συνταχθεί η μελέτη από την Κοινότητα Κοσκινού και από ότι είναι γνωστό, αναζητείται τρόπος χρηματοδότησης του έργου.

Δ) Αθλητικός τουρισμός

Ο αθλητικός τουρισμός συνδέεται στη Ρόδο με δύο βασικά έργα υποδομής: το Γκολφ Αφάντου και οι αθλητικές εγκαταστάσεις του Καρακόνερου, που η δημιουργία τους θα βελτιώσει την ποιότητα του τουρισμού μας και προπάντων θα τονώσει την κίνηση της Ρόδου κατά τους χειμερινούς μήνες, γιατί τόσο οι παίκτες του γκολφ, όσο και οι αθλητές που έρχονται να γυμνάζονται στη Ρόδο, είναι κατά κανόνα χειμερινοί επισκέπτες. Η προώθηση του αθλητικού τουρισμού προϋποθέτει και τη δημιουργία 4-5 γηπέδων με χορτοτάπητα για την προετοιμασία των ποδοσφαιρικών ομάδων της Ευρώπης. Η Κύπρος έχει αναπτύξει σε υψηλό βαθμό τον χειμερινό τουρισμό με τη δημιουργία σειράς τέτοιων γηπέδων, που εξυπηρετούν τους αθλητές - τουρίστες του νησιού.

Ε) Μαθητικός τουρισμός

Ο μαθητικός τουρισμός αποτελεί ένα άλλο κλάδο με δυναμισμό και με προοπτική. Ήδη η Ρόδος δέχεται κάθε χρόνο σημαντικό αριθμό μαθητών από όλα τα διαμερίσματα της Χώρας. Το γεγονός ότι οι αφίξεις του προγραμματίζονται κυρίως τον Απρίλιο, πριν ακόμα αρχίσει η κίνηση του εξωτερικού τουρισμού, συμβάλλει στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, που αποτελεί βασικό στόχο των τουριστικών παραγόντων της Ρόδου. Ο μαθητικός τουρισμός προωθείται τον τελευταίο καιρό και στο εξωτερικό και ήδη βρίσκονται σε εξέλιξη, με πρωτοβουλία του ΕΒΕΔ, προγράμματα για επισκέψεις μαθητών από την Ιταλία, κατά την περίοδο μάλιστα του χειμώνα, γεγονός που θα τονώσει και τον χειμερινό τουρισμό. Μια πιο συστηματική και συντονισμένη οργάνωση του κλάδου αυτού θα έχει αναμφίβολα θετικά αποτελέσματα για τον τόπο.

ΣΤ) Οικολογικός τουρισμός

Ο οικολογικός τουρισμός συνδέεται άμεσα με την προστασία και προβολή της πλούσια Ροδίτικης πανίδας και χλωρίδας. Σήμερα ένας αξιόλογος αριθμός τουριστών, που συνεχώς αυξάνεται, αναζητά ήσυχους τόπους με φυσικές ομορφιές για να περάσει τις διακοπές του συντροφιά με τη φύση και με ενασχολήσεις ερευνητικές ή συλλεκτικές στοιχείων της χλωρίδας και πανίδας. Οι τουρίστες – φυσιολάτρες, προτιμούν τα χωριά και την συγκατοίκηση με αγροτικές οικογένειες και περνούν τις διακοπές τους ανάμεσα στη θάλασσα, το βουνό και τη συντροφιά του καφενείου του χωριού. Κάμνουν ορειβάσιες και περιηγήσεις, εφοδιασμένοι με οδικούς χάρτες με λεπτομέρειες για τα μονοπάτια και τα εξωκλήσια, που πολλοί από εμάς ίσως τα αγνοούν. Η ανάπτυξη του οικολογικού τουρισμού απαιτεί τη δημιουργία ορισμένων ξενώνων στα ορεινά ιδιαίτερα χωριά, που δεν υπάρχουν καταλύματα, μέσω του προγράμματος του αγροτουρισμού (Κανονισμός ΕΟΚ 797) και βέβαια απαιτεί ακόμα την αξιοποίηση και προβολή των δασικών μας συνόλων και όλων των αξιοθέατων της Ροδίτικης φύσης.

Ζ) Πολιτιστικός τουρισμός

Η Ρόδος με το πολιτιστικό υπόβαθρο που διαθέτει και με την ανακήρυξη της Μεσαιωνικής της Πόλης από την UNESCO ως μνημείο παγκόσμιας κληρονομιάς, διαθέτει όλες τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη πολιτιστικού τουρισμού, μιας μορφής τουρισμού που θα στηρίζεται στην οργάνωση υψηλού επιπέδου τουριστικών εκδηλώσεων, που θα εξελιχθούν σε θεσμούς (φεστιβάλ, εκθέσεις, θεατρικές παραστάσεις, συναυλίες κ.λ.π.) και παράλληλα στην προβολή της πνευματικής και καλλιτεχνικής κληρονομιάς του τόπου, καθώς και του λαϊκού μας πολιτισμού. Οι προσπάθειες του Δήμου Ρόδου και ορισμένων ιδιωτικών φορέων (ΕΠΟΣ) πρέπει να λάβουν πιο συγκεκριμένη μορφή και προπάντων πρέπει να αναζητηθεί το κατάλληλο οργανωτικό σχήμα, που θα συντονίζει τις πολιτιστικές δραστηριότητες, θα τις προβάλλει στο τουριστικό κοινό και προπάντων θα εξασφαλίσει τους αναγκαίους οικονομικούς πόρους, κρατικούς και ιδιωτικούς (χορηγίες).

Η) Χειμερινός τουρισμός

Ο χειμερινός τουρισμός προϋποθέτει μια γενικότερη κινητοποίηση, που καλύπτει όλους τους φορείς του τόπου. Απαραίτητη προϋπόθεση η αναβάθμιση της Πόλης, γιατί αυτή κυρίως προσφέρεται για χειμερινό τουρισμό, με την ολοκλήρωση των έργων ανάπλασης, ώστε να επαναφέρει την παλιά της γνώριμη φυσιογνωμία. Οι προσπάθειες των τοπικών φορέων του τουρισμού να εξασφαλίσουν τη συνεργασία ξένων οργανωτών ταξιδιών (tour operators) για προγράμματα για τους χειμερινούς μήνες, έχουν πιθανότητες να ευοδωθούν εφόσον ο ΕΟΤ δώσει ορισμένα κίνητρα και οι τοπικοί παράγοντες (Δήμος, ξενοδόχοι, καταστηματάρχες) συμβάλουν με θετικές και αποτελεσματικές ενέργειες. Ο χειμερινός τουρισμός είναι βέβαιο ότι θα προωθηθεί με την παράλληλη, όπως τονίσαμε παραπάνω, ανάπτυξη του συνεδριακού τουρισμού, του αθλητικού τουρισμού και του μαθητικού τουρισμού.

9.3. Προϋποθέσεις για ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού

Οι εναλλακτικές ή ειδικές μορφές τουρισμού, που ενδεικτικά αναφέραμε παραπάνω, γιατί υπάρχουν και άλλες, δεν είναι βέβαια νέες, ούτε άγνωστες στη Ρόδο, η οποία δέχεται κάθε χρόνο τουρίστες, που ανήκουν σε τέτοιες μορφές, λίγους όμως για να γίνουν αισθητοί και να επηρεάσουν και βελτιώσουν την συνολική εικόνα του τουρισμού μας. Υπάρχουν όλες οι προϋποθέσεις οι λίγοι να γίνουν πολλοί, αν δημιουργηθούν ορισμένα έργα υποδομής και παρθούν κάποια μέτρα και προπάντων αν το πιστέψουμε και ενεργοποιηθούμε όλοι οι παράγοντες του τόπου.

1. Βασικός όρος είναι να δημιουργηθούν όλα τα αναγκαία έργα τουριστικής υποδομής (μαρίνες, υδροθεραπευτήρια, συνεδριακά κέντρα, αθλητικά κέντρα κ.λ.π.) με χρηματοδότηση από το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, ή από τις δημόσιες επενδύσεις, τις επενδύσεις των νομαρχιακών προγραμμάτων και τα δημοτικά κονδύλια κατά περίπτωση.

2. Επίσης θα πρέπει να γίνει μια συστηματική προσέγγιση και μελέτη όλων αυτών των μορφών τουρισμού, ώστε να εντοπισθούν τα πλεονεκτήματα που παρουσιάζουν και να επιδιωχθεί η αντιμετώπιση των αδυναμιών, που σήμερα δεν διευκολύνουν τη διείσδυσή τους στη διεθνή τουριστική αγορά.

3. Η μελέτη αυτή θα επισημάνει και θα προσδιορίσει τις επεμβάσεις που απαιτούνται είτε από το Κράτος, είτε από τους ΟΤΑ, που καλούνται να παίξουν σημαντικό ρόλο, στην αξιόπoiηση και προβολή των φυσικών, πολιτιστικών και ανθρωπογενών στοιχείων, που στηρίζουν τις ειδικές μορφές τουρισμού. Η πρόταση του Ινστιτούτου Τουριστικών και Ξενοδοχειακών Ερευνών για τη χρηματοδότηση από τα προγράμματα του ΕΚΤ, μέσω της Περιφέρειας, μελέτης για τον καταρτισμό "Ατλанта Τουριστικής και Πολιτιστικής Κληρονομιάς" της Δωδεκανήσου, αν εγκριθεί θα ήταν μια θετική βοήθεια προς αυτή την κατεύθυνση. Επίσης η μελέτη θα αναζητήσει και λύσεις που θα μεγιστοποιούν τα οικονομικά οφέλη από την ανάπτυξη του τουρισμού αυτού.

4. Σημαντική ενέργεια συνιστά η προβολή της εικόνας του τόπου ως προορισμού με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Αυτό σημαίνει ότι χρειάζονται ειδικά έντυπα και λοιπά οπτικοακουστικά μέσα προβολής, που θα προβάλλουν τις διάφορες αυτές μορφές τουρισμού και ακόμα θα περνούν το μήνυμα ότι ο τόπος διαθέτει και άλλα κίνητρα, που ανταποκρίνονται και ικανοποιούν εξειδικευμένες ανάγκες και απαιτήσεις του σύγχρονου τουρίστα.

5. Ειδικές μελέτες αγοράς είναι απαραίτητες για τον εντοπισμό των κοινωνικών ομάδων σε αγορές του εξωτερικού και του εσωτερικού, που ενδιαφέρονται για τέτοιες μορφές τουρισμού, οι οποίες μελέτες θα βοηθήσουν, τόσο για την διαπίστωση των αναγκών υποδοχής, όσο και για την οργάνωση της διαφημιστικής εκστρατείας προσέλκυσης πελατείας.

6. Η προβολή και διαφήμιση του «νέου» αυτού τουρισμού απαιτεί βέβαια πόρους, που μπορούν να εξασφαλισθούν με το θεσμικό πλαίσιο που καθιερώνει ο Ν.2160/93 (άρθρο 1, παραγρ. 13), από κοινές υποχρεωτικές εισφορές του ΕΟΤ, των ΟΤΑ και των επιχειρήσεων, τις οποίες διαχειρίζεται η Νομαρχιακή Επιτροπή Τουρισμού (NET), που έχει και την ευθύνη καταρτισμού των προγραμμάτων προβολής και διαφήμισης της περιοχής.

7. Τέλος είναι ανάγκη για να συντονισθούν όλες αυτές οι ενέργειες, στις οποίες εμπλέκονται διάφοροι φορείς, να δημιουργηθεί στα πλαίσια της NET, μια διαρκής ειδική Επιτροπή Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού με συμμετοχή όλων των φορέων που έχουν σχέση με τις νέες αυτές μορφές τουρισμού, που θα παρακολουθεί τις εξελίξεις και θα εισηγείται τη λήψη μέτρων, τα οποία θα στοχεύουν στην προώθηση αυτού του τουρισμού.

10. ΕΡΓΑ ΠΟΥ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΚΑΙ ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ ΝΑ ΓΙΝΟΥΝ

10.1. Έργα ειδικής τουριστικής υποδομής

1. Εκσυγχρονισμός γηπέδου γκολφ Αφάντου. Επίκειται η δημοσίευση πρόσκλησης εκδήλωσης ενδιαφέροντος για την αξιοποίησή του.

2. Κατασκευή δύο νέων γηπέδων γκολφ στην περιοχή Καλαμώνα και Καλάθου σε εκτάσεις του δημοσίου. Έχουν προγραμματισθεί από τον ΕΟΤ αλλά δεν προχώρησαν οι μελέτες.

3. Αναπαλαίωση Υδροθεραπευτηρίου Καλλιθέας. Έχει ολοκληρωθεί η πρώτη φάση και αναζητούνται κονδύλια για τη συνέχιση του έργου. Εκκρεμεί η παραχώρηση από τον ΕΟΤ στον Δήμο Καλλιθέας.

4. Δημιουργία αγροτουριστικού κέντρου Καλαμώνα. Έχει παραχωρηθεί από το Υπουργείο Γεωργία η έκταση στον Δήμο Πεταλούδων, ο οποίος προχωρεί στη σύνταξη σχετικής μελέτης.

5. Ολοκλήρωση έργου νεωρίων – μαρίνας, περιοχής Ρένης για παραχείμαση σκαφών αναψυχής. Έχει εξασφαλισθεί πρόσφατα κονδύλι από τα υπόλοιπα του Β' ΚΠΣ για την αποπεράτωση του έργου.

6. Κατασκευή κλειστού γυμναστηρίου από τον Δήμο Ρόδου. Υπάρχει πίστωση στον προϋπολογισμό του και εκκρεμεί άδεια για ενίσχυση του έργου από τη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού.

7. Αξιοποίηση κτιριακών εγκαταστάσεων και περιβάλλοντος χώρου ορεινού συγκροτήματος Προφήτη Ηλία με παράλληλη ανάδειξη του αισθητικού δάσους. Οι εγκαταστάσεις έχουν αγορασθεί από τον Δήμο Καμείρου, ο οποίος τις προορίζει για τη φιλοξενία Ωκεανογραφικού Τμήματος Αμερικανικού Πανεπιστημίου.

8. Αποπεράτωση εντός του έτους δύο μεγάλων συνεδριακών κέντρων, που ανήκουν σε ξενοδοχειακές επιχειρήσεις (CAPSIS HOTEL 3000 θέσεων και Όμιλος Βασιλάκη – ΕΣΠΕΡΙΑ – 1500 θέσεων) της περιοχής Ιξιάς και Φαληρακίου.

9. Κατασκευή κλειστού κολυμβητηρίου στην περιοχή του «Φυτωρίου», από τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού.

10. Κατασκευή δύο γηπέδων ποδοσφαίρου με διεθνείς προδιαγραφές προπονητικού τουρισμού. Βρίσκονται στο στάδιο της μελέτης – εκτέλεσης των περιοχών Φαληρακίου και Αγ. Σουλά με πρωτοβουλία των οικείων Δήμων Καλλιθέας και Καμείρου.

10.2. Αξιοποίηση φυσικών και πολιτιστικών πόρων

1. Αναστήλωση Ιπποτικών Κάστρων Αρχαγγέλου, Φερακλού και Ασκληπείου. Το πρώτο ήδη αναστήλονται με πρωτοβουλία του Δήμου Αρχαγγέλου με χρηματοδότηση του Υπουργείου Πολιτισμού (Γ' ΚΠΣ) και τα άλλα βρίσκονται στο στάδιο της μελέτης.

2. Αποκατάσταση και ανάδειξη μονοπατιών, Φιλερήμου, Καλόπετρας, Βάρης, Μαλώνας, Αγ. Σουλά, Επτά Πηγών, Αίθωνας. Συντάσσονται από τους οικείους Δήμους μελέτες αποκατάστασης, σήμανσης και προβολής αξιοθέατων διαδρομής σε συνεργασία με το Υπουργείο Γεωργίας.

3. Αναβάθμιση Πάρκου Ροδινιού. Έχει συνταχθεί σχετική μελέτη από τον Δήμο Ρόδου.

4. Δημιουργία και οργάνωση διαδρομών περιπάτου και ποδηλάτων. Ο Δήμος Ρόδου έχει προγραμματίσει και εγγράψει σχετικές πιστώσεις στον προϋπολογισμό του.

5. Αναπαλαίωση Αγγλικού Ναυαρχείου για κάλυψη αναγκών του Διεθνούς Κέντρου Λογοτεχνών – Μεταφραστών. Το έργο εντάσσεται στο πρόγραμμα του Δήμου Ρόδου.

6. Αναπλάσεις παραδοσιακών γειτονιών (μαράσια) και αισθητικές παρεμβάσεις στις συνοικίες της Πόλης. Εκτελούνται ήδη έργα από τον Δήμο Ρόδου.

7. Αποπεράτωση νέας Πινακοθήκης Δήμου Ρόδου.

8. Τουριστική αξιοποίηση σπηλαιού Κούμελου περιοχής Αρχαγγέλου. Προωθείται η σύνταξη σχετικής μελέτης.

9. Δημιουργία αναρριχητικών διαδρομών με πρωτοβουλία του ΠΡΟΤΟΥΡ και των οικείων Δήμων. Ήδη έχουν δημιουργηθεί δύο διαδρομές στην περιοχή Λαδικού και Σιανών

10. Ανάδειξη ορεινού όγκου Ατταβύρου. Έχει αποκατασταθεί ένα μονοπάτι και αναζητούνται τρόποι ανάδειξης του από τον ομώνυμο Δήμο.

11. Ανάδειξη του φράγματος της Απολακιάς ως βιότοπου. Ο Δήμος της Νότιας Ρόδου μελετά την τουριστική του αξιοποίηση.

12. Διαμόρφωση και ανάδειξη Αρχαίας Ακρόπολης Ρόδου (Μόντε Σμιθ). Προϋπολογισμός ενός δις. δραχμών.

13. Ολοκλήρωση έργου διαχείρισης βιοτόπου Πεταλούδων. Υπάρχει μελέτη του Δήμου Πεταλούδων.

14. Έργα αποκατάστασης, ανάπλασης και ανάδειξης Μεσαιωνικής Πόλης Ρόδου. Ειδικό πρόγραμμα χρηματοδοτούμενο από το Γ' ΚΠΣ.

10.3. Ανταγωνιστικότητα τουριστικών επιχειρήσεων

1. Δημιουργία συνεδριακών κέντρων και χώρων ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων σε ξενοδοχεία της Πόλης κατά προτεραιότητα με επιχορήγηση του Ν. 2601/98.

2. Εκσυγχρονισμός κατά προτεραιότητα των ξενοδοχείων της Πόλης με επιχορήγηση του Ν. 2601/98.

3. Επιδότηση των εργαζομένων στις ξενοδοχειακές και λουπές τουριστικές επιχειρήσεις που λειτουργούν τον χειμώνα από τον ΟΑΕΔ (Ν. 1545/85). Ήδη ορισμένα ξενοδοχεία εντάχθηκαν στο πρόγραμμα και ζητείται η διεύρυνσή του.

4. Επιχορήγηση από τον ΕΟΤ των αφίξεων κατά τους μήνες Μάρτιο και Νοέμβριο, που προωθούνται οργανωμένα μέσω των οργανωτών ταξιδιών. Το μέτρο εξαγγέλθηκε και θα εφαρμοσθεί υπό τον προσεχή Νοέμβριο.

10.4. Οργάνωση θεσμικών εκδηλώσεων

1. Διεύρυνση του Διεθνούς Ποδηλατικού Γύρου της Ρόδου, που οργανώνεται συνεχώς τα 7 τελευταία χρόνια. Η Οργανωτική Επιτροπή επεξεργάζεται σχετικές προτάσεις.

2. Καθιέρωση Διεθνούς Φεστιβάλ Χορωδιών. Πρόταση του Δήμου Ρόδου.

3. Δημιουργία Φεστιβάλ Μεσαιωνικής Πόλης με θεματολόγιο την μεσαιωνική περίοδο (θέατρο, λογοτεχνία, μουσική κλπ.). Πρόταση του Πολιτιστικού Συλλόγου Γυναίκων Ρόδου.

10.5. Προβολή και διαφήμιση

1. Συμμετοχή στις εξειδικευμένες διεθνείς εκθέσεις και συναντήσεις ειδικών μορφών τουρισμού. Ήδη ο ΠΡΟΤΟΥΡ συμμετέχει στην έκθεση της Γενεύης για συνέδρια και ταξίδια κινήτρων και προγραμματίζει συμμετοχή της Ρόδου και σε άλλες ειδικές εκθέσεις.

2. Οργάνωση από τον ΠΡΟΤΟΥΡ σε συνεργασία με οργανωτές ταξιδιών workshops και συμμετοχή πρακτόρων για την παρουσίαση του χειμερινού προϊόντος. Ήδη τέτοιες συναντήσεις έγιναν στη Ρόδο με Ολλανδούς και Άγγλους.

3. Συμπλήρωση και ενημέρωση του εγχειριδίου του πρακτορείου. Προχωρεί από τον ΠΡΟΤΟΥΡ.

4. Δημιουργία φυλλαδίου για τον χειμερινό τουρισμό που θα διανέμεται στις εκθέσεις, συναντήσεις και άλλες εκδηλώσεις που συμμετέχει η Ρόδος. Σχεδιάζεται από τον ΠΡΟΤΟΥΡ.

5. Δημιουργία εντύπου για τα συνέδρια. Ήδη έγινε το δημιουργικό και βρίσκεται στο στάδιο της συγγραφής των κειμένων για να προχωρήσει η εκτύπωση. Χρηματοδοτείται από τον ΠΡΟΤΟΥΡ και τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις που διαθέτουν αίθουσες συνεδρίων.

6. Δημιουργία ειδικού εντύπου – χάρτη με τις διαδρομές (μονοπάτια) και τα αξιοθέατα που περιλαμβάνουν. Το έντυπο προωθείται από τον ΠΡΟΤΟΥΡ σε συνεργασία με τους οικείους Δήμους της Ρόδου.

11. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Η οργανωτική δομή του τουριστικού τομέα στη Ρόδο, σε όλα τα επίπεδα, εμφανίζεται ως εξής:

1. Σε επίπεδο Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου υπάρχει στη Ρόδο η Διεύθυνση Τουρισμού Δωδεκανήσου, ως αποκεντρωμένη κρατική υπηρεσία με διοικητικό εύρος το νομό και αρμοδιότητες τη χορήγηση άδειας λειτουργίας των τουριστικών επιχειρήσεων (σήμα), άδειας ασκήσεως επαγγέλματος διευθυντού ξενοδοχείου και εποπτείας και ελέγχου των τουριστικών επιχειρήσεων γενικά.

2. Σε επίπεδο Νομού Δωδεκανήσου υφίσταται οι παρακάτω φορείς:

α) Από το 1998 ιδρύθηκε και λειτουργεί στα πλαίσια της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης ο Δωδεκανησιακός Οργανισμός Τουρισμού σκοπός του οποίου είναι η εξειδίκευση της τουριστικής πολιτικής στο Νομό, η οργάνωση και ο συντονισμός των τοπικών φορέων που εμπλέκονται στον τουρισμό, η προβολή και η διαφήμιση κ.τ.λ. Επίσης ο Δ.Ο.Τ. προβλέπει και Επαρχιακές Επιτροπές Τουρισμού, οι οποίες συγκροτήθηκαν, αλλά δεν έχουν δραστηριοποιηθεί στο βαθμό που έπρεπε. Η μέχρι σήμερα δραστηριότητα του Δ.Ο.Τ. περιορίστηκε στην οργάνωση ορισμένων εκδηλώσεων, τη συμμετοχή στις τουριστικές εκθέσεις κυρίως του εσωτερικού («Φιλοξένια», «Τουριστικό Πανόραμα») και την έκδοση κάποιων εντύπων. Υπάρχει ένα σοβαρό έλλειμμα στη χάραξη τουριστικής πολιτικής, μελέτης των τουριστικών προβλημάτων και στο συντονισμό των τουριστικών φορέων, όπως προβλέπει το ιδρυτικό του Οργανισμού. Ένα άλλο σοβαρό πρόβλημα συνιστά η δυσλειτουργία των οργάνων του Δ.Ο.Τ. και κυρίως του Διοικητικού Συμβουλίου λόγω του μεγάλου αριθμού των μαλών του.

β) Από το 1994 συστήθηκε και λειτουργεί με απόφαση του ΕΟΤ η Νομαρχιακή Επιτροπή Τουριστικής Προβολής (Ν.Ε.Τ.Π.) και που σκοπό έχει να καταρτίζει το ετήσιο πρόγραμμα τουριστικής προβολής του Νομού, να το υποβάλλει στον ΕΟΤ, για έγκριση, να παρακολουθήσει την υλοποίηση του και να αποδώσει λογαριασμό στον ΕΟΤ, δεδομένου ότι σύμφωνα με το άρθρο 1. παραγρ. 13 της Ν.2160/93 το πρόγραμμα χρηματοδοτείται από τον ΕΟΤ με ποσοστό μέχρι 50%. Η επιτροπή είναι επταμελής και αποτελείται από εκπροσώπους της Δημόσιας Διοίκησης, των ΟΤΑ και των τουριστικών παραγωγικών τάξεων και συνεδριάζει μία φορά το χρόνο για να εγκρίνει το πρόγραμμα.

γ) Από το 1975 λειτουργεί στο Επιμελητήριο Δωδεκανήσου Τουριστικό Τμήμα, στο οποίο υπάγονται υποχρεωτικά οι τουριστικές επιχειρήσεις που είναι εφοδιασμένες με άδεια του ΕΟΤ (πρακτορεία, τουριστικά καταλύματα, γραφεία ενοικίασης αυτοκινήτων, τουριστικά καταστήματα) και προαιρετικά τα ξενοδοχεία. Το Τμήμα διοικείται από τα 12 μέλη που το συγκροτούν και εκλέγουν μεταξύ τους τον πρόεδρο. Πρόκειται για γνωμοδοτικό όργανο σε θέματα τουρισμού που λειτουργεί στα πλαίσια και των άλλων Τμημάτων του Επιμελητηρίου.

δ) Από το 2000 ιδρύθηκε και λειτουργεί η Ομοσπονδία Ενοικιαζομένων Δωματίων- Διαμερισμάτων Δωδεκανήσου, ως δευτεροβάθμιο όργανο των Ενώσεων που υφίστανται στη Ρόδο (Πόλης και Φαληρακίου) και σε αρκετά νησιά (Κάρπαθο, Κω, Λέρο, Πάτμο, Τήλο κ.τ.λ.). Σκοπός της οργάνωσης αυτής είναι η μελέτη των προβλημάτων του κλάδου και η προαγωγή των επαγγελματικών συμφερόντων των μελών της.

ε) Πρόσφατα με τον υπ. αριθμό 713/2003 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Ρόδου εγκρίθηκε το καταστατικό του νεοσυσταθέντος Συνδέσμου Ενώσεων Ξενοδόχων Δωδεκανήσου με έδρα τη Ρόδο, στον οποίο συμμετέχουν οι Ενώσεις Ρόδου, Κω, Καρπάθου, Πάτμου, Καλύμνου, Σύμης και Λέρου καθώς επίσης και τα άλλα μικρά νησιά με τριμελείς Επιτροπές ξενοδόχων. Σκοπός του Συνδέσμου είναι η μελέτη, η διαφύλαξη, διεκδίκηση και προαγωγή των κοινών οικονομικών και επαγγελματικών συμφερόντων των μελών του.

3. Το 1996 με πρωτοβουλία της Ένωσης Ξενοδόχων Ρόδου, του Επιμελητηρίου Δωδεκανήσου και των ΟΤΑ του νησιού, ιδρύθηκε ο Οργανισμός Προώθησης του Ροδιακού Τουρισμού ως σωματείο μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, ο οποίος με αποτελεσματικότητα προβάλλει και διαφημίζει τη Ρόδο στις τουριστικές αγορές του εσωτερικού και του εξωτερικού. Στον οργανισμό, που τελεί υπό την προεδρία του Δημάρχου Ροδίων, συμμετέχουν όλοι οι Δήμοι του νησιού και οι φορείς των παραγωγικών τάξεων που τα μέλη τους ανήκουν στο Επιμελητήριο.

12. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

12.1 Από τη φάση της "παραγωγής" στη φάση της "διάθεσης"

Σήμερα ο τουρισμός της περιοχής και ιδιαίτερα της Ρόδου με το ξενοδοχειακό δυναμικό που διαθέτει και το οποίο εκσυγχρονίζεται και αναβαθμίζεται όπου χρειάζεται και με τις νέες τουριστικές υποδομές που δημιουργούνται (μαρίνες, γήπεδα γκολφ, υδροθεραπευτήρια, συνεδριακά κέντρα κ.λ.π.) για την ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού, περνά από τη φάση της παραγωγής στη φάση της διάθεσης των τουριστικών μας προϊόντων, που είναι η δυσκολότερη. Οι τουριστικές μας υπηρεσίες για να πουληθούν πρέπει να αντέχουν στους κανόνες της αγοράς, να είναι δηλαδή ανταγωνιστικές που σημαίνει καλές τιμές, υπηρεσίες που ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις του τουρίστα και ενεργοποίηση μηχανισμών προβολής και διαφήμισης των υπηρεσιών αυτών. Επομένως το τρίπτυχο τιμές, προϊόν, προβολή, συνιστούν το πρόβλημα που αντιμετωπίζει σε αυτή τη φάση ο τουρισμός της περιοχής μας, αλλά γενικότερα ο Ελληνικός Τουρισμός, ένα πρόβλημα που για να αντιμετωπισθεί χρειάζεται η ενεργοποίηση όλων των παραγόντων που συμμετέχουν στη διαμόρφωση και προώθηση του τουρισμού μας. Ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες είναι η Τοπική Αυτοδιοίκηση και οι φορείς των Παραγωγικών Τάξεων.

12.2. Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση και οι φορές των Παραγωγικών Τάξεων με τις γνώσεις και τις εμπειρίες που διαθέτουν για τα τουριστικά δρώμενα της περιοχής τους, στη διαμόρφωση των οποίων συμμετέχουν ενεργά, αποτελούν τους πιο σημαντικούς παράγοντες που μπορούν να διαμορφώσουν το τουριστικό προϊόν της περιοχής τους, προβάλλοντας και αξιοποιώντας τις ιδιαιτερότητες που έχει η καθεμιά και να το διαφημίσουν αποτελεσματικά στις αγορές του εσωτερικού και του εξωτερικού. Στη Δωδεκάνησο η Τοπική Αυτοδιοίκηση έχει να επιδείξει μια αξιόλογη συμμετοχή στα τουριστικά μας πράγματα, με την πολύχρονη και αποδοτική συνεργασία με τις παραγωγικές τάξεις, όπως στην περίπτωση της Ρόδου, η οποία θεσμοθετήθηκε ήδη με τη σύσταση και λειτουργία από διετίας του Οργανισμού Προώθησης Ροδιακού Τουρισμού (ΠΡΟΤΟΥΡ).

Ο Οργανισμός αυτός αποτελεί μοναδικό παράδειγμα σε εθνικό επίπεδο συνεργασίας της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των τουριστικών και λοιπών παραγωγικών τάξεων στον τομέα του τουρισμού. Προεδρεύετε από τον Δήμαρχο Ρόδου και διοικείται από Διοικητικό Συμβούλιο στο οποίο συμμετέχουν δια των Συμβουλίου Περιοχής εκπρόσωποι όλων των ΟΤΑ του νησιού καθώς και εκπρόσωποι του Επιμελητηρίου Δωδεκανήσου, της Ένωσης Ξενοδόχων Ρόδου, του Εμπορικού Συλλόγου, της Ένωσης Επαγγελματιοβιοτεχνών και άλλων τουριστικών Οργανώσεων (πρακτόρων, ενοικιαστών αυτοκινήτων και ιδιοκτητών αυτοεξυπηρετούμενων καταλυμάτων). Υλοποιεί ένα πρόγραμμα προβολής και διαφήμισης της Ρόδου της τάξης των 150 εκ. δραχμών ετησίως που χρηματοδοτείται κατά 40% από τους ΟΤΑ, κατά 40% από τις παραγωγικές τάξεις μέσω του Επιμελητηρίου και κατά 20% από τον ΕΟΤ μέσω της Νομαρχιακής Επιτροπής Τουριστικής Προβολής (NET). Το πρόγραμμα αυτό περιλαμβάνει ενέργειες όπως συμμετοχή σε διεθνείς και εθνικές τουριστικές εκθέσεις, έκδοση διαφημιστικών εντύπων, φιλοξενίες δημοσιογράφων και παραγόντων του τουρισμού, υποστήριξη συνεδρίων, καταχωρήσεις σε εφημερίδες και περιοδικά και διάφορες άλλες ενέργειες προβολής και δημοσίων σχέσεων. Την απαραίτητη τεχνογνωσία και τη γραμματειακή στήριξη προσφέρει στον Οργανισμό η Ένωση Ξενοδοχείων Ρόδου και το Ινστιτούτο Τουριστικών και Ξενοδοχειακών Ερευνών, που ιδρύθηκε από τις παραγωγικές τάξεις της Ρόδου για να στηρίξει επιστημονικά τον τουρισμό.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα θετικά αποτελέσματα από τον βραχύ βίο της λειτουργίας του Οργανισμού μπορούν να αποδοθούν πρώτα απ' όλα στην εδραίωση της πεποίθησης των εκπροσώπων των ΟΤΑ και των παραγωγικών τάξεων της Ρόδου ότι η συγκεκριμένη μορφή συνεργασίας αποδεικνύεται η πιο αποτελεσματική στον τομέα της προβολής και διαφήμισης του νησιού και ακόμα στη δυναμική που διαθέτει η συνεργασία αυτή με την ενεργοποίηση των τεχνοκρατών, που επιστρατεύονται για την υλοποίηση του προγράμματος προβολής και διαφήμισης του τουρισμού της περιοχής.

12.3. Μορφή συνεργασίας ΟΤΑ και παραγωγικών τάξεων

Οι Δήμοι σε συνεργασία πάντα με τις Παραγωγικές Τάξεις της περιοχής τους θα έχουν την ευθύνη της ανάδειξης των τουριστικών πόρων που βρίσκονται στα δημοτικά όρια και τη διαμόρφωση νέων τοπικών τουριστικών προϊόντων και ο ΠΡΟΤΟΥΡ θα έχει την ευθύνη της προώθησης, προβολής και διαφήμισης ολοκλήρου του νησιού της Ρόδου ως ενιαίου τουριστικού προορισμού. Συγκεκριμένα η συνεργασία της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των Παραγωγικών Τάξεων της Ρόδου κάτω από τις διαμορφούμενες νέες οργανωτικές δομές των ΟΤΑ, προτείνεται ως εξής:

1. Σε κάθε Δήμο, εκτός Ρόδου, θα πρέπει να δημιουργηθεί ένας φορέας που μπορεί να είναι Δημοτικός Οργανισμός ή Οργανισμός ιδιωτικού χαρακτήρα του Α.Κ. κατά το προηγούμενο της ΠΡΟΤΟΥΡ ή Δημοτική Υπηρεσία, ανάλογα με το μέγεθος και τις δυνατότητες του κάθε ΟΤΑ. Ο φορέας αυτός θα έχει αντικείμενο τη δημιουργία των απαραίτητων τουριστικών υποδομών, τη διατήρηση, ανάδειξη και προβολή των τουριστικών πόρων της περιοχής του Δήμου (παραλίες, δασικά σύνολα, βιότοπους, μονοπάτια, μοναστήρια, αρχαιότητες, λαϊκός πολιτισμός κ.λ.π.) την οργάνωση τουριστικών και λαογραφικών εκδηλώσεων και ορισμένες τοπικής σημασίας ενέργειες τουριστικής προβολής όπως η έκδοση φυλλαδίου ή χάρτη της περιοχής. Στη διοίκηση του δημοτικού φορέα, οποιαδήποτε οργανωτική μορφή και αν λάβει θα πρέπει να συμμετέχουν και εκπρόσωποι των παραγωγικών τάξεων της περιοχής και του Συμβουλίου Περιοχής της Ένωσης Ξενοδοχείων Ρόδου, ώστε να πραγματώνεται η συνεργασία των δύο παραγόντων. Οι δημοτικοί αυτοί τουριστικοί φορείς, εφόσον δεν υπάρχουν άλλοι ειδικοί, θα πρέπει να αναλάβουν και τα θέματα του πολιτισμού και της προστασίας του περιβάλλοντος, δεδομένου ότι ο τουρισμός, ο πολιτισμός και το περιβάλλον έχουν ταυτόσημο περιεχόμενο.

2. Ο ΠΡΟΤΟΥΡ που τελεί υπό την προεδρία του Δημάρχου Ρόδου και διοικείται από ένα Διοικητικό Συμβούλιο, στο οποίο όπως αναφέρθηκε και αλλού, συμμετέχουν εκπρόσωποι των Παραγωγικών Τάξεων και των Συμβουλίων Περιοχής του νησιού, που θα αντικατασταθούν από τους Δημάρχους, θα συνεχίσει να έχει ως βασική αποστολή αυτό που κάμνει με επιτυχία σήμερα: Να προωθεί, να προβάλλει και να διαφημίζει ολόκληρο το νησί της Ρόδου με ενέργειες όπως η συμμετοχή σε τουριστικές εκθέσεις του εσωτερικού και του εξωτερικού, η έκδοση διαφημιστικών εντύπων, η καταχώρηση διαφημίσεων σε εφημερίδες και περιοδικά, η φιλοξενία δημοσιογράφων και παραγόντων του τουρισμού, η στήριξη συνεδρίων και η οργάνωση και ενίσχυση εκδηλώσεων προβολής και δημοσίων σχέσεων του νησιού. Ο ΠΡΟΤΟΥΡ μπορεί να διευρύνει τις δραστηριότητές του εφόσον του αναθέσουν οι Δήμοι την οργάνωση εκδηλώσεων και συνεδρίων που προβάλλουν όλο το νησί. Είναι αυτονόητο ότι ο ΠΡΟΤΟΥΡ θα συνεργάζεται με τους Δήμους του νησιού και θα τους προσφέρει την απαραίτητα τουριστική τεχνογνωσία.

3. Είναι επίσης αυτονόητο ότι οι προτεινόμενοι προς σύσταση δημοτικοί φορείς τουρισμού σε κάθε Δήμο του νησιού καθώς και ο ΠΡΟΤΟΥΡ, θα δραστηριοποιούνται στα πλαίσια της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης και των νομοθετημένων οργάνων νομαρχιακού και περιφερειακού επιπέδου, ως τοπικά όργανα με κύριο και βασικό σκοπό τη διαμόρφωση του τουριστικού προϊόντων και την προβολή και διαφήμισή του.

13. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

13.1. *Επιδράσεις του τουρισμού στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον*

Ο τουρισμός ανέβασε το βιοτικό επίπεδο των Δωδεκανησίων κι αυτό κανείς δεν μπορεί να το αμφισβητήσει. Όμως η τουριστική ανάπτυξη, όπως και κάθε οικονομική ανάπτυξη, όταν μάλιστα αγγίζει τα όρια της φέρουσας ικανότητας του τόπου, προκαλεί ορισμένες παρενέργειες, που είναι έκδηλες στο περιβάλλον, τον πολιτισμό και γενικά τις κοινωνικές δομές του τόπου. Η κρατούσα σήμερα άποψη, που διακηρύχτηκε από την Παγκόσμια Διάσκεψη του Ρίο (1992), είναι ότι η τουριστική ανάπτυξη πρέπει να γίνεται με σεβασμό και προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος και να ακολουθεί τις αρχές της «αειφόρου ανάπτυξης». Είναι σημαντικό ότι οι αρχές αυτές άρχισαν να γίνονται πράξη όχι μόνο από τους επίσημους φορείς του τουρισμού, αλλά σε ένα αρκετά ικανοποιητικό βαθμό και από τους τουριστικούς επιχειρηματίες, οι οποίοι φαίνεται να έχουν συνειδητοποιήσει ότι το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον συνιστά συστατικό στοιχείο της ποιότητας των υπηρεσιών, που προσφέρουν και κατ' ακολουθία η προστασία των στοιχείων τους ενισχύει την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεών τους. Αυτά βέβαια αφορούν τη συμπεριφορά μας στο μέλλον. Το ερώτημα είναι τι γίνεται σήμερα.

Το φυσικό περιβάλλον στο νησί της Ρόδου δε φαίνεται να έχει υφιστάται σοβαρές μεταλλάξεις από την τουριστική ανάπτυξη. Κάποια προβλήματα ρύπανσης της θάλασσας, που δημιουργήθηκαν σε περιοχές μεγάλης τουριστικής συγκεντρωτικότητας έχουν ξεπεραστεί. Οι χάρτες του ΥΠΕΧΩΔΕ για την ποιότητα των νερών κολύμβησης, που δημοσιεύτηκαν πρόσφατα, εμφανίζουν τις θάλασσες του νησιού ολοκάθαρες. Η ποιότητα των νερών κολύμβησης στις ακτές πιστοποιείται και επίσημα από τις πολυάριθμες "γαλάζιες σημαίες" της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ηχορύπανση και η κυκλοφοριακή συμφόρηση επιβαρύνουν το περιβάλλον και δημιουργούν προβλήματα. Όμως πρέπει να αποφασίσουμε να συμβιώσουμε με αυτά. Σε αντίθεση με το φυσικό περιβάλλον το δομημένο περιβάλλον, οι οικισμοί σε περιοχές μάλιστα μεγάλης τουριστικής πυκνότητας, έχουν επεκταθεί κατά τρόπο άναρχο, που παραβιάζει όχι μόνο στοιχειώδεις κανόνες της πολεοδομίας, αλλά κακοποιεί βάνουσα και την αισθητική. Η περίπτωση του Φαληρακίου αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα, που αναφέρεται πια και στη σχετική βιβλιογραφία. Και αυτά με τη σύμπραξη ή την ανοχή του κράτους και της τοπικής αυτοδιοίκησης.

13.2. *Επιδράσεις του τουρισμού στον πολιτισμό και τον τρόπο ζωής*

Σε ότι αφορά τις επιδράσεις του τουρισμού στον πολιτισμό θα πρέπει να σημειώσουμε ότι ήταν διαφορετικές στα μνημεία, στους αρχαιολογικούς χώρους, από τις επιδράσεις στον λαϊκό μας πολιτισμό γενικότερα. Είναι γεγονός ότι η ανάδειξη και προβολή των μνημείων μας, των αρχαιολογικών χώρων και των μουσείων έχουν ευνοηθεί άμεσα από τα έσοδα των επισκεπτών τους και έμμεσα από τα ειδικά προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης "Τουρισμός και Πολιτισμός". Τα προγράμματα αυτά έχουν χρηματοδοτήσει σημαντικές επεμβάσεις και αναστηλώσεις στη Μεσαιωνική Πόλη και την αρχαία τάφρο της Ρόδου, που διαμορφώθηκε σε χώρο περιπάτου. Σε αντίθεση με τις αρχαιότητες ο τουρισμός έχει επηρεάσει αρνητικά τον λαϊκό μας πολιτισμό, στον βαθμό που τον μετέτρεψε σε "τουριστικό προϊόν". Τα πανηγύρια μας, οι παραδοσιακοί χοροί και τα δημοτικά μας τραγούδια έχουν εμπορευματοποιηθεί και προσαρμοσθεί στις ψυχαγωγικές ανάγκες των τουριστών. Έχουν χάσει την αυθεντικότητά τους και έγιναν αντικείμενο επαγγελματιών πωλητών "πολιτιστικών προϊόντων". Οι προσπάθειες των πολιτιστικών μας συλλόγων να διατηρήσουν την αυθεντικότητα της λαϊκής μας παράδοσης έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα, γι' αυτό και πρέπει να τις ενισχύσουμε με κάθε τρόπο. Οι τεχνίτες ειδών λαϊκής τέχνης, οι κεραμιστές, οι αργυροχρυσοχόοι, οι ταπητουργοί, οι ξυλογλύπτες, οι κεντήστρες έχουν εξαφανισθεί. Ωστόσο η αγορά βρίθει από κεραμικά, χαλιά, κοσμήματα, που έχουν εισαχθεί από την Ταϊβάν, την Ινδία, την Τεχεράνη και στην καλύτερη περίπτωση από βιοτεχνίες της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης, με την ένδειξη μάλιστα ότι έχουν κατασκευασθεί στη Ρόδο.

Τέλος σε ότι αφορά τις επιδράσεις του τουρισμού στο κοινωνικό περιβάλλον του νησιού, πρέπει να τονίσουμε, ότι είναι ένα θέμα, που δεν έχει επιστημονικά ερευνηθεί, γι' αυτό μόνο σε ορισμένες ενδείξεις μπορεί κανείς να το προσεγγίσει. Η συναναστροφή με λαούς με διαφορετικές αντιλήψεις και φιλοσοφικές πεποιθήσεις και η τάση του μιμητισμού, έχουν αναμφισβήτητα επηρεάσει τον τρόπο ζωής κυρίως των νέων και έχουν χαλαρώσει την παραδοσιακή συνοχή της οικογένειας. Σε αντιστάθμισμα, ο τουρισμός βοήθησε τους νέους να μάθουν ξένες γλώσσες, να διευρύνουν τις γνώσεις τους και να αναπτύξουν ανθρώπινες φιλικές σχέσεις με τους επισκέπτες μας.

14. ΟΙ ΔΙΑΓΡΑΦΟΜΕΝΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΔΕΟΝ ΓΕΝΕΣΘΑΙ

Οι προοπτικές που διαγράφονται για το μέλλον του τουρισμού της Ρόδου πρέπει να εξεταστούν στα πλαίσια των διεθνών εξελίξεων και προοπτικών, αφού ο τουρισμός μας εξαρτάται στη συντριπτική του πλειοψηφία από τον διεθνή τουρισμό. Κατά τις εκτιμήσεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, ο τουρισμός θα συνεχίζει την ανοδική του πορεία κι αυτό γιατί δημιουργούνται ευνοϊκές συνθήκες, όπως είναι η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των λαών, η διεύρυνση του ελεύθερου χρόνου σε συνδυασμό με την αύξηση του μέσου όρου ζωής και η μείωση του κόστους των αεροπορικών μετακινήσεων. Από την αύξηση αυτή θα επωφεληθούν περισσότερο οι νέοι προορισμοί της νοτιοανατολικής Ασίας και Νότιας Αμερικής και λιγότερο οι παραδοσιακοί προορισμοί της Ευρώπης. Ιδιαίτερα σε ότι αφορά τον μεσογειακό τουρισμό, στον οποίο ανήκει και η Ελλάδα, εκδηλώνεται τον τελευταίο καιρό από τους παράγοντες του τουρισμού ένας έντονος προβληματισμός, που συνδέεται με ορισμένα φαινόμενα, όπως είναι η μαζικοποίηση του τουρισμού, η επιβάρυνση του περιβάλλοντος, η συγχώνευση και δημιουργία μεγάλων τουριστικών οργανισμών ολιγοπωλιακού χαρακτήρα, η συρρίκνωση της τουριστικής περιόδου, ο ανταγωνισμός των εξωμεσογειακών νέων προορισμών κ.ά. Οι προβληματισμοί αυτοί και κυρίως το μεγάλο πρόβλημα της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού μας προϊόντος στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης και του τουρισμού, μας αναγκάζουν να λάβουμε μια σειρά μέτρων όχι μόνο για να διατηρήσουμε τη θέση μας στη διεθνή τουριστική αγορά, αλλά και να τη διευρύνουμε.

Πρέπει να ολοκληρώσουμε τις γενικές μας υποδομές (ύδρευση, αποχέτευση, συγκοινωνίες, ηλεκτρισμός, αεροδρόμια, λιμάνια) και να δημιουργήσουμε τις ειδικές τουριστικές υποδομές (γήπεδα γκολφ, μαρίνες, υδροθεραπευτήρια, συνεδριακά και αθλητικά κέντρα κ.τ.λ.), που θα μας επιτρέψουν να αναπτύξουμε νέες μορφές τουρισμού, οι οποίες θα αμβλύνουν τις συνέπειες του μαζικού τουρισμού και θα συμβάλουν στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, που συνεχώς συρρικνώνεται. Πρέπει ακόμα να αναδείξουμε και να προβάλλουμε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε περιοχής και κάθε νησιού, ώστε να διαφοροποιήσουμε το τουριστικό μας προϊόν και να το καταστήσουμε πιο ελκυστικό και ανταγωνιστικό. Ακόμα θα πρέπει να εκσυγχρονίσουμε και να αναβαθμίσουμε τις τουριστικές μας υπηρεσίες σ' όλα τα επίπεδα. Πρέπει, τέλος, να συνειδητοποιήσουμε ότι ο σύγχρονος τουρίστας είναι απαιτητικός. Θέλει να πληρώσει λίγα και να απολαύσει πολλά. Και ακόμα δεν αρκείται μόνο στον ήλιο, τη θάλασσα και την περιπέτεια. Αναζητεί και κάτι άλλο με ιδεολογικό περιεχόμενο, που πρέπει να το προβάλλουμε και να του το προσφέρουμε. Αν αποδεχθούμε την κατάσταση αυτή και κινητοποιηθούμε όλοι, δημόσιος τομέας, τοπική αυτοδιοίκηση, ιδιώτες επιχειρηματίες και τοπικές κοινωνίες, τότε μπορούμε να είμαστε αισιόδοξοι ότι το μέλλον του Ροδιακού τουρισμού διαγράφεται ευοίωνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- 'Ιστορία της Ρόδου', Χ.Ι. Παπαχριστοδοπούλου,
Β' Έκδοση συμπληρωματική, Αθήνα 1994
- 'Δωδεκάνησα Απόλυτοι Προορισμοί Στο Αιγαίο', Multimedia CD-ROM,
Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Δωδεκάνησα
- 'Δωδεκάνησα-Ταξίδι στον πολιτισμό', Οδηγός πολιτιστικών πόρων Νομού
Δωδεκανήσου, Τοπική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Δωδεκανήσου
- 'Τουρισμός και βιώσιμη ανάπτυξη', Μιλτιάδης Λογοθέτης, Ρόδος 1997
- 'Ρόδος', Μπογιάννης Θεοφάνης, Ιστορικό και φωτογραφικό οδοιπορικό,
Εκδόσεις Βήτα, Αθήνα 1997
- Internet:
www.rodos.gr
www.greek-travel-guide.gr
www.in.gr
www.grhotels.gr
www.ando.gr

